

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Tereza Hurytová

Recepce konzumní a hodnotné literatury u žáků na 2. stupni ZŠ

Olomouc 2019

Vedoucí práce: doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Recepce konzumní a hodnotné literatury u žáků na 2. stupni ZŠ“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použité literatury, který je součástí této diplomové práce.

V Olomouci dne

.....

Bc. Tereza Hurytová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, jeho ochotu, cenné připomínky, které mi byly přínosem a jeho čas věnovaný této práci.

Obsah

Úvod	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 Triviální literatura a její vývoj	9
1.1 Triviální literatura, literární brak a literární kýč	9
1.2 Triviální literatura	10
1.3 Znaký triviální literatury	12
1.4 Vývoj triviální literatury a její odstup.....	13
2 Čtenářství ve školách	16
2.1 Čtenářská gramotnost a výzkum čtenářství	16
2.1.1 Pojetí čtenářské gramotnosti	16
2.1.2 Výzkum Národní knihovny České republiky.....	17
2.2 Čtenářství v RVP ZV	18
2.2.1 „Problémy“ čtenářské gramotnosti ve školství	19
3 Interpretace vybraných literárních děl.....	21
3.1 Okno plné strachu	21
3.1.1 Stručný životopis autorky – Petra Nachtmanová.....	21
3.1.2 Dějová linie knihy	21
3.1.3 Kompozice knihy	23
3.1.4 Hlavní postavy knihy	23
3.1.5 Motivy knihy.....	25
3.1.6 Zařazení mezi konzumní literaturu	26
3.2 Most do Země lásky.....	26
3.2.1 Stručný životopis autorky – Lenka Lanczová.....	26
3.2.2 Dějová linie knihy	27
3.2.3 Hlavní postavy knihy	29
3.2.4 Kompozice díla	30

3.2.5	Motivy	31
3.2.6	Zařazení mezi konzumní literaturu	32
3.3	Ten, kdo stojí v koutě	33
3.3.1	Stručný životopis autora – Stephen Chbosky	33
3.3.2	Dějová linie knihy	34
3.3.3	Kompozice knihy	36
3.3.4	Hlavní postava knihy	37
3.3.5	Hlavní motiv knihy	38
3.3.6	Zařazení mezi hodnotnou literaturu	39
3.4	Karolína, stručný životopis šestnáctileté.....	39
3.4.1	Stručný životopis autorky – Iva Procházková.....	39
3.4.2	Dějová linie knihy	40
3.4.3	Hlavní postava knihy	43
3.4.4	Hlavní motiv knihy	44
3.4.5	Kompozice díla	45
3.4.6	Zařazení mezi hodnotnou literaturu	46
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	47
4	Charakteristika praktické části	47
4.1	Cíl praktické části	48
5	Interpretace pracovních listů	49
5.1	Okno plné strachu	49
5.2	Ten, kdo stojí v koutě	51
5.3	Okno plné strachu X Ten, kdo stojí v koutě	53
5.4	Karolína, stručný životopis šestnáctileté.....	55
5.5	Most do Země lásky.....	57
5.6	Karolína X Most do Země lásky.....	60
6	Zhodnocení praktické části.....	64

Závěr	69
Seznam použité literatury a internetových zdrojů	72
Seznam příloh	74
Příloha č. 1	75
ANOTACE	85

Úvod

Čtení knih již dlouhý čas patří k oblíbenému způsobu trávení volného času. Dříve se lidé z knih učili, získávali informace, ale také u nich odpočívali a bavili se. Knižní trh byl plný kvalitních, hodnotných knih, ale ve velké míře se objevovala i díla, která byla řazena k nižší vrstvě literatury – k literatuře triviální. Ženy začaly vyhledávat zamilované románky a muži dobrodružné knihy Jaroslava Foglara či knihy s tematikou Divokého západu.

Triviální literatura čtenáře okouzila víceméně tím, co si kladla za cíl – čtenáře pobavit, zkrátit jim volnou chvíli, ale i potěšit a zaujmout. Lidé začali tento typ literatury masově vyhledávat a triviální literatura se dostávala do popředí. A od té doby se na předních příčkách mezi dospělými čtenáři, ale i dětmi a mládeží, vyskytuje do dnešního dne.

Triviální literatuře jako celku se budeme věnovat v úvodu teoretické části. Zaměříme se na pojmy literární kýč, brak a trivialita, specifikujeme její znaky a stručně nahlédneme na její historický vývoj. Jelikož se naše diplomová práce neskládá pouze z triviální literatury, v následující kapitole se zaměříme na čtenářství v kontextu základních škol. Nastíníme pojem čtenářská gramotnost a přiblížíme výzkum Národní knihovny v Praze, který mapuje čtenářství v roce 2017 v naší zemi. Tento výzkum nás seznámí s přehledem čtenářů, „nečtenářů“ a jejich motivací k četbě.

Poslední část teorie bude zaměřena na interpretaci vybraných literárních děl, se kterými budeme pracovat v části praktické. Stručně interpretujeme knihy, které rozdělíme do dvou kategorií – umělecky hodnotná literatura a triviální literatura. Pro naši práci jsou vybrány knihy Okno plné strachu od Petry Nachtmanové a Most do Země lásky od Lenky Lanczové, které řadíme k triviální literatuře. Jako umělecky hodnotnou knihu budeme interpretovat dílo Stephana Chboskeho – Ten, kdo stojí v koutě a významný román pro dívky od české autorky Ivy Procházkové nazvaný Karolina, stručný životopis šestnáctileté.

Pokud se zaměříme na četbu a čtenáře, musíme si uvědomit, že čtenář jako osobnost se začíná formovat již v dětském věku a velmi záleží na tom, jaké knihy se mu předkládají, jakou má možnost výběru a jaké knihy se nachází v jeho blízkém okolí. Na rozvoj čtenářské gramotnosti se klade důraz už od mateřské školy, ale zásadní vliv má i škola základní a střední. Jako pedagogové dbáme na to, aby se žáci učili číst s porozuměním, kriticky nad texty uvažovat, a hlavně se snažíme motivovat mládež k četbě.

Otázkou je, zda dětští čtenáři dokáží rozlišit literaturu, která se řadí k té oddechové – triviální, a která patří do skupiny vysoké literatury – četby umělecké a zda v těchto dvou

kategoriích vidí nějaký rozdíl. A právě na tento problém se zaměříme ve druhé části diplomové práce.

V praktické části se budeme věnovat problematice, zda žáci dokáží rozpoznat literaturu, která nese uměleckou hodnotu a literaturu triviální. Budeme pracovat se čtyřmi knižními tituly, které jsme již zmínili a v pracovních listech se zaměříme na několik oblastí četby. Bude nás zajímat, jakým způsobem žáci charakterizují jednotlivé hlavní hrdiny, jestli dokáží poznat hlavní motiv přímo v textu a zda jsou schopni odhadnout, jakým způsobem se bude děj vyvíjet, čímž poznáme, jestli je děj knihy předvídatelný. Při porovnání dvou textů se zaměříme na to, jestli žáci poznají specifika komunikace jednotlivých textů, která ukázka jim připadá zajímavější, jestli dokáží zařadit text ke své kategorii a hlavně, jak tyto dva tituly porovnají.

Hlavní cílem diplomové práce je zhodnotit, zda žáci dokáží vnímat rozdíly mezi triviální a umělecky hodnotnou literaturou. Dále uvádíme dílčí cíle, kdy jedním z nich je reflektovat, jestli žáci umí ocenit hodnotnější literaturu, anebo ve velké míře převyšuje zájem a touha číst literaturu triviální. Druhým dílčím cílem, který jsme si určili, je zhodnotit, zda studenti dokáží knihu zařadit mezi konzumní či hodnotnou literaturu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Triviální literatura a její vývoj

1.1 Triviální literatura, literární brak a literární kýč

Termínem triviální literatura se původně označovala literatura prozaická, která byla antickou poetikou pokládána za nižší umění lidového stylu. Tento termín pochází z latinského slova „trivium“, které znamenalo trojcestí. Později se vyvinulo ze slova „trivialis“, které označuje „obecně dostupný, pouliční“. V dnešní době se označení triviální literatura užívá pro literaturu pokleslou, co se týče úrovně naplňování a obměňování kompozice (Lederbuchová, 2002). Lederbuchová (2002) ji označuje jako literaturu umělecky substandardní. Tuto literaturu chápeme jako oblast literatury, která vychází vstříc čtenáři. Existuje však terminologická ležérnost, kdy dochází k záměně s jinými termíny jako například literární brak či literární kýč. Tato spojení se často užívají jako synonyma (Urbanová, 1999).

Lederbuchová (2002) uvádí literární brak jako součást triviální literatury, která je umělecky nehodnotná. Slovo „brak“ pochází z německého slova „Brack“, což v překladu znamená „zmetek“. Ve většině případů se jedná o prózu, která si vybírá symboly a látky, které svým způsobem provokují čtenáře, jak ve smyslu sexuálním, tak i ve smyslu agresivním či sebezáchovným. V ději jsou užity postavy s nevykreslenou osobností, které jsou právě přeneseny do oblasti sexu a agrese. Čtenáři literární brak nabízí uspokojení pudů. Jazyk literatury je uzpůsoben svou konkrétností a vyskytuje se zde jazyk popisně názorný, který však nenese estetickou funkci. V současné době můžeme funkci brakového obrazu najít spíše ve filmu.

Jak jsme již zmínili, triviální literatura se často zaměřuje i s termínem literární kýč. Slovo „kýč“ pochází z německého slova „kitschen“, což zve volném překladu znamená „shrabovat pouliční špínu“. Kýčem v literatuře rozumíme druh triviální literatury. Jedná se především o prózu, která, stejně jako literární brak, zneužívá potřebu citového vzrušení u čtenářů, kterým je určen. Jako hlavní obsah se osvědčuje situace, kterou jsme schopni prožívat významným citovým prožitkem. Nejčastěji se jedná o témata lásky, smrti, neštěstí. I přesto, že se zatím zmiňujeme pouze o próze, ale kýčovitá může být i báseň. Často se jedná o milostnou či vlasteneckou lyriku, zvláště, pokud se jedná o texty moderních písní. Autoři kýčů se častěji obracejí k dívčímu a ženskému publiku v románech pro dívky a ženy. V literárním braku dochází pouze k malým obměnám kompozičního schématu. Často se jedná o hlavní hrdinku,

kteřá je znevýhodněna sociálním prostředím či situací, je krásného vzhledu a romantického založení, překoná nástrahy života a záporného hrdiny a dojde k naplnění svého snu s mužem svého života. V příběhu jsou postavy rozděleny na kladné a záporné hrdiny, děj se odehrává v exkluzivním prostředí a postavy jsou přímo charakteristicky vykresleny stejně tak, jako jejich emocionální stavy. Ženská nebo dívčí hrdinka v kombinaci s milostným příběhem a láskou, jako taková neukazuje kýč. Témata lásky můžeme pozorovat i hodnotné literatuře. Zde pak záleží na způsobu poetické schematizace a preference určitých částí textu, které je zde rozhodující (Lederbuchová, 2002).

Můžeme se setkat i s námitkami, že ne každé dílo označené brakovou literaturou nemusí být podle moderních měřítek špatné. Holanová (2010) udává, že tuto situaci nejlépe ilustruje „*existence tzv. paralelních kánonů, jejichž dobrým příkladem může být publikace Cult Fiction, ve které je Dostojevský zařazen vedle P. K. Dicka a Baudelaire vedle Chandlera. Do bezprostřední blízkosti se tak mohou dostat klasičtí autoři s autory brakových žánrů*“ (Holanová, 2010, online).

1.2 Triviální literatura

Pod souhrnný název triviální literatury můžeme zařadit například detektivky, kriminální příběhy, indiánky, fantasy literaturu, sci-fi fantasy a romantické příběhy o lásce a touze. Pokud tedy vymezíme triviální literaturu do takového rozmezí, stává se širokým prostorem, do kterého čtenář i autor vstupují, někdy náhodně, někdy úmyslně. Ale ne z přinucení (Urbanová, 1999).

V triviální literatuře se vždy počítá s danými znaky a postupy, které jsou vžité a měly by být autory i čtenáři respektovány. Nepřísávaná pravidla dovolují, aby čtenář knihu četl rychle a oddechově. Zkušený čtenář je schopen dopředu odhadnout situaci a podle dialogu postav a jejich promluv je schopen doplňovat jejich variace. Součástí četby se stává i rozhodování čtenáře o dalším osudu hlavního hrdiny. Tento žánr se nestal úspěšným pouze pro svou jednoduchost, ale i pro svou časoprostorovou dimenzi. Zpravidla se příběh odehrává nyní, existuje v čase, kdy se odehrává, tudíž je vnímán v aktuální přítomnosti, rychleji a emocionálně účinněji (Urbanová, 1999).

Triviální literatura často úzce souvisí s literaturou hodnotnou. Její rysy právě z literatury umělecké vycházejí. Ve většině případů autoři imitují náměty i techniku vysoké či hodnotné literatury. Dá se říci, že existují velmi úzké hranice mezi uměleckou a brakovou literaturou. Ale principy triviální literatury nelze vysvětlovat pouze jako nápodobu literatury umělecké.

Konzumní četba si vytvořila vlastní techniku literatury. Má tedy vlastní literární vývoj a platí zde jiné principy (Sirovátka, 1990).

Je všeobecně známé, že triviální literatura je mnohem oblíbenější mezi všedními čtenáři než literatura s určitou uměleckou hodnotou. Dostává se jí většího ohlasu, neboť cílem autorů konzumní literatury je zalíbit se čtenářům a zajistit si u nich úspěch. Fakt, že běžný čtenář dá přednost jednodušší literatuře udává již Čapek ve svém díle *Marsyas čili na okraji literatury*: „*Předpokládám, že – pokud mu jde o požitek – má raději pořádný dobrodružný film než sebrané spisy Marxovy; domnívám se, že aspoň po té stránce není velkého rozdílu mezi ním a námi ostatními. Myslím, že čte raději romány nežli verše; v oboru románu pak že by dal i dnes přednost Hraběti Monte Christo před Iljou Erenburgem. Zajisté pak jsou knihy, kterým dává přednost před starým Dumasem; ale my, přátelé, jsme je nenapsali*“ (Čapek, 1971, str. 171).

Významný rozdíl mezi literaturou uměleckou a triviální je v originalitě. Hodnotná literatura je postavena na principu originality, zatím co literatura konzumní na principu stereotypnosti a schematičnosti (Sirovátka, 1990).

V triviální literatuře hraje veliký význam i prostředí. Většina těchto románů se odehrává na pozadí zahraničí a nám cizích krajů. Na kontrastu běžného, domácího prostředí, ve kterém čtenáři žijí, s prostředím exotickým jsou postaveny různé podoby dobrodružného románu např. robinsonády, cestovatelské romány, indiánky a romány z Divokého západu. Oproti tomu detektivní romány a špionážní povídky využívají velkoměst. Ale i z běžného prostředí si autoři dokáží vybrat to, které čtenáře zaujme. Často se zaměřují na prostředí sváteční, bohaté a luxusní. Příběhy se často odehrávají na lodích, na horách, na zámcích a statcích (Sirovátka, 1990).

V následujícím textu se pokusíme o vymezení a zobecnění pozice mezi autorem a čtenářem triviální literatury.

Autor triviální literatury s vědomím nenarušuje jednotlivé prvky žánrového typu, ale tyto prvky aplikuje, koordinuje a zmnožuje. Od autora se předpokládá, že si zvládne osvojit zákonitosti znakové výstavby, stylistické a jazykové zákonitosti žánru a že tím dokáže naplnit očekávání čtenářů. Tomu odpovídá i vžitá typologie postav, prostředí a kombinace konfliktů. Od autora se předpokládá, že si neosvojí pouze zvolený typ žánru, ale je schopen tvořit jiné, nové významotvorné operace, nadsázky, parodie i ironie v rámci tohoto žánru, ale i v rámci žánru umělecké literatury. A to i pomocí intertextuální formy v podobě citací, narážek a parafrází (Urbanová, 1999).

Můžeme podotknout, že i čtenáře triviální literatury můžeme rozdělit na tři skupiny dle četby.

První skupinu tvoří ti, kteří stále sledují určitý okruh triviální literatury. Tito čtenáři se vyznají ve zvolených a oblíbených a rozpoznají rozdíly, které příležitostnému čtenáři splývají. Do druhé skupiny můžeme zařadit čtenáře, kteří tento typ literatury vyhledávají pro relaxaci, zábavu a odreagování. Rozdíl je v tom, že tito čtenáři si jsou vědomi, že existuje poměr mezi komerční a intelektuální literaturou a oceňují ustálené postupy a charakteristiky. Do třetí skupiny zařazujeme čtenáře, kteří triviální literaturu neuznávají, považují ji za podvod a manipulaci lidské psychiky (Urbanová, 1999).

Obecně lze říci, že spojitost konzumní četby s uměleckou literaturou se projevuje v několika rovinách. Především se jedná o využití určitého žánru, který se počítá k zábavné a triviální četbě, jako je například kriminální román. Další spojitost spočívá v tom, že autor využívá formy a složky masové četby. Podobné pronikání prvků se projevuje v próze, kde se pomocí zábavné formy literatury snaží o přiblížení ke čtenáři. Zároveň se ukazuje, že postupy konzumní literatury přinášejí východisko i pro současné autory (Sirovátka, 1990).

1.3 Znaky triviální literatury

Jak jsme se již zmínili, triviální literatura má své specifické rysy a znaky. Tyto rysy mají v díle hlavně charakter srozumitelnosti, přístupnosti, všeobecnosti, lidovosti, idealizace, ale i exotiky. Mezi tři základní znaky triviální literatury patří modelovost, stereotypnost a sériovost (Urbanová, 1999).

Modelovostí máme na mysli ustálené konstrukce, které jsou stavěny na systémové kombinaci předem daných prvků syžetu, modelů a typů, které jsou často založené na kombinaci principů opaku (Urbanová, 1999). Pro konzumní a zábavnou literaturu je právě příznačné že se děj i postavy představují tímto způsobem. Můžeme říci, že pokud je řeč o hrdinovi, který je dokonalý a bezvadný ve všech směrech, bude proti němu stát rival, který je jeho pravý opak – je necitelný, prchlivý a zrádný. Krásná, zlatovlasá a ušlechtilá dívka se musí o své štěstí prát se sobeckou, ješitnou a vypočítavou nepřítelkyní. K tomu všemu je každá vlastnost často dána do extrému a nadsázky. Autor dělá hrdiny nejlepšími i nejhoršími ve všech jejich vlastnostech (Sirovátka, 1990). Rozdílnosti se nenachází v originalitě postav, novosti motivů a témat, ale pouze v umístění dějových změn (Urbanová, 1999).

Stereotypnost je v triviální literatuře vnímána jako přednost. Nepřímým způsobem souvisí se zábavou a kompenzací, kdy se chce člověk bavit a vnímat určitou vnitřní pohodu.

Je založena na principech blízkých opakování. Upevňují a udržují se stálé životní vzorce, opakují se běžné informace, volí se způsob ustálení charakteristiky a popisů postav (Urbanová, 1999).

Posledním charakteristickým znakem triviální literatury je sériovost neboli navazování. To souvisí s potřebou naplnění očekávání a s potřebou opakování. Projevuje se jednak podobou navazování: sériemi, seriály, transformacemi, převypravováním a také textovým navazováním např. název kapitoly se opakuje v prvním souvětí. Někdy se jedná o sérii uzavřených příběhů, které jsou spojeny postavou detektiva, dívčí hrdinkou a podobně. V takovém případě je příběh uzavřen a začíná nový. Na rozdíl od seriálů nemusí v sériích souviset dějové linie, ani vývoj postav a často se ani děj neobrací k tomu, co se událo v předcházejících dílech (Urbanová, 1999).

1.4 Vývoj triviální literatury a její odstup

Kořeny triviální literatury jsou vcelku hluboké. Můžeme je nelézt již v kramářských písničkách z 15. a 16. století, v knihách lidového čtení ze 16. století. V barokním kázání se objevovaly děsivé obrazy pekla a očistce, které byly běžné pro jejich obrazné vyjádření. Dále můžeme spatřovat kořeny triviální literatury v romantických a dobrodružných příbězích Lipse Tuliana z 19. století, v sešitech nakladatele R. Storcka, které byly především zaměřeny na indiánky, cliftonky, detektivky a bufalobilky (Urbanová, 1999).

V 19. století se postupně vytvářela dvojí literatura. Předně literatura umělecká, hodnotná, která byla určena vzdělaným a kultivovaným čtenářům a proti ní se stavěla literatura populární, konzumní, která byla určena běžnému čtenáři. K rozdělení literatury vysoké a literatury nižší dochází na přelomu 19. a 20. století, kdy vzniká další konzumní literatura, a to literatura masová, která se stala součástí masové kultury (Sirovátka, 1990).

Tažení proti této zábavné literatuře oddechového typu začalo v Čechách zcela systematicky v poválečném vývoji. V poválečné snaze s brakem skoncovat byli ze spisovatelských sdružení postupně vytlačováni autoři a překladatelé triviální literatury a zároveň se prodej nových titulů omezoval na nádražní stánky a stánky na ulici. Po roce 1948 pak přestaly vycházet úplně. V Čechách se vytvořily dvě strany. Na jedné z nich se snažilo o vylučování triviální beletrie a na straně druhé tu byla snaha o reflektování jejích určitých postupů v socialistickorealistické literatuře na úroveň srovnatelnou s kalendářovými příběhy (Urbanová, 1999).

Rozmezí triviální literatury se velmi rychle zužovalo. Někteří autoři, jako například Jaromíra Hüttlová nebo Jaroslav Foglar, se museli zcela odmlčet, také přestala fungovat přirozená reprodukce triviální literatury a většina ze soukromých nakladatelství zanikla. Avšak nastala situace, kdy se v oblasti literatury pro děti a mládež začaly rozvíjet různé varianty dobrodružného románu a prosazovalo se vydávání románu dívčího. Např. ve Státním nakladatelství dětské knihy byly postupně zakládány edice např. *Knihy odvahy a dobrodružství* (1955), *Daleké cesty* (1955), *Podivuhodné cesty* (1957) a *Karavana* (1958). Triviální literatura však přežívala i v časopisech jako Mladý technik nebo ABC (Urbanová, 1999).

V 60. letech jsou znovu vydávány Batličkovy povídky či Troskovy vědeckofantastické romány. S nadějí se začíná rozvíjet próza, která je založena na prolínání společenské prózy socializačního typu a modelové tematičnosti, které ze značné části představují uměleckou linii dívčího románu. Ten u nás ztvárňuje například Marie Majerová. V přední části se prosadily knihy Heleny Šmahelové (*Mládí na křídlech*, *Magda*), Valjy Stýblové (*Dům u nemocnice*) nebo Věry Adlové. Přesto, že zde byla představena umělecká linie dívčího románu, obavy o to, že by se knihy mohly dostat zpět na úroveň „sextánek“ a opět by nastalo období omezování, si vyžádalo změny. Přestalo se používat označení „dívčí román“, „dívčí a ženský román“ a „dívčí četba“ a začal se používat termín „próza s dívčí hrdinkou“ (Slabý, 1962 in Urbanová, 1999).

Označením „próza s dívčí hrdinkou“ se naznačovalo, že v příběhu stále zůstává dominantní postavení dívky, nemění se ani tematická vymezení jako jsou dívčí sny, touhy, city, kolize mezi přáteli a rodinou, ale i první lásky. Rozdíl nastává v tom, že je v románech rozšířen prostor pro širší čtenářské spektrum. V 60. letech bylo zřejmé, že se již pozice dívčího románu upevnila a stává se vstupem do složitého a zranitelného vnitřního života dospívajících, mladých lidí. V tématech převládal psychologismus, který ztvárňovali autoři jako Iva Hercíková, Hermína Franková nebo Stanislav Rudolf (Urbanová, 1999).

V 70. a 80. letech se situace stabilizovala, jen občas k původním přibyli noví autoři jako například Jarmila Dědková nebo Eva Lenartová. Znovu a prudce vtrhl dívčí a ženský román do literatury na začátku 90. let. Ivem *Železným* byla obnovena edice *Večery pod lampou*, který navázal na tradici, v českém prostředí označovanou jako „červená knihovna“. Dále se kanadské nakladatelství Harlequin Publisher rozšířilo do naší země a začalo pravidelně vydávat série příběhů. Dá se říci, že obě nakladatelství si našla zalíbení spíše u dospělých dívek a žen, zatímco dívčí romány o dospívání nebo romány ze sportovního prostředí, jak jsme je znali z podání Rodena nebo Hüttlové se znovu objevují v poněkud odlišné, ale přesto svým způsobem velmi

podobné variantě až v románech Lenky Lanczové. Ta se s přehledem stala nejčtenější autorkou dívek v 90. letech (Urbanová, 1999).

2 Čtenářství ve školách

V této části se zaměříme na pojem čtenářská gramotnost, na faktory, které ovlivňují její rozvoj, stručně zmíníme výzkum týkající se čtenářství, který realizovala Národní knihovna České republiky a zaměříme se na ukotvení čtenářství v RVP ZV.

2.1 Čtenářská gramotnost a výzkum čtenářství

2.1.1 Pojetí čtenářské gramotnosti

V dnešní době se používají stávající definice čtenářské gramotnosti dle mezinárodních výzkumů PISA a PIRLS. Ty však zohledňují pouze testovatelné složky čtenářství. Čtenářská gramotnost však zahrnuje i složky, které nelze testovat. Z tohoto důvodu byla vymezena komplexněji.

„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech“ (Altmanová, 2010, str. 7).

Dle Altmanové (2010) se ve čtenářské gramotnosti prolíná několik rovin a žádnou z nich nelze jednoduše opomenout.

Mezi nejzákladnější faktory patří **vztah ke čtení**, který je předpokladem pro rozvoj čtenářské gramotnosti a vnitřní potřeby číst. Dále sem můžeme zařadit **doslovné porozumění**. Tím rozumíme, že čtenářská gramotnost se staví na dosavadních znalostech a zkušenostech jedince. Jedná se o schopnost dekodovat psané texty a postupně budovat porozumění čtenému textu.

Dalším faktorem je **vysuzování a hodnocení**. Dle všeho musí čtenářsky gramotný člověk umět kriticky hodnotit přečtené texty a vyvozovat z nich úsudky.

Metakognice je dalším faktorem, který ovlivňuje čtenářskou gramotnost. Metakognicí rozumíme způsobilost člověka plánovat a vyhodnocovat postupy, které sám používá, když se učí. Jedná se o vědomou činnost, která vede k lidskému poznání. V souvislosti se čtenářskou gramotností se jedná o dovednost a schopnost seberegulace. To znamená umět zvolit texty s ohledem na záměr vlastního čtení a volit strategie pro vlastní porozumění textu.

Předposledním z faktorů je **sdílení**. Člověk, který je považován za čtenářsky gramotného, je schopen se o své poznatky a zážitky z četby dělit s ostatními čtenáři. Svě pochopení porovnává s ostatními interpretacemi a všímá si shod a rozdílů.

Posledním faktorem, které uvádí Altmanová (2010) je **aplikace**. Člověk, kterého považujeme za čtenářsky gramotného, využívá čtení k seberozvoji a četbu zúročuje i v dalších částech svého života.

2.1.2 Výzkum Národní knihovny České republiky

V roce 2017 realizovala Národní knihovna České republiky výzkum, který se týkal čtenářství v naší zemi. Projekt nesl název „České děti jako čtenáři“ a byl realizován ve dvou věkových kategoriích – u dětí ve věku 6 až 8 let a u starších dětí ve věku 9 až 14 let (Friedlaenderová, 2018, online), což je věková kategorie, na kterou se zaměříme i v praktické části.

Výzkumu se zúčastnilo 504 respondentů ve věku 6 až 8 let a 1505 respondentů ve druhé kategorii. Celý výzkum se skládal ze dvou částí. První byl kvantitativní výzkum, který byl realizován pomocí počítačového dotazníku. Druhá část byla kvalitativní a skládala se z individuálních rozhovorů a čtenářského deníku. Projekt byl zaměřen na několik částí, které se staly jeho předmětem. Jednalo se o oblast dětí a volný čas, postoje ke čtení knížek a ke knihovnám, frekvence čtení knížek, důvody nečtenářství a slabého čtenářství, výběr knížek, zdroje informací o knížkách, způsoby získávání knížek, elektronické knihy a audioknihy, povinná školní četba, její vnímání a podoba, návštěva školních a veřejných knihoven, spokojenost s nabídkou knihoven a knihovna dnes a zítra (Friedlaenderová, 2018, online).

Dle výzkumu Národní knihovny se četba umístila až na páté příčce nejprínosnějších aktivit. Rodiče považují za důležitější, aby jejich děti sportovaly, navštěvovaly kroužky, trávily čas s kamarády či kreslily. V kategorii 9 až 4 let, které se věnujeme, se podstatněji mladiství čtení, které by probíhalo denně, nevěnují. Uvádějí, že mezi jejich denní činnosti patří sledování televize, hraní elektronických her, využívání sociálních sítí nebo poslech hudby (Friedlaenderová, 2018, online).

Ze statistik výzkumu vyplývá, že četba dnešních dětí, v porovnání s rokem 2003, upadá a 31 % dětí nepřečte za měsíc žádnou knihu. Z důvodů, proč ve většině případů nečtou starší děti, je nejčastěji uváděno, že je to nebaví. Také se objevují odpovědi, že existuje spousta jiných a zábavnějších aktivit, než je čtení knih a vše, co mladiství potřebují vědět, si mohou najít na internetu. Naopak děti, které čtou, si vybírají knihy, které je zaujmou nebo ty, které musí přečíst do školní povinné četby (Friedlaenderová, 2018, online).

Ve starší kategorii patří do oblíbených a nejvíce čtených žánrů komiks. Následují ho dobrodružné knihy, četba o přírodě, fantasy, sci-fi a příběhy o dětech a mládeži. Tyto knihy si nejčastěji vybírají právě kvůli oblíbenému žánru. V dnešní době děti málo experimentují a nechtějí volit žánr, který nemají vyzkoušený. Často si vybírají knihy na doporučení přátel a ze seznamu povinné četby na základní škole. Značné procento dětí si také vybírá knihy, které si

přečtou, podle obrázků. Výzkum poukazuje na to, že 23 % mládeže alespoň někdy poslouchá audioknihy a 48 % dětí využívá e-knihy (Friedlaenderová, 2018, online).

Ačkoli vychází spousta nových knih pro děti a mládež, tento projekt zjistil, že mládež v roce 2017 nejvíce zaujala kniha Deník malého poseroutky od Jeffa Kinneyho, legendární Harry Potter od britské autorky J. K. Rowling a překvapivě Daniel Defoe a jeho Robinson Crusoe. Dá se předpokládat, že právě Robinson Crusoe patří, do již zmiňované povinné četby (Friedlaenderová, 2018, online).

Dalším faktorem, na který je třeba brát ohled, je návštěvnost veřejných i školních knihoven. Celých 68 % mladistvých uvádí, že do veřejných knihoven chodí zřídka či je vůbec nenavštěvuje a 78 % žáků uvádí stejné informace v souvislosti se školní knihovnou. I přes to, že se jedná o vysoké číslo, v porovnání s rokem 2003 se návštěvnost školních knihoven o 4 % zvýšila. Na otázku, co by motivovalo žáky k návštěvnosti knihoven, se objevily odpovědi, že by jim pomohlo, to aby mohli na těchto místech hrát počítačové hry, uvítali by více nových technologií či širší nabídka knih a e-knih (Friedlaenderová, 2018, online).

Z tohoto výzkumu vyplývá, že čtenářství v naší zemi spíše upadá, než aby rostlo. Děti a mladiství tráví volný čas sportem, s přáteli či hraním počítačových her raději, než aby volnou chvíli věnovali četbě. Většina z nich nevidí ve čtení smysl, většinu informací si mohou najít na internetu a podle jejich názoru nepotřebují chodit do knihovny.

2.2 Čtenářství v RVP ZV

V publikaci Altmanové (2010) je uvedeno, že škola neplní jeden ze svých hlavních úkolů, pokud se jí u žáků nedaří rozvíjet ochotu k celoživotnímu vzdělávání spojenou s potřebnými dovednostmi. Učení se totiž bez řádného, aktivního čtení s porozuměním neobejde. V pracovním životě představuje schopnost dobře číst výhodu čtenáře především proto, že umožňuje získávat a zpracovávat nové poznatky. Zde platí oboustranný vztah, kdy čím víc toho člověk ví, tím lehčeji rozumí složitějším textům, a čím lépe a kvalitněji umí číst, tím je pro něj jednodušší osvojování nových myšlenek a poznatků.

Rozvíjení čtenářské gramotnosti každého žáka na potřebnou úroveň by se mělo stát jedním z hlavních vzdělávacích cílů. Přestože se v RVP ZV pojem čtenářské gramotnosti nepoužívá, tento dokument nebrání žádnému učiteli, aby s žáky čtenářství rozvíjel. Ale naopak ani tento dokument nemůže zajistit, že všichni žáci budou mít stejné možnosti, jak své čtenářské dovednosti rozvinout. To závisí pouze na každé škole a na jednotlivých vyučujících, jak rozvoj čtenářství uchopí, co v něm vidí a jakým způsobem ho bude rozvíjet (Altmanová, 2010).

Altmanová (2010) uvádí, že pro systematictější uchopení čtenářství v Rámcovém vzdělávacím programu by bylo vhodnější zvážit určité náměty.

- V RVP ZV se zatím pojem čtenářská gramotnost neuvádí do pozice dlouhodobého vzdělávacího cíle. Čtenářská gramotnost je zde omezena pouze na jazykovou komunikaci. Bylo by vhodně čtenářství zapojit i v rámci jiných oborů.
- Významnou složkou čtenářství jsou pozitivní postoje žáků ke čtení a návyky, které jim pomáhají překonat čím dál tím více složitější texty.
- Učitelé naučných předmětů jsou tímto dokumentem málo podněcováni k rozvoji čtenářství.
- V RVP ZV se výslovně pojem čtenářská gramotnost nevymezuje. Pro vyučující, kteří soustavně nesledují vývoj této oblasti, může být čtenářská gramotnost redukována pouze na čtení s doslovným porozuměním, na vyhledávání informací nebo na reprodukci hlavního děje. To však může vést k tomu, že se učitelé domnívají, že stačí, když žákům zadají čtení z učebnice. Taková situace je způsobena tím, že si neosvojují metodiku, která je potřebná pro systematické a cílené rozvíjení čtenářské gramotnosti. Tu nelze u žáků patřičně rozvinout, pokud se zaměřujeme pouze na některé z jejích složek.
- To, že čtenářská gramotnost není v RVP ZV uchopena jako vzdělávací cíl, může být důvodem, proč je často těžké, udělat si na ni při výuce dostatek času. Kromě toho, že by na ní měla být vyhraněna dostatečná doba, protože se jedná o náročnou mentální činnost, měla by být také pravidelně uskutečňována.

2.2.1 „Problémy“ čtenářské gramotnosti ve školství

Košťálová (2010) uvádí několik „problémů“, které se běžně stávají ve školách, nejčastěji během vyučování. Díky nim pak není možné u žáků čtenářskou gramotnost dostatečně rozvinout. Zmínili jsme ty nejpodstatnější.

- Stává se, že učitelé nepovažují za svůj úkol učit žáky číst. Očekávají, že číst s porozuměním je naučí rodiče nebo jiný učitel, ale přes to po nich čtení s porozuměním vyžadují. Často se odvolávají na množství učiva či nedostatek času.
- Stává se, že učitelé nepovažují žáky za schopné vybrat si text. Jedná se o takový stereotypní koloběh. S žáky se čtenářská dovednost patřičně nerozvíjí a učitelé

je nenechávají si vybrat vlastní text, protože předpokládají, že to neumí, že to nezvládnou. A žáci to neumějí, protože je to nikdo nenaučil.

- Stává se, že učitelé se obávají toho, že by žáci četli pouze podřadné texty, pokud by byl výběr ponechán na nich. Z tohoto důvodu se jim předkládají texty, které jsou dané školou či vyučujícím. Ty však ve většině případů představují pro žáky nudu a nedávají jim chuť a motivaci číst. Teprve u žáka, který čte, můžeme rozvíjet čtenářské návyky a toho docílíme tím, že u něj vzbudíme potřebu číst a četba ho zaujme.
- Stává se, že učitelé úkoly k četbě zadávají, ale nevyučují. Jde o to, že pedagogové například žádají po žácích shrnutí textu, nebo aby vybrali z textu to nejdůležitější, ale málokdy jim ukáží, jakým způsobem se to nejpodstatnější z textu vybírá.
- Stává se, že se učitelé domnívají, že čtení začíná i končí čtením. V praxi to může vypadat tak, že se rozdají čítanky, přečte se text a čítanky se zavrou – o textu se nepovídá, nerozebírá se nebo se pouze pokládají základní otázky, které nenutí žáka nad textem přemýšlet.

Košťálová (2010) uvádí takových situací mnohem více, ale zde jsme shrnuli ty nejpodstatnější, které se vážou k naší praxi. Jak již bylo zmíněno, pro rozvoj čtenářské gramotnosti je potřeba, aby byly rozvíjeny všechny její složky, a aby podmínky pro používání metod, které podněcují čtenářství, byly naplněny.

3 Interpretace vybraných literárních děl

V této části teoretické oblasti stručně interpretujeme literární díla, se kterými budeme pracovat v části praktické. Jedná se o díla triviální a hodnotné literatury, jejichž reflexi budeme zjišťovat už žáků na 2. stupni základních škol.

3.1 Okno plné strachu

První knihou, kterou jsme k interpretaci vybrali, je *Okno plné strach*. Knihu jsme zvolili na základě hlavního motivu knihy – role outsidera. Okno plné strachu se stalo prvním samostatně vydaným dílem české spisovatelky Petry Nachtmanové. Kniha byla vydána roku 2006 nakladatelstvím Petra v Praze.

3.1.1 Stručný životopis autorky – Petra Nachtmanová

Petra Nachtmanová se narodila 9. listopadu 1972. Psaní knih se začala věnovat až po třicátém roku svého života, kdy její prvotiny byly zveřejňovány na internetových serverech pod různými přezdívkami. První knihou, kterou vydala, se stala sbírka básní několika autorů pod názvem *Snění v kalichu divizny*. Samostatně začala vydávat knihy až od roku 2006, kdy vychází dílo *Okno plné strachu*. Zpočátku své kariéry autorka vydává ve velké míře dívčí romány a kriminálky, později se začíná věnovat románům pro ženy ze současnosti, kdy se hlavními motivy stávají humorná, ale i vážná témata (Nachtmanová, 2019, online).

Mezi autorčiny další díla patří například romány *Lechtání rybiček* (2006), *Libání ve větru* (2008), *První noc bez lásky* (2011) nebo *Azurové nevěry* (2014). Z jejich kriminálních povídek bychom zmínili dílo *Nezvěstná blondýna* (2017) či sbírku krimi povídek *Smrt s příchutí nebe* (2009) (Nachtmanová, 2019, online).

3.1.2 Dějová linie knihy

V úvodu knihy se seznamujeme s pocity hlavní hrdinky Hanky. Hanka je dvanáctiletá dívka, která si prochází velmi těžkým obdobím, a právě to ji nutí uvažovat i o smrti. „*Přála jsem si být mrtvá, ale zároveň jsem nechtěla, aby o mém záměru někdo věděl. S hadrem by to nikdo nerozebíral. Uklouzla. Spadla. Šmytec*“ (Nachtmanová, 2006, str. 9). Hanka vyrůstá v chudší rodině, tudíž si nemůže dovolit nejnovější trendy a oblečení, a to se stává jedním z důvodů jejího postavení mezi spolužáky. Na začátku knihy ztrácí i svou jedinou kamarádku Elenu, se kterou nedávno společně plánovaly prázdniny. Ta se přidává do party její úhlavní nepřítelkyně – Pavlínky.

Hanka si uvědomuje, že je šikanována. Má strach se někomu svěřit, aby neublížila ostatním, proto se se svými starostmi snaží vypořádat sama. Spolužačky ji však velmi urážejí a

posmívají se jí. „*A ty odporný barvy! Vidělas to? Červenorůžový jako nějaká děvka u silnice. Letos se přece nosej přírodní barvy, a ne šaškovský*“ (Nachtmanová, 2006, str. 17).

Šikana postupně graduje a maminka si začíná všimát, že něco není v pořádku. Hanka nechodí na obědy a často se vymlouvá na bolest břicha. Jenže k tomu má dívka jiný důvod. „*Když jsem se tam naposledy ládovala, vylila mi studený čaj do knedlíků s houbovou omáčkou. Co jsem s tím měla dělat? Holky se smály jako našlehaný jahody a ukazovaly na ceduli postavenou na odkládacím pultu pro špinavý nádobí u koše na zbytky: ‚KDO BUDE POŘÁD VYHAZOVAT JÍDLO, PŮJDE MÝT NÁDOBÍ!‘*“ (Nachtmanová, 2006, str. 28-29).

Hlavní hrdinka se svěří až tetě Anetě, která je psycholožkou. Maminka ji k ní vezme na návštěvu s jasným cílem: zjistit, co se s Hankou děje. Až u Anety vyjde pravda najevo. Teta se snaží Hance ukázat, na jakém principu se takové věci dějí, a že ve skutečnosti jsou všichni lidé stejní. „*Stály jsme svorně u bledulek. (...) ‚Podívej se na ně, Haničko. Jedna se podobá druhé. Jako dívky. Občas má nějaká o malinko větší květ, je vyšší nebo naopak menší, ale všechny patří do jednoho svazku. (...) No a jednou se rozhodne třeba tahle,‘ ukázala na jednu a vytáhla ji z vázičky, ‚vypadne na chvílku z kola. Dobře, zůstává mimo od kamarádek a myslí si, že se po několika hodinách vrátí. Jenže ony ji nechtějí hned tak zpátky. (...) Co mezitím udělá? Tohle.‘ Dívaly jsme se, jak nadzvedla sklo a dala pod něj bledulku. Přimáčkla ji pod sklem. Ta se samozřejmě rozplácla a uvěznila. Uvzněná. Zajatá. Stejně jako já!!*“ (Nachtmanová, 2006, str. 71-72). Hanka se se slzami v očích rozpovídá o všem, co se jí děje a co ji trápí. Svěří se s tím, co jí spolužačky provádějí, jak jí kradou boty, pomlouvají ji i tím, že nemá žádné kamarády.

Teta s maminkou se vydávají vše okamžitě řešit. Nejprve jim ve škole nikdo nevěří a svádějí to na „dívčí války“, které jsou v jejich věku běžné. I přes to, že ředitel školy odmítá šikanu řešit, teta Aneta a maminka se nenechají jen tak odbýt. Urputně usilují o to, aby se situace řešila. Konečně se věci dají do pohybu a spolužačky se přicházejí Hance omluvit. Nejprve se hlavní hrdinka usmíří s bývalou nejlepší přítelkyní Elenou. Má pocit, že už vše bude v pořádku.

Postupně se omlouvají i ostatní kamarádky, a nakonec za Hankou přichází i Pavlína – její hlavní nepřítelkyně. Avšak dívka netuší, že se jedná pouze o další z jejich léček. S Pavlínou a její sestřenicí Kamilou přicházejí do starého, opuštěného kostela, kde Hanku čeká peklo. Přiváží ji ke sloupu a psychicky i fyzicky ji týrají. Kromě facek, plivání do obličejí, ji i velmi drsně uráží. „*Slepice jedna vopelichaná. Myslíš, že se s tebou budu někdy přátelit? Bych musela bejt pěkně blbá, začínat si s nějakým tobě podobným hnojem, tfuj! Chcípni, slyšíš? Nikdo tě tu*

nechce“ (Nachtmanová, 2006, str. 119). Naštěstí ji rodina začne hledat a naleznou Hanku včas a odvázejí ji do nemocnice.

V závěru knihy se dozvídáme, jaký trest čekal Pavlínu za vše, co Hance provedla. Jejím trestem se stalo pouze to, že musela prodat veškeré své drahé oblečení, dostala sníženou známku z chování a byla přeřazena do vedlejší třídy. Hanka si je vědoma, že situace nemusí znamenat konec. Pavlína je blízko a se vše může odehrát znovu.

3.1.3 Kompozice knihy

Knihu nám otevírá citát, u kterého však není uveden autor, tudíž předpokládáme, že se jedná o výrok autorky knihy. Z tohoto výroku můžeme poznat či vycítit, o čem celé dílo pojednává, a jaké budou jeho hlavní motivy.

„Jsem pustým ostrovem uprostřed lidstva. Dýchej mě, prodýchej! (snad zbyla mi kostra) Poté, co duši propíchnuly vznešené korály nebezpečných trendů...“ (Nachtmanová, 2006, str. 5).

Pustým ostrovem můžeme rozumět dívčinu samotu, beznaděj. Nebezpečné trendy znázorňují právě nové výstřelky módy, které se hlavní hrdince nedopřávají a ovlivňují její život ve společnosti.

Celá kniha je členěna do osmi kapitol, které nejsou nijak pojmenovány, ale je u nich zaznamenán datum. Je psána ich-formou z pohledu mladé vypravěčky a dle datumů vždy můžeme poznat, že se odehrává během jedenácti dnů.

Příběh je ukončen závěrem, ve kterém se ocitáme v době o měsíc později. Jsou zde nastíněny dopady a celé rozuzlení příběhu.

3.1.4 Hlavní postavy knihy

Hanka Veličková

Hlavní postavou a zároveň vypravěčkou knihy je dvanáctiletá Hanka Veličková. Již v úvodu knihy se nám postava představuje jako osamocena, citově nevyrovnaná a s velmi malým sebevědomím. *„Mám strach po ránu otvírat školní šatnu a vrzající dveře třídy 6.B. Je plná dětí, a přece prázdná. Osmnáct kluků, pět holek a já, Hana Veličková“* (Nachtmanová, 2006, str. 9.). Vypravěčce je pouhých dvanáct let a už přemýšlí o sebevraždě. Pochází ze sociálně slabé rodiny, a to se projevuje i na jejím oblečení, vzhledu a sociálním zařazení. Hanka nemá žádné kamarády, má pouze spoustu nepřátel.

Hanka je šikanována a od první stránky si to sama uvědomuje. *„Dokonce ani Elena, se kterou jsme plánovaly stanování na letní prázdniny u nich na zahradě a která byla donedávna*

mojí nej kámoškou, se nevzpamatovala a hrála bez výčitek svědomí hru s názvem Ššššššš ... jsi šik a (ná)na!!!“ (Nachtmanová, 2006, str. 18). Uvědomuje si i to, že sama nic nevzmůže, že situace je vážná, ale nikomu se nechce svěřit.

Hanka se snaží se šikanou bojovat sama, ale nedaří se jí. Později se se vším svěří tetě a mamince a řešení má celkem rychlý spád. Hanka se opět přátelí s kamarádkou Elenou a zdá se, že konečně bude spokojená. Přes to, co se jí stalo, Eleně odpouští a vše se odehrává bez problémů. *„Promiň mi, Hani,“ řekla a já se jí vrhla do náruče, až mi z toho vyhrkly slzy, jak moc jsem byla dojatá a překvapená obratem k lepšimu. „Nic se nestalo, kamarádko“* (Nachtmanová, 2006, str. 97). Hlavní hrdinka nepřemýšlí nad riziky, ale bez rozmyslů všem odpouští.

Avšak pro hlavní postavu šikana nekončí, tak jak se může zdát. Prožije si ještě malé peklo, než se vše definitivně vyřeší. Její hlavní nepřítelkyně se s ní také přijde usmířit a Hanka tomu naivně věří. Je zde zdát, že hlavní hrdinka nepřemýšlí nad rizika, projevuje se zde dětská naivita a touha po přátelství za každou cenu. V závěru příběhu se Hanka cítí zachráněna, ale po všem, co se stalo, konečně tuší, že to nemusí být napořád. *„Ano, může se stát všechno nanovo. (...) Já skončila prozatím šťastně. Jenže život se skládá z mnoha příběhů a špatný konec číhá jako kočka u obou nohou člověka...“* (Nachtmanová, 2006, str. 127). Tímto okamžikem hlavní hrdinky psychicky dospívá.

Pavλίna

Pavλίna je hlavní nepřítelkyní Hanky. Pochází z bohaté rodiny, tudíž se cítí nadřazena právě Hance, u které jsou finanční poměry jiné. *„Vegetila jsem už sedmkrát u moře,“ chlubila se několikrát s patřičnou dávkou namyšlenosti“* (Nachtmanová, 2006, str. 19).

Pavλίna byla jedináčkem, a i to se otisklo na její povaze. *„Vykřikovala, že si bude užívat, jak jen to půjde a pak bude mít taky jen jedno dítě, aby maminka měla vnučku, protože ona sama by ani žádného fracka rodit nemusela“* (Nachtmanová, 2006, str. 21).

Stala se hlavní nepřítelkyní Hanky a byla „vůdkyní“ své party dívek. Pavλίna byla velmi vypočítavá a nestyděla se Hance dělat jakékoliv věci. Na svůj věk byla velmi vyspělá a snažila se chovat dospěle. V závěru knihy se Hance za vše přišla omluvit, ale i to bylo v rámci vypočítavého plánu. *„Všechny tři jsme se uchichtly a procházely se nazdařbůh vesnicí. Probíraly jsme, co se dalo, a netýkalo se šikanování ve škole pod velením Pavlíny. Bylo to prima“* (Nachtmanová, 2006, str. 113). Pavλίna si po tom, co pravda vyšla najevo a všichni věděli, že Hanku šikanovala, přišla pro pomstu. Díky ní si Hanka prožila peklo a přiblížila se

smrti. „Ještě před tím, než odešly, mi plivly několikrát do obličeje a nadávaly tak, že jsem nezadržela slzy. (...) Poplivaly mě a na rozloučenou si Pavla přidala několik facek na tváře“ (Nachtmanová, 2006, str. 119).

Pavlínu, jak jsme již zmiňovali v dějové linii knihy, čeká v závěru knihy trest. Můžeme pouze posoudit, zda adekvátní, nebo zda na to, co vše Hance udělala, vyvázla téměř beztrestně.

rodiče Hanky a teta Aneta

Maminka Hanky pracuje v malém hračkářství, kde však nejsou veliké tržby. Dle vyprávění hlavní hrdinky je velmi hodná, milá a snaží se starat o rodinu. „Mamince bych to ale neřekla. Ona je moc hodná a nezaslouží si cítit stejné trápení jako já“ (Nachtmanová, 2006, str. 11). Ani jí neunikne, že se s Hankou něco děje, ale nemá sílu to vyřešit. Z důvodu své bezmocnosti bere dceru k tetě Anetě, která je psycholožkou. Maminku velmi zasáhne, co se s její dcerou děje a společně s tetou se snaží vše řešit.

O otci se toho z knihy moc nedozvídáme. Je zmíněn pouze ve chvíli, kdy Hanka vypráví o rodině a poté ve chvíli, kdy se začíná řešit její šikana. „Navečer jsme se vrátily domů a mamka to vyklopila se slzami tatkoví. Zuřil jak býk před třemi toreadory a chtěl jít tu povedenou rodinku pořádně srovnat“ (Nachtmanová, 2006, str. 85). Z toho můžeme usoudit, že měl dceru velmi rád a záleželo mu na ní jako na celé rodině.

Teta Aneta je psycholožkou, která velkým způsobem pomůže k tomu, aby se Hanka se vším svěřila. Dalo by se říci, že bez ní by se situace nevyřešila. Spojením své osobnosti a svého povolání odhalila dlouho utajovanou šikanu a začala ji bezprostředně řešit.

3.1.5 Motivy knihy

Celým příběhem nás provází dva hlavní motivy knihy – šikana a role outsidera. Tyto motivy vnímáme prostřednictvím vypravěčky Hanky, která od prvního okamžiku dává najevo, že se něco děje. Šikana a s ní související role outsidera je zde znázorněna velmi hrubě a na dvanáctileté děti vcelku drsně. „Po projevené soustrasti by měl přijít pohřeb.“ „No vidíš, Aničko, to je skvělý nápad. Pohřbíme ty levný napodobeniny i s majitelkou. ‘ Smály se a já zaslechla tolik, že jsem sklonila hlavu a začala se proti vlastní vůli červenat“ (Nachtmanová, 2006, str. 16-17).

Šikana nás provází od začátku příběhu až do úplného závěru knihy. Postupně graduje a dostává se až do život ohrožující situace. Je zde znázorněna psychickou formou – urážkami, nadávkami, ale i formou fyzickou – facky, plivání do tváře. Je evidentní, že se situací jsou všichni seznámeni, všichni vidí, co se Hance děje, ale má dlouhé trvání, než se vše začne řešit.

Role outsidera se šikanou souvisí. Hanka pochází z chudé rodiny, která nakupuje ve výprodejích a nemá peníze na nové oblečení či moderní věci. „*Také jsem si nemohla dovolit poslední výstřelky módy, které nám Pavlína předhazovala a něco odloženého „nového“ dokonce prodávala. Stejně na mě nikdy nic nezbylo a ani jsem se nevnucovala*“ (Nachtmanová, 2006, str. 16). Kvůli tomu přijde Hanka i o svou jedinou kamarádku Elenu a ocitá se sama proti všem.

Zajímavým se stává moment v závěru příběhu. Přes to, že je zde šikana znázorněna příliš drasticky, ve chvíli, kdy se díky šikaně dívka ocitá na pokraji smrti, nenásleduje trest, který by byl adekvátní. Trestem se zde stává naprosto běžná záležitost, která se nedá srovnat s tím vším, co se stalo. „*Pavlína? Vyhnula se trestnímu stíhání za ublížení na zdraví. Ve škole dostala o dva stupně zhoršenou známku z chování a před domem musela uspořádat burzu se svými elitními hadry. Na každý nový kus si bude vydělávat sběrem papíru, léčivек a záslužnými pracemi. (...) Pro mě je důležitý, že ji okamžitě přeložili do áčka*“ (Nachtmanová, 2006, str. 126).

3.1.6 Zařazení mezi konzumní literaturu

Dílo Petry Nachtmanové jsme zařadili mezi konzumní literaturu, jelikož jej můžeme začlenit mezi dívčí románky. V knize nalézáme idealizovanou postavu Pavlíny a příkladovou hlavní hrdinku v roli outsidera. Také si můžeme povšimnout předvídatelného děje, který se nijak velkým způsobem nestupňuje.

3.2 Most do Země lásky

Lenka Lanczová je autorkou mnoha dívčích románů. My jsme pro naši diplomovou práci zvolili román *Most do Země lásky*, ve kterém se zaměřujeme na motiv zoufalství hlavní hrdinky. Dle našich potřeb, pro praktickou část, řadíme román do oblasti triviální literatury.

Tento dívčí román byl poprvé vydán roku 1999 Vydavatelstvím Víkend, ve kterém Lenka Lanczová pracuje jako kmenová autorka. Jedná se o dívčí román, což můžeme zaznamenat již na obálce knihy, kde se nachází nálepka „*Čtení pro dívky*“. Na zadní obálce se můžeme seznámit s autorkou, která zde vložila vlastní fotografii.

3.2.1 Stručný životopis autorky – Lenka Lanczová

Jedna z předních autorek dívčích románů Lenka Lanczová se narodila 29. 12. 1964 v Dačicích. Během svého života se stala nejčtenější a nejvydávanější autorkou pro dívky a celkově pro mládež a již několik let je stálou autorkou Vydavatelství Víkend (Lanczová, 2006, online).

V mládí studovala na Střední ekonomické škole v Jindřichově Hradci, kde úspěšně složila maturitní zkoušku. Začala pracovat u Okresní správy spojů. Zde však zůstala pouze rok. Nyní žije ve Slavonicích, v malém městě, ve kterém si našla práci v městské knihovně, tudíž má knihy i čtenáře neustále v blízkosti (Lanczová, 2006, online).

Lenka Lanczová začala psát velmi brzy. Její prvotiny napsala ve třinácti letech, kdy psaní považovala pouze za koníček. Z nevinného koníčku vzešlo okolo šedesáti knih, které většinou vyšly i v několikanásobném vydání. Ačkoliv autorka psala už ve třinácti letech, její první knihy vyšly až po změně politické situace, tedy po roce 1989. Její dvě děti – syn David i dcera Sandra se stejně jako jejich maminka věnují psaní. David se věnuje spíše poezii a Sandra vydala již několik románů (Lanczová, 2006, online).

Autorka sama udává, že v jejích knihách se zaměřuje na psychologii dospívající mládeže, snaží se o obraz reálného děvčete, ale i chlapce, kdy vykresluje jejich problémy, radosti, ale i starosti týkající se prvních lásek, falešného, ale i pravého přátelství, prvních milostných zážitků či prvních zkušeností s drogami, alkoholem, znásilněním i interrupcí (Lanczová, 2006, online).

Její knihy získaly několik ocenění ve čtenářských anketách a žebříčkách. Například roku 1996 získala ve čtenářské anketě pořádané Sukovou knihovnou v Praze první místo za nejčtenější knihu roku, a to za román *Tajná láska a o rok později* druhé místo za dílo *Sólo pro Kristýnu*. Obrovského úspěch dosáhla roku 2004 v anketě MOJE KNIHA, kdy se jejích neskutečných 19 titulů dostalo do žebříčku mezi neoblíbenějších 250 knih všech dob (Lanczová, 2006, online).

3.2.2 Dějová linie knihy

Příběh dvou sedmnáctiletých kamarádek začíná jejich oblíbenou hrou – stopováním. Hanka s Denisou stopují často a stala se z toho jakási jejich soutěž. Hra spočívá v tom, že vyhrává ta z nich, které dřív zastaví řidič auta a dopraví ji na ono určené místo. V prvních větách románu se právě dohadují o Hančině výhře. „*Mrknu na Denisu. ,Brzy prohraješ vlastní kabát. ‘ ,Dokud nejde o život, jde o houby, ‘ prozradí mi svůj filozofický názor. ,Kabát obětují, horší by byla kůže, té si cením víc. A vůbec, štěstí se tě nebude držet věčně‘“* (Lanczová, 1999, str. 5). V tu chvíli však ani jedna netuší, že k tomuto úvodnímu rozhovoru se vrátí v závěru knihy – jen ne s úsměvem na tváři.

Denisa s Hankou jsou nejlepší kamarádky od první třídy. Od té doby spolu sedí v jedné lavici, tráví spolu veškerý volný čas, rozebírají naprosto všechno, a ještě k tomu úplně stejně

vypadají. Často se jim stává, že je lidé považují za dvojčata a ony se tak opravdu cítí. Každou chvíli jezdí na chatu do Krásonic, kde relaxují, učí se, ale chodí i do místní hospody. „*Do Krásonic jezdím s Denisou snad sto let a naprosto jsem si to tu zamilovala. (...) ‚Nazdar, krásky!‘ vítá nás parta luků halasně, sotva nás za clonou kouře identifikují. Vysedávání v hospodě je jejich jediná možnost, jak trávit volné večery, což je tedy dost příšerné, leč u nás dvou, když je jednou za čas zajdeme navštívit, jde o příjemnou změnu*“ (Lanczová, 1999, str. 7-9).

Jsou tady jen pro sebe do chvíle, než se objeví chlapec jménem Marek. Hanka se s ním seznámí a začínají se scházet. Protože jsou s Denisou opravdu nerozlučné, seznámí ji Hanka s Markem, což se později ukáže jako obrovská chyba. Zamilovaný pár zažívá nádherné chvíle plné detailních popisů ze strany vypravěčky. „*Mazlíme se spolu přímo na zemi, dokud mě zákeřně nerozklepe zima. Pak se ustrojíme, Markovi se sice nechce, neustále mě zdržuje, tvrdí, že jsem nahá ještě krásnější než oblečená, chce se mne dotýkat a hladit a líbat*“ (Lanczová, 1999, str. 112).

Denisa si najde také přítele – cyklistu Luboše, se kterým však zatím odmítá mít hlubší vztah. Hanka nechápe proč. Vše jí dochází až na konci příběhu. Jednoho večera Hanka přijde specifickým způsobem na to, že její matka je nevěrná jejímu otci. Je zoufalá, nerozumí tomu. Svěřuje se Markovi i Denisa, ale oba mají na situaci jiný názor. Stojí si za tím, že by Hanka neměla nic řešit a měla by vše nechat být. „*Normálka, pokrčí rameny. ‚Kdybychom tu ve čtvrtek nebyli, nic bys nepoznala.‘ ‚To je přece hnus,‘ otřepu se. ‚Naopak. Dopadlo to dobře. Nerozejdou se.‘ ‚Co je tedy podle tebe důvod k rozchodu, když ne nevěra?‘*“ (Lanczová, 1999, str. 149). Zároveň hlavní hrdinka poznává, že její švagr není tak svatý, jako si myslela. Pokusí se jí svést i přes to, že už několik let žije s její sestrou.

Zlom nastává ve chvíli, kdy se Denisa ztratí. Nikomu nezvedá telefon, nikdo ji několik dní neviděl ani o ní nikdo neslyšel. Hanka je nešťastná, nechápe, co se mohlo stát, aby se Denisa takhle zachovala. Jenže její nejlepší přítelkyně je mrtvá. To se Hanka dozvídá několik dní potom, co je vyhlášeno pátrání po nezletilé dívce. „*Našel ji... v roští... nějaký houbař... V lesíku u rybníka Na červánku, kousek od Krásonic... Musela jet domů stopem, někdo ji znásilnil... a uškrtil*“ (Lanczová, 1999, str. 191).

To ale není jediný důvod k zoufalství hlavní hrdinka. Zjišťuje, že její nejlepší kamarádka nebyla taková, jaká si myslela. Vlastně ji vůbec neznala. Dozvídá se, že jí Denisa záviděla vztah s Markem, zamilovala se do něj z vyprávění Hanky a scházeli se, dokonce spolu

měli milostný poměr. Tento okamžik Hanku posouvá dál. Truchlí pro Denisu, pláče pro Marka, ale uvědomuje si, že není dobré být s někým naprosto stejná. Každý člověk má být originál. Ostříhá si vlasy a začne se jinak oblékat. Chce začít znovu. V novém začátku odpouští své matce i svému švagrovi. A aby nám v románu nechyběl šťastný konec, Markovi dává druhou šanci, protože je přesvědčena, že si ji zaslouží a také ho stále miluje.

3.2.3 Hlavní postavy knihy

Hana Kolářová a Denisa Kovářová

Hlavní postavou románu Lenky Lanczové je sedmnáctiletá Hana Kolářová, studentka střední školy. Hanka je krásná, štíhlá, chytrá a rozumná mladá slečna, která hledá pravou lásku. Vzhledem se ztotožňuje se svou kamarádkou Denisou. Obě jsou velmi atraktivní. „*Denisa Kovářová byla blondýnka vysoká 171 centimetrů, výrazně hezká, atraktivního vzhledu, barva očí hnědá, obličej oválného. Dlouhé světlé vlasy měla (...) rozpuštěné přesně jako na fotografii*“ (Lanczová, 1999, str. 200).

S nejlepší kamarádkou, od první třídy, Denisou jsou tedy jako dvojčata, co se týče vzhledu (je tu jen jeden rozdíl), ale co se týče povahy, můžeme zde pozorovat malé rozdíly. *Jestliže se snažíme mít stejnou image od chvíle, kdy jsme si poprvé sedly v I.A. coby dvě modrooké, blondaté a culikaté holčičky do stejné lavice, nahaté se přece jen trošičku lišíme. Zatímco Denisa byla do třinácti plochá, mně už ve dvanácti začala růst prsa a tenhle náskok se jí nikdy nepodařilo dohonit*“ (Lanczová, 1999, str. 8).

Postava Hanky se v průběhu děje vyvíjí. Z počátku na nás působí spíše méně extrovertně než Denisa. Její kamarádka je v této dvojici více komunikativní a osobitější. „*Jestliže jsem jmenovala rozdíly mezi mnou a Denisou, na ten hlavní jsem zapomněla: Deny je mnohem silnější osobnost*“ (Lanczová, 1999, str. 33).

Hanka je v jistých směrech mnohem rozumnější než Denisa. Co se týče sexu a intimních vztahů, po nedobrych zkušenostech se obává nemoci AIDS. Proto s prvním intimním sblížením s Markem chvíli čeká. Potřebuje získat důvěru. Denisa je oproti ní i mnohem přemýšlivější a celkově je pro Hanku vzorem. Obě dívky jsou chytré a ve škole mají dobré známky. I když Denisa o něco lepší a nemusí věnovat tolik času učení jako Hanka. Spolu se učí, plní domácí úkoly a vzájemně se podporují. Jejich hlavním koníčkem je stopování. Stopují náhodná auta a soutěží o to, které zastaví řidiči dřív. Společně navštěvují diskotéky, tráví volný čas, učí se, cvičí tantra a povídají si naprosto o všem.

Hančina rodina je rozrostlá o další členy – její sestra Zuzana se vdala a s manželem Martinem mají dvě děti. Žijí společně u rodičů, což je znát na domácí atmosféře. Hlavní hrdinka nechce doma trávit moc času, protože je tam veliký chaos a nemá své soukromí. Její matka je profesorkou a velmi často doučuje studenty doma, takže Hanka veškerý svůj volný čas tráví právě s nejlepší kamarádkou. V tom také tkví rozdíl mezi dívkami. Denisa pochází z rozpadlé rodiny, kdy se o ni matka nestará a otec jí vše vynahrazuje finančně.

Vývoj hlavní hrdinky můžeme pozorovat v jejím chování. Od chvíle, kdy začne randit s Markem a od okamžiku, kdy zjistí, že její matka je jejímu otci nevěrná, začíná dospívat. Hlavní zlom jejího dospívání nastává v závěru příběhu – na pohřbu. V tuto chvíli, kdy nezávisle na mrtvé Denise, si obleče stejný kostýmek, rekapituluje jejich přátelství.

Přichází na to, že každý je originál a od svého nepravého dvojčete se odliší. Stane se sama sebou. *„První, co po příjezdu do Blažejova udělám, sotva pomůžu Zuzaně s kluky a vybalím si svoje věci, je, že tupými nůžkami, jiné na chalupě nemáme, užvejkám svůj cop přesně podle výše ramen. Leží na stole jako chciplý had, ale já ho nelituji. Nechci už být nikomu podobná, tím méně mrtvé Denise! Každý člověk je originál. Chci mít rozlišovacích znaků mnohem víc než poze odlišné otisky prstů! S ustříhnutým copem cítím, jak se současně zpřetrhávají staré vazby. Žiju sama za sebe, musím si postavit most na mnohem pevnějších základech přes propast do země zázraků, do Země lásky“* (Lanczová, 1999, str. 206-207).

3.2.4 Kompozice díla

Jedná se o románové vyprávění sedmnáctileté hlavní hrdinky Hanky, tudíž je příběh vyprávěn v ich-formě. Autorka jej rozdělila do šestnácti kapitol, které vždy nesou název, který souvisí s hlavním obsahem pasáže a přímo se v textu objeví. Podle názvu kapitoly již čtenář může poznat, co bude v ději následovat. *„10. Plejboj průmyslovky – Marek po mně střelí očima. ‚Vadilo nám, že po ní jel.‘ ‚A vy ne?‘ zvedne mamka ironicky obočí. ‚Ostatně, po které dívce jste nepálil? Abys měla, Hanko, představu. Marek platil na škole za velkého plejboje“* (Lanczová, 1999, str. 119).

První kapitola nese název „Já, Denisa a ti druzí“, ve které se seznamujeme s hlavními hrdinkami příběhu. Ve druhé kapitole pojmenované „Ústav pro snižování inteligence“ nám Hanka přiblíží prostředí střední školy, kterou navštěvuje. Třetí část „Krásonický slunovrat“ nás zavede na chatu do Krásonic, kde děvčata tráví spoustu volného času. Čtvrtá pasáž „Hvězdář, nebo bubeník?“ nás poprvé seznámí s Markem, který se stane životní láskou Hanky a milencem Denisy. V části „Globus Evropy“ se ocitáme na prvním rande Marka a Hanky, kdy jejich

poznávacím znamením je to, že Marek má přinést globus Evopy. Šestá kapitola skrývá první bližší tělesný kontakt zamilovaného páru, proto je pojmenována „Tělo na tělo“. Sedmá část „Půlnoční pauza“ nás dostává na koncert Markovy kapely, kdy o půlnoční pauze vyzná chlapec Hance lásku. Osmá pasáž pojmenovaná „Rande U Líbala“ naznačuje přesně to, co se zde odehraje – Markovo a Hančino další rande. „Třetí fant“ je názvem další části, ve které dojde k jejich prvnímu milování a desátá kapitola „Plejboj průmyslovky“ nás vede k seznámení Hančiny maminky a Marka. V tomto momentě se ukazuje, že Marek je bývalý student paní Kolářové a na střední škole byl nezapomenutelný. V pasáži „Vzlety a pády“ přistihne hlavní hrdinka maminku, jak se schází s jiným mužem než s jejím otcem. Na to navazuje i dvanáctá kapitola „Svět je naruby“. V tuto chvíli se Hanka se vším, co viděla a zjistila, musí vyrovnat. Další část „Princip domina“ nás nechává trochu na pochybách, co se zde bude dít. Po jejím přečtení zjistíme, že švagr Hanky se vypravěčku pokusí políbit a také to, že Denisa i Marek potřebují s Hanou vážně mluvit. Později zjišťujeme, že opravdu vše do sebe zapadá stejně jako domino. Zvrat nastává ve čtrnácté pasáži nesoucí název „Denisa chybí.“ Několik dní se Denisa nejlepší kamarádka neozvala, nikdo neví, co se s ní děje a všichni o ní mají strach. Co se vlastně stalo, se dozvídáme v patnácté kapitole „Na dně pekla“. Nejlepší kamarádka byla znásilněna a zavražděna. V poslední části „Země zázraků“ se vypravěčka příběhu dozvídá, že Marek měl poměr s její nejlepší přítelkyní, je zoufalá a neví, co si počít. Má pocit, že ji všichni zradili. Ale v závěru románu Markovi odpouští a dává mu druhou šanci.

Celý děj je vyprávěn chronologicky tak, jak se vše událo. Občas se zde vyskytují vzpomínky na jejich minulost, které s přítomností souvisejí. Velká část románu je založena na dialozích hrdinů. „*Budu tě čekat, ‘slíbím mu. ‚Hanko?’ ‚Vážně se pro tebe nemám vrátit? Asi bych měl s tebou něco probrat, takovou ošemetnou záležitost...*“ (Lanczová, 1999, str. 170).

3.2.5 Motivy

Motivem, pro který jsme tento román Lenky Lanczové vybrali, je zoufalství. Největší vliv tohoto motivu zaznamenáváme ke konci příběhu, kdy se nejlepší přítelkyně Hanky ztratí. „*Deny, kde jsi? Kam ses poděla?! Netuším, kde tě hledat...*“ (Lanczová, 1999, str. 183). Zoufalství hlavní hrdinky se stupňuje. Při zjištění, že je Denisa mrtvá, si Hanka myslí, že to nezvládne, že nic horšího se stát nemůže. „*Srdce se mi rozbuší úděsným rytmem, naráží do žeber, jak v hrudním koši divoce skáče. Bolí to, cítím, jak ztrácím barvu a prsty na ruce se mění v kousky ledu. ‚Co je s ní?’ (...)* Před očima se mi rozlije rudá tma. Denisa je mrtvá. Navždycky. Už nikdy si spolu nesesedneme do jedné lavice, neusteleme v pokojíčku v Krásonicích,

nebudeme probírat kluky a všechny ty veledůležité holčičí starosti. Už nikdy“ (Lanczová, 1999, str. 191).

Jenže to není všechno. Vrcholem jejího zoufalství je, když se dozví, že Denisa nebyla taková, jaká si celou dobu myslela. Svedla jejího Marka. Marka, kterého milovala a se kterým měla vztah. *„Nechodím do školy. Jsem zamlklá, přepadlá, nemocná. Bolí mě duše. Pro Denisu... i pro Marka! Cloumají se mnou rozporuplné pocity, nenávisť střídá lítost i zklamání... Chvillemi pro Denisu pláču, pak ji zatracuji. Moje kamarádka, moje sestra, moje dvojče mě takhle zradilo! Svedla mého kluka, ačkoli věděla, jak moc mi na něm záleží“* (Lanczová, 1999, str. 198).

Dále můžeme v románu najít motiv lásky, který je znázorněn vztahem mezi Markem a Hankou. Silně se v díle vyskytuje i motiv přátelství mezi Hanou a Denisou. Těžko říct, zda ho můžeme označit jako pravé, když víme, co všechno se stane. Posledním tématem, který bychom rádi zmínili, je motiv sexu. Autorka na něj v textu často upozorňuje a naznačuje, že k období dospívání bezprostředně patří. *„Nádhernej pocit! Zapřičiní, že se k Markovi pevněji přimknu, zakloním hlavu, pootevřu ústa a pomáhám mu s líbáním tak usilovně, až je toho na Marka moc, tlak na svých slabínách vnímám i přes dvoje džínsy! (...) Z počátečních slabých tónů stejně úměrně se zesilujícím světlem přidává na hlasitosti, nádherně čistě se rozléhá podzemním dómem, odráží se v komínech, zaplňuje celou jeskyni i naše nitra. Jsem jí nabitá. Sotva ustane, rozechvěle vydechnu. ,To bylo... jsem úplně hotová.“* (Lanczová, 1999, str. 135).

3.2.6 Zařazení mezi konzumní literaturu

Knihy Lenky Lanczové jsou plné konfliktů a scénami střetů mladých dívek s rodiči, přáteli, učiteli, a to v namlouvacích rituálech a vzplanutí s nádechem erotiky. Pokud však čteme romány autorky pozorněji, můžeme narazit na to, že jsou konstruovány do stejného schématu: na počátku máme citové zklamání a vystřízlivění z milostného vztahu, poté hrdinka prožije opravdovou lásku, která slibuje životní štěstí. Často zde můžeme odhalit ideální a romantické charaktery dívek, modelovou situaci, konvenční motivy a stereotypní postupy, které splňují očekávání mladých čtenářek. Ve spoustě románů nechává autorka čtenářky nahlédnout do sexuální oblasti života, a to i v extrémních případech. Ačkoliv jsou knihy této autorky čtenářsky velmi populární můžeme v nich shledat jedno nebezpečí, které přinášejí. Konzumní romány mohou rafinovaně předstírat uměleckou hodnotu, která může mít vliv na zatím nevyhraněný vkus čtenáře a fixovat tím jejich jednostrannou žánrovou orientaci (Učení s Chalupou, 2019, online).

Konkrétně tuto knihu můžeme zařadit do triviální literatury díky jejím specifickým rysům, které jsme již zmiňovali v jednotlivých interpretacích: ideální postava i charakter hlavní hrdinky, láska dvou žen k jednomu muži, část děje se odehrává na chatě a celý příběh, i přes veškeré nástrahy, má šťastný konec.

3.3 Ten, kdo stojí v koutě

Další knihou, kterou jsme do diplomové práce vybrali, je dílo Stephana Chboskeho – *Ten, kdo stojí v koutě*. Knihu jsme zvolili na základě jeho ústředního tématu – role outsidera a řadíme ji do oblasti hodnotné literatury.

Originál knihy byl poprvé vydán roku 1999 a stal se tak prvním dílem amerického autora. Do češtiny román přeložil Vratislav Kadlec roku 2012.

Román „*Ten, kdo stojí v koutě*“ je velmi osobitou a důvěrnou zповědí mladého chlapce, který bilancuje se svým životem a ocitá se v životní krizi.

3.3.1 Stručný životopis autora – Stephen Chbosky

Stephen Chbosky je americkým spisovatelem, scénáristou a filmovým režisérem, který se narodil 25. ledna 1970 (Thompson, 2007, online). Své mládí prožil v Pittsburghu ve Spojených státech a vystudoval scenáristiku (Chbosky, 2012).

Již jako mladý chlapec obdivoval klasickou literaturu. Mezi jeho oblíbené spisovatele patřil například F. S. Fitzgerald nebo T. Williams. Největší vliv na něj však mělo dílo „*Kdo chytá v žitě*“ od J. D. Salingera. Po úspěšných studiích na Jihokaliifornské univerzitě začal pracovat ve filmovém prostředí. Jeho první film měl premiéru na festivalu Sundance a nesl název *The Four Corners of Nowhere*. Jednalo se o nezávislou komedii, na kterém měl Chbosky zásluhy jako herec, režisér i scénárista. Autor napsal několik scénářů, které však nebyly realizovány. Za zmínku stojí, že kromě psaní scénářů, se stal editorem sbírky povídek *Pieces*. Z významných scénářů, které se ujaly, napsal text k filmové adaptaci muzikálu *Rent* (Bohémové) a spolupodílel se na scénáři k postapokalyptickému seriálu *Jericho* (Chbosky, 2012).

The Perks of Being a Wallflower, jak zní originální název knihy *Ten, kdo stojí v koutě*, se stal jeho knižní prvotinou. Román vyšel roku 1999 a oslovil nesmírné množství čtenářů. Roku 2012 se Chbosky ujal scénáře i režie filmové adaptace, která se stala neméně úspěšnou a získala několik ocenění. Filmová adaptace nese název *Charlieho malá tajemství* a hlavní role se ujali Logan Lerman a Emma Watson (Chbosky, 2012).

V současné době žije Stephen Chbosky v Kalifornii a nadále se věnuje psaní scénářů. V poslední době mu vyšel scénář k filmové adaptaci Kráska a zvíře, která měla premiéru roku 2017.

3.3.2 Dějová linie knihy

V úvodní části knihy nás Charlie seznamuje s tím, proč vůbec začíná psát dopisy neznámému adresátovi a spolu s ním se ocitáme v situaci, kdy jeho kamarád Michael spáchal sebevraždu. Pro Charlieho je to velmi těžké období. Michael zemřel, protože měl problémy doma a se svými pocity se neměl komu svěřit. To se stává i zásadním momentem v životě našeho hlavního hrdiny. Tragédie donutí patnáctiletého chlapce zamyslet se nad svým životem, nad tím, proč tady vlastně je. Charlie začíná hledat podstatu toho, proč to jeho přítel udělal. „*No, já si myslím, že Michael byl milý kluk, a nechápu, proč to udělal. I když jsem hodně smutný, myslím, že nejvíc mě trápí právě ta nevědomost*“ (Chbosky, 2012, str. 12). A právě ta nevědomost vede Charlieho ke všemu tomu hloubání a přemýšlení o sobě.

Jeho pocity zmatenosti a bezmocnosti ho nutí Charlieho k tomu, že on sám začne pochybovat o sobě samém. Stále více se uzavírá do sebe, snaží se s pocity vypořádat sám a má strach, že není jako ostatní. Jeho pocity se stupňují, a právě to ho vede k tomu, aby se někomu svěřil. Jenže... Michael zemřel a nikoho jiného nemá. Proto se rozhodne psát dopisy neznámému adresátovi, kterému se se vším svěří. Je pro něj důležité, aby ho neznámý přítel nesoudil a hlavně, aby se ho snažil pochopit. „*Prostě jenom potřebuju vědět, že tam někde je někdo, kdo mi bude naslouchat a rozumět, někdo, kdo se nesnaží dostat lidi do postele, i když má tu možnost. Potřebuju vědět, že takoví lidé ještě jsou. Myslím, že právě ty bys mohl něco takového pochopit, protože mám dojem, že žiješ opravdický život, a tím pádem dovedeš ocenit, co to znamená. Alespoň doufám, že to dovedeš, protože ostatní lidé u tebe hledají oporu a přátelství a jde to. Alespoň se to povídá. Budu psát o svém životě. Chci, abys věděl, že jsem zároveň šťastný i smutný a pořád se snažím přijít na to, čím to je*“ (Chbosky, 2012, str. 10).

Jedná se o deníkovou zповěď patnáctiletého chlapce, která je prolínána vzpomínkami. Vše se odehrává během Charlieho prvního ročníku na střední škole. Charlie zde hledá porozumění a přátelství, které nachází mezi spolužáky ze školy. Potkává právě přátele – Sam, Patricka a Mary Elisabeth. Díky nim zažije spoustu šťastných chvil, které v něm hodně zanechají. „*Světla budov a všechny ty věci, co člověka uvádějí v úžas. Sam si sedla a rozesmála se. I Patrick se rozesmál. A já jsem se rozesmál. A přísahám, že v ten okamžik jsme byli nekoneční*“ (Chbosky, 2012, str. 45).

Vzpomínky jsou věnované i podstatné osobě z Charlieho minulosti – tetě Heleně, která zemřela. Charlie ji měl velmi rád a její přítomnost mu schází. Prožije svou první lásku a s tím vše, co k tomu patří. „*Pak se ke mně ještě těsněji přitiskla a další půlhodinu pak nepromluvila ani slovo*“ (Chbosky, 2012, str. 129).

Avšak špatné vzpomínky na dětství se stupňují a Charlie musí opět vyhledat odbornou pomoc psychiatra. Několikrát vyzkouší drogy a také skončí v nemocnici. Stále dokola se v něm míchají pocity o vlastní identitě, o tom, kdo vlastně je. Vše komplikuje zásadní tajemství, které Charlie skrývá a které nikomu neřekl. Netuší, že zásadní odpověď na veškeré své otázky, může nalézt až tehdy, když se se vším svěří. Postupem času začíná i svá nejhlubší tajemství odkrývat svému neznámému příteli.

V závěru celé zповědi se však stane něco, co nám napovídá, co není v pořádku. Má to velký vliv na Charlieho psychiku, která se odráží ve vzpomínkách z dětství, ale i na to, že se rozhodne skončit s dopisy. Ve chvíli, kdy se má Charlie poprvé milovat se svou vytouženou dívkou Sam, se mu vybaví zásadní vzpomínka. „*Zavrtěl jsem hlavou. Vlastně jsem se cítil dobře. Nevěděl jsem, co se děje. (...) Řekl bych, že jsem přikývnul, protože mi pomohla se obléknout. A pak si navlékla tričko. A já bych si nejradši nakopal, že se chovám jak malej. Protože jsem Sam miloval. A byli jsme spolu. A já jsem to úplně zkazil. Prostě děs. Cítil jsem se hrozně*“ (Chbosky, 2012, str. 202-203).

V závěrečném dopise se Charlie s přítelem loučí a za vše mu děkuje. Působí ještě méně vyrovnaně než v úvodních korespondencích. „*A i když jsem tě neznal, přišlo mi, jako bych tě znal, protože to znělo, jako že jsi dobrý člověk. Typ člověka, kterému nevadí, že mu budou chodit dopisy od nějakého kluka. Typ člověka, který pochopí, že je to lepší než deník, protože tu je nějaké spojení a deník může někdo najít. Akorát nechci, abys měl o mě starost nebo si myslel, že jsi mě někdy potkal, a nechci dál marnit tvůj čas*“ (Chbosky, 2012, str. 205-206).

Až v epilogu se dozvídáme vyústění příběhu. Ocitáme se v situaci o dva měsíce později, které Charlie trávil v nemocnici. V posledním dopise se svěruje o pobytu v nemocnici a návštěvách psychiatra. Dozvídáme se, že byl svou tetou Helen zneužíván, ale nyní působí smířeně. „*Přijde mi, že kdybych vyčítal tetě Helen to, co udělala, musel bych taky vyčítat jejímu otci, že ji bil, a tomu rodinnému příteli, že s ní něco měl, když byla malá. A tomu, kdo měl něco s ním. A Bohu, že tomu všemu nezabánil a nezabránil ani věcem, které jsou daleko horší*“ (Chbosky, 2012, str. 210).

Odhaluje všechny křivdy, a hlavně přichází na to, kým je, proč tady je a konečně začíná znát svou lidskou cenu. „*Myslel jsem na to, jak o mně Patrick řekl, že jsem jeho kamarád. A na to, jak mi Sam řekla, že mám něco dělat. A být fakt tady. A prostě jsem myslel na to, jak je skvělé mít kamarády a rodinu. (...) Nestarám se o to, jestli uvidím rozzářené město. Vůbec na to nemyslím. Protože teď stojím v tunelu. A jsem fakt tady. A to stačí, abych se cítil nekonečně*“ (Chbosky, 2012, str. 212-213).

3.3.3 Kompozice knihy

Knihy je uvozena věnováním „*Mé rodině*“ a zároveň poděkováním osobám, bez kterých by kniha nevznikla. V závěru knihy můžeme nalézt epilog, který se odehrává téměř o rok později, než se s hlavním hrdinou seznamujeme. Román je rozčleněn do čtyř částí, které jsou pouze očíslovány.

Knihy je koncipována do formy deníku, který se stává otevřenou zповědí mladého chlapce. Charlie, hlavní postava příběhu, píše dopisy neznámé osobě. V textu často používá oslovení adresáta. Jelikož neví, kdo je adresátem a ani my to nevíme, v každém dopise ho oslovuje „*Milý, příteli.*“ a loučí se slovy „*S pozdravem Charlie.*“. Přesto, že je příběh zповědí hlavního hrdiny, často se zmiňuje i o svých přátelích a rodině. Nikdy neuvádí celá jména, ale pouze jména křestní či jména vymyšlená. „*Lidem budu říkat úplně jinak nebo jen obecnými jmény, protože nechci, abys mě našel. Proto taky nepřipojím zpáteční adresu. Nemyslím to zle. Namouduši*“ (Chbosky, 2012, str. 10).

Zповěď začíná 25. srpna roku 1991, v době, kdy Charlie nastupuje na střední školu a končí téměř za rok – dne 23. srpna roku 1992. V prvním dopise hlavní hrdina vysvětluje, proč si vybral právě adresáta, a co ho vedlo k tomu, psát mu dopisy. „*Milý příteli, píšu ti, protože jedna holka říkala, že umíš dobře naslouchat a máš porozumění a že ses jí na večírku nesnažil dostat do postele, i když jsi měl tu možnost. (...) Prostě jenom potřebuju vědět, že tam někde je někdo, kdo mi bude naslouchat a rozumět kdo se nesnaží dostat lidi do postele, i když má tu možnost. Potřebuju vědět, že takoví lidé ještě jsou*“ (Chbosky, 2012, str. 10).

Příběh se odehrává v chronologické rovině, kterou doplňuje retrospektivní vyprávění Charlieho. Je to zvolené proto, aby čtenáři lépe pochopili, co se snaží říct a byli orientováni v jeho životě. Po celou dobu Charlieho vyprávění se hlavní hrdina společně se čtenářem snaží nalézt odpovědi na své otázky, zjistit, kde jsou kořeny jeho problémů a snaží se o nalezení vlastní identity. Do děje vstupují i jiní hrdinové, kteří Charlieho ovlivňují a zapadají do jeho mladého života.

Můžeme podotknout, že při výběru kompozičního hlediska, zohlednil autor čtenáře, kterým je kniha určena. Forma krátkých dopisů je mladým čtenářům mnohem bližší než rozsáhlé kapitoly.

Odhalení adresáta nám je nabídnuto až v závěru knihy. Vše je již od začátku dění knihy propojeno a vzájemně ovlivňováno. Charlie nám také přislíbí, že nalezení vlastní identity se dočká každý, kdo ji skutečně hledá a ten, kdo má dostatek odvahy postavit se strachu a čelit vlastní bolesti.

3.3.4 Hlavní postava knihy

Charlie

Hlavní postavou a zároveň vypravěčem této osobní zповědi je patnáctiletý Charlie, který právě nastupuje na střední školu. Jak uvádí název knihy, je to „Ten, kdo stojí v koutě“. Ale díky tomu si všímá věcí, které ostatní nevidí a dokáže jim i mnohem lépe porozumět. Charlie se ocitá v letech, které vedou k dospívání. Dospívání je pro mnoho mladých lidí náročným obdobím života, člověk hledá identitu a bilancuje nad svým životem. A právě to prožívá i náš hlavní hrdina. Chlapec musí čelit tomuto období, ale i pocitům ze sebevraždy jeho kamaráda.

Charlie je velmi vnímavý a citlivý chlapec. „*Potom už si moc nepamatuju, protože jsem se přílišně rozbrečel a táta po chvíli řekl mámě, aby mě odvedla do mého pokoje*“ (Chbosky, 2012, str. 14). Postupem času se stává, že Charlie si už není jistý vůbec ničím. Hledá podstatu a smysl naprosto ve všem. „*Jediné, na co jsem se táty zeptal, bylo, jestli ten kluk neměl nějaké problémy doma. A jestli si myslí, že jeho rodiče svého syna bijí, nebo ne*“ (Chbosky, 2012, str. 34).

Právě jeho přemýšlení nad veškerými věcmi a jeho hloubavost vede Charlieho k určité uzavřenosti a ve spojení s odlišným chováním, než by se od chlapce v jeho věku očekávalo, působí jako outsider. Charlie je typ chlapce, který nereaguje agresí, ale odstupem. Pokud se něco přihodí, neřeší to, ale uzavře se do sebe. „*Abych řekl pravdu, prostě se teď vyhýbám všemu a všem. Chodím ve škole po chodbách a dívám se na lidi. Dívám se na učitele a přemýšlím, proč tu vlastně jsou*“ (Chbosky, 2012, str. 144).

Charlie může působit jako outsider, je velmi inteligentní a na svůj věk dost vyspělý. Rád čte. Čtení knih, které mu zadává pan učitel na angličtinu, ho obohacuje a dokáže v nich nalézt nosné myšlenky, nad kterými uvažuje. „*Milý příteli, dočetl jsem Jako zabít ptáčka. Mám dojem, že je to nejlepší kniha, jakou jsem kdy četl, ale takový pocit mívám vždycky, dokud si nepřečtu*

nějakou další. (...) Řekl, že jsem skvělý čtenář a výborně rozumím textu, a poprosil mě, abych o Jako zabít ptáčka napsal esej“ (Chbosky, 2012, str. 17).

I přes to, že se může zdát, že Charlie řeší pouze běžné starosti mladých lidí, není tomu tak. Skrývá jedno veliké tajemství, o kterém nemají tušení ani jeho nejbližší. A právě ono tajemství ho staví do role outsidera. Nikdo z jeho přátel a rodiny netuší, jaký traumatický zážitek má za sebou a co je důvodem jeho netypického chování. Charlieho zážitek z dětství nyní proniká do jeho psychického vývoje a hlavní hrdina má šanci se s ním jednou pro vždy vypořádat. Charlie dává čtenáři možnost postupně odkrývat jeho duši a tímhle způsobem s ním vše prožívat.

3.3.5 Hlavní motiv knihy

Hlavním motivem románu *Ten, kdo stojí v koutě* je motiv outsidera. Jak již bylo zmíněno, Charlie svým chováním, jednáním i přemyšlením vybočuje mezi svými přáteli i rodinou. V knize je několikrát zmíněno, že je to právě „ten, kdo stojí v koutě“. „*To je číslo, co?‘ Bob přikývnul. A Patrick pak řekl něco, co nikdy nezapomenu. ‚To je ten, co stojí v koutě.‘“* (Chbosky, 2012, str. 44).

Fakt, že se hlavní hrdina cítí osamocně a izolovaně je zmíněn v knize nespočetněkrát. I přes to, že se snaží být vyrovnaný a smířený, je to mladý chlapec, který kamarády potřebuje, jen neví, co udělat pro to, aby se situace změnila. Neumí s ní bojovat a vždy raději čeká, jak vše dopadne a jak se zachovají ostatní. „*Milý příteli, dneska večer mají čtvrťáci závěrečný ples. A já sedím u sebe v pokoji. Včera to bylo těžké, protože když už teď nikdo z mých kamarádů ani sestra nechodí do školy, vlastně tam nikoho neznám“* (Chbosky, 2012, str. 173).

Jak jsme již zmínili, hlavním motivem je pozice outsidera. Bratršovská a Hrdlička (1998) ve své studii uvádějí, že můžeme rozlišit dva druhy outsiderů. Ve svých poznatkách vynechávají lidé s asociálními tendencemi, ale zdůrazňují osoby, které nejsou tolik sociálně konfliktní a nebezpečné. V první skupině zmiňují člověka slabého, který snadno podléhá tlakům a zátěžím. V tomto případě není role outsidera svobodnou volbou, nýbrž vrozenou záležitostí. Ve druhé skupině jsou lidé, kteří se určitým způsobem liší od ostatních jejich otevřeným pohledem na svět. Ve většině případů nevidí či nemohou najít smysl své existence. Pesimistické myšlenky vycházejí z vlastní mysli a vnitřního přesvědčení.

Dle těchto poznatků můžeme našeho hlavního hrdinu zařadit do druhé skupiny outsiderů. Ale i tu můžeme nalézt malou výjimku. V jeho případě se nejedná o pesimismus, Charlie se snaží svou identitu najít a vytrvale pátrá po smyslu svého života.

Jako v každém románu o dospívání, i zde můžeme nalézt motivy jako je přátelství, první láska, ale i drogy. V případě přátelství zde nenalezneme povrchná přátelství, která patří k Charlieho věku, ale můžeme hovořit i o přátelství pravém. „*A pak přišla řada na mě. Dal jsem Bobovi bublifuk, protože mi připadalo, že to sedí k jeho osobnosti. Řekl bych, že jsem se trefil. ‚Dík moc,‘ řekl akorát. A zbytek večera strávil tím, že pouštěl bubliny po místnosti. Další byla Alice. Dal jsem jí knihu od Anne Riceové, protože o ní pořád mluvila. A ona se na mě dívala, jako by nemohla uvěřit, že vím, že miluje Anne Riceovou. Řekl bych, že si neuvědomila, jak často o ní mluví a jak moc já poslouchám. Ale přesto mi poděkovala. Pak došlo na Mary Elizabeth. Dal jsem jí čtyřicet dolarů v obálce. A u toho byl napsaný jednoduchý vzkaz: ‚Aby příští Punk Rocky mohl vyjít v barvě‘“ (Chbosky, 2012, str. 72).*

3.3.6 Zařazení mezi hodnotnou literaturu

Román Stephenha Chboskeho lze zařadit mezi kvalitní světová díla určená dětem a mládeži. Jako takový se může silně podílet na rozvoji čtenářství v dětském věku. Dále se podílí na rozvoji čtenářova literárního vkusu a zvyšuje jeho čtenářské kompetence, díky vysokým nárokům, které na recipienta klade. Rusňák (2009) zdůrazňuje knihy, které můžeme považovat za morálně pravdivé, a které svým působením na osobnost čtenáře přispívají k jeho přesvědčení o víře v pravdu a právo. Z přirozeného hlediska čtenář tyto hodnoty přijímá a následně je dokáže uplatňovat v osobním životě. Umělecko-estetické hodnoty světové literatury se podílí na vytváření hodnotového žebříčku dětí a mládeže.

3.4 Karolína, stručný životopis šestnáctileté

Tento dívčí román Ivy Procházkové byl poprvé vydán roku 1997 a podruhé vyšla upravená verze vydaná roku 2015. Kniha je určena čtenářům od 12 let a dle tematiky můžeme předpokládat, že se jedná o četbu pro dívky. Román Karolína, stručný životopis šestnáctileté, jsme do diplomové práce vybrali jako znázornění tématu zoufalství.

Iva Procházková v tomto románu vylíčila život hlavní hrdinky Karolíny formou životopisu. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se jedná o naprosto obyčejný život, není tomu tak. Jedná se o příběh první lásky, zklamání, veliké touhy, ale hlavně se jedná o příběh o tom, jak se najednou může život otočit o sto osmdesát stupňů.

3.4.1 Stručný životopis autorky – Iva Procházková

Iva Procházková je dcerou významného českého spisovatele a scénaristy Jana Procházky, který byl po roce 1968 z politických důvodů pronásledován. Byly zakázané jeho knihy i filmy, na kterých se jako scénarista podílel. Jeho dcera Iva Procházková, se narodila

roku 1953 v Olomouci. Stejně jako její otec i ona byla ovlivněna politickou situací u nás. Politika jí znemožnila studovat na AMU. Následně, roku 1983, se rozhodla s rodinou emigrovat do blízkého Rakouska. Ani zde se ale neusídlila a později se přestěhovala do Německa a od roků 1987 žila v Brémách. Do Prahy se vrátila až v roce 1994. S jejím návratem domů souviselo i to, že opět začala psát česky a věnovat se české literatuře (Šubrtová, 2012).

Jak již bylo zmíněno, Iva Procházková je českou prozaičkou a vyniká v tvorbě pro děti mládež. Tvorba pro děti však není jedinou v jejím repertoáru. V její tvorbě můžeme nalézt i literaturu pro dospělé nebo divadelní hry. Jako spousta českých spisovatelů, i Iva Procházková vydávala nejprve literární články a novely v novinách. Její první knihou se stalo dílo „*Komu chybí kolečko*“, které vydala roku 1980. Po návratu do České republiky vydala mnoho knížek pro děti jako například „*Jožin jede do Afriky*“, „*Kryštofe, neblbni a slez dolu*“ nebo „*Myši patří do nebe*“. Z knih pro mládež bychom rádi zmínili „*Soví zpěv*“, román o dospívání „*Nazí*“, „*Uzly a pomeranče*“ či román „*Karolína, stručný životopis šestnáctileté*“, kterému bude věnována následující interpretace (Šubrtová, 2012).

Tvorba Ivy Procházkové je intencionálně určena dětem a mladým čtenářům a můžeme v ní spatřovat témata lidské identity, lidských vztahů, svobodné vůle, ale i technického pokroku, který autorka vnímá jako negativně působící na mezilidskou komunikaci. Autorka se může pyšnit hned několika oceněními v české, ale i zahraniční literatuře. Například roku 1989 získala ocenění Deutscher Jugendliteraturpreis za dílo, které znázorňuje vyrovnávání se s obdobím normalizace, Čas tajných přání a roku 1992 za ni obdržela i Zlatou stuhu. Za prózu *Pět minut před večerí* obdržela Cenu německých lékařek a za pohádkový příběh *Myši patří do nebe... ale jen na skok* získala roku 2006 Zlatou stuhu v kategorii Původní beletrie pro mládež. V roce 2007 získala cenu Magnesia Litera za stejnou knihu a za román *Nazí* obdržela v kategorii Kniha pro děti a mládež cenu Magnesia Litera v roce 2010 (Urbanová, 2010).

3.4.2 Dějová linie knihy

Jak již bylo zmíněno, kniha je pojata jako životopis vyprávěný nyní už šestnáctiletou Karolínou. Je adresován neznámé Madam. V úvodu knihy nás hlavní hrdinka seznamuje se situací, která se odehrála ještě před jejím narozením. Popisuje nám svou rodinu a události, které se odehrály během jejího dětství. „*Je mi šestnáct. Všechno, co jsem prožila, je řada okamžiků. Kde má svůj začátek, můžu poznat jedině tak, že půjdu v čase hodně dozadu. Je to, jako když vyhrabáváte něco ze země a nevíte, jaký to má vlastně tvar. Radši hrábnete hloub, abyste nález nepoškodili*“ (Procházková, 2015, str. 15). Dále nám v úvodní části knihy Karolína líčí svou rodnou Prahu, prostředí malého městečka Ranova, kam se s rodiči v dětství přestěhovala a své

přátelství s Petrou, kterou přezdívá Karamela. „*Můžete odjet na půl roku do ozdravovny nebo na celé prázdniny k moři, vrátíte se a Karamela je tady, stejná jako dřív, vysvětluje mladšímu bratrovi, jak se váže tkanička u bot, staršímu bratrovi, jak se váže kravata, plete svůj nekonečný pléd, píše svůj nekonečný deník, slzí nad matematikou, pro kterou jí podobně jako mně chybí v hlavě komůrka, a vyslechne kdykoli cokoli, aniž by mrkla okem*“ (Procházková, 2015, str. 26).

Karolína od malička navštěvuje balet. Jejím životním snem je stát se primabalerínou Národního divadla v Praze. Velkým vzorem jí je babička, která se dlouhou dobu věnovala také tanci. Má spoustu přátel a ve škole se věnuje i divadlu. Karolína je děvče, které má své sny a za nimi si jde. Zdá se, že jí nic nechybí. Brzy se seznámí s osmnáctiletým chlapcem Lvem, do kterého se zamiluje. Spolu s ním a s jeho kamarádem Františkem vyšplhá na špičku kostela. Při sestupu dolů se však neudrží a z velké výšky spadne na zem. „*V tu chvíli se to stalo. Trám, na který jsem stoupla, mi uklouzl pod podrážkou, a než jsem se v panice stačila něčeho chytit, zhoupala jsem se dolů. Těsně jsem minula příčný trám kousek pode mnou, do dalšího jsem se praštila hlavou, a přestože jsem brzy nato ztratila vědomí, vzpomínám si ještě na omračující bolest v noze, která postupně všechno zaclonila. Pád na kamennou plošinu už jsem necítila*“ (Procházková, 2015, str. 50).

Tento pád jí změni celý její život. Jelikož si ošklivě zlomila nohu, je její baletní kariéra v ohrožení „*„Je to mimořádně komplikovaná zlomenina‘, připomenul mi. ‚I kdyby kosti opravdu srostly, jak mají srůst, tak ti bude trvat nejmíň půl roku, než se na nohu postavíš, a další dlouhé měsíce, než začneš normálně chodit. Jsem doktor, ne baletní mistr – nedovedu posoudit, jestli máš i potom šanci dostat se mezi nejlepší.‘“* (Procházková, 2015, str. 52). Dlouhou dobu leží v nemocnici, kde ji navštěvuje Lev i ostatní kamarádi. Se Lvem si povídají a navzájem se seznamují. S komplikovanou zlomeninou musí Karolína na pět týdnů do rehabilitační ozdravovny. I zde ji Lev navštěvuje a jejich vztah se prohlubuje. Jednoho dne se tam rozhodne i přespat, ale vznikají komplikace, které zapříčiní, že Karolína odjíždí k babičce do Prahy. „*Rty ošetřovatelky zmizely. Asi je spolkla. Několik vteřin si mlčky měřila můj rozespálý obličej a Lvovy dredy na polštáři, pak vykročila ke dveřím. ‚Vzbud' ho a přijďte za mnou oba do kanceláře!‘“* (Procházková, 2015, str. 101). Nadále se se Lvem snaží udržet vztah na dálku, volají si, píší si dopisy a také jim hodně pomáhá Karamela.

Její babička vede v Praze velmi aktivní život. „*Denně měla nějakou návštěvu, denně musela vyřídít spousty telefonátů a neminul týden, aby nešla na koncert, do divadla, do knihovny nebo na výstavu*“ (Procházková, 2015, str. 108). A právě do takových aktivit zapojuje

i Karolínu. Ta je ráda, že mají s babičkou společnou řeč. O divadle, výstavách i muzikálech si spolu povídají téměř pořád.

Zásadní zlom Karolínina života nastává, když se s babičkou rozhodují, že se vrátí k baletu. Babička jí domluví konzultaci u ředitelky baletní konzervatoře. A právě to je zlom okamžiku. Paní ředitelka, která se s babičkou zná, naznačí Karolíně, že nepatří mezi nejlepší, že na to, aby mezi ně patřila, nemá vlohy. To Karolínu naprosto zklame. Postupně začíná přemýšlet, co jiného než balet, by mohla dělat, čemu by se mohla věnovat. Mezitím, co Karolína řeší své životní zklamání, Lev zakládá hudební kapelu a stává se oblíbeným i mezi děvčaty, ale zároveň prožívá ztrátu – umírá mu maminka. Plánuje odjezd do Kanady a s Karolínou se rozchází. „*Už motorku otočil a odjížděl. Za pár vteřin mi zmizel v zatáčce a bylo slyšet jen vzdalující se kašláni motoru. Došla jsem k domovním dveřím, otevřela je, vstoupila dovnitř a zavřela za sebou. Kašláni motoru umlklo. Lev odjel z mého života*“ (Procházková, 2015, str. 163).

Karolína podléhá svému zoufalství a pokouší se o sebevraždu. Spolyká prášky, které najde v koupelně. Po chvíli jí dochází, co udělala a začíná panikařit. Zjišťuje, že vlastně umřít nechce. „*V té chvíli jsem dostala panický strach, že už je pozdě. Sklouzla jsem z desky stolu a rozběhla se do koupelny. Pozorováním svého obličeje v zrcadle jsem se tentokrát nezdržovala. Zvedla jsem záchodové prkénko, naklonila jsem se nad mísou a strčila si prst do krku*“ (Procházková, 2015, str. 169). Se vším se svěřila mamince a uvědomí si, jak moc se jí ulevilo.

V následujících dnech za ní přijde Lev, sdělí jí, že s otcem odjíždí do Kanady a dá jí nahranou kazetu, na které vše vysvětluje a zpovídá se. Čas plyne dál a Karolína stále není šťastná. „*„Děvče, ten život, co vedeš, stojí za prd!‘ prohlásila babička se svou obvyklou neomaleností. ‚Vypadáš jako vyhřezlá žízala, sama sobě podrážíš nohy, a jestli se honem rychle nevzpamatuješ, tak skončíš v blázinci!‘ Babiččina neomalenost mě jako vždycky v první chvíli rozzuřila*“ (Procházková, 2015, str. 205). Ačkoliv je nejprve rozčilená, po chvíli si uvědomuje, že babička má opět pravdu. Přichází na to, že je vážně něco špatně a chytá se druhé šance.

Rozhodne se zkusit zkoušky na hereckou konzervatoř, které úspěšně vykoná. Se Lvem si dopisují a Karolína konečně dostává optimistický pohled na život a začíná znovu žít.

Až v závěru zpovědi se dozvídáme, kdo se po celou dobu skrývá pod oslovením „Madam“ a co vedlo Karolínu k napsání svého životopisu. „*Když jsem loni na začátku školního roku poprvé vstoupila do nové třídy a zjistila, že jste se naší třídní stala právě vy, Madam, s vaším přísným výrazem, strohými blůzami a nekompromisními obroučkami brýlí, rozladilo*

mě to. Byla jsem přesvědčená, že my dvě si nemůžeme rozumět. (...) Nenamáháte se totiž, abyste lidi okouzli. Získáte si je teprve tehdy, když vás blíže poznají. (...) Třeba tím, že je donutíte psát vlastní životopis. Já vím, že ten můj není stručný, a vám už taky, že vám o stručnost nešlo. Chtěla jste nás přitáhnout k sobě samým. Dát nám šanci ke vzpomínání. K sebepoznání. Protože, jak jste jednou při herecké výchově řekla, kdo zná sebe, zná všechno“ (Procházková, 2015, str. 218-219).

3.4.3 Hlavní postava knihy

Karolína

Hlavní postavou knihy je šestnáctiletá Karolína. Jak již bylo zmíněno, Karolína píše vlastní životopis formou životního příběhu. Už v úvodu knihy můžeme poznat, že se jedná o výřečné děvče, které píše tak, jak jí to přijde pod ruku. Zmiňuje, že stručnost nebyla nikdy její silnou stránkou a je tomu tak. Vše vykresluje do detailů a zaměřuje se i na zážitky, které se sice udály, ale ona si je nepamatuje. *„Prý jsem prováděla různé kousky. Maličkosti, jako každé dítě. Spolkla jsem playmobilovou sekerku. Ztratila jsem se tatínkovi před pražským Hlavním nádražím a našli mě v Kolíně na náměstí. Vypila jsem mamčin lak na nehty“ (Procházková, 2015, str. 8).*

K jejímu rozsáhlému vypravování patří i podrobné popisy míst, osob a situací. *„Teď pozor! Je třeba představit si benzínovou pumpu na kraji Prahy, kousek od železniční trati v Bubenči. Má čtyři zaměstnance, jeden z nich je tatínek. Poznáte ho podle jeho holé hlavy a zdvořilého vystupování“ (Procházková, 2015, str. 18).*

Karolínin sen je být primabalerínou. Od malička chodí do baletu a cítí, že je to její životní poslání, smysl života. Neumí si představit, že by netančila. K tomuto smyslu ji přivedla babička, která sama kdysi tančila ve sboru v Národním divadle. Karolína je vyrovnaná a snaží se taková být i po osudném pádu, který se jí přihodí. Ale v tu chvíli s ní cloumají emoce a Karolína jejich nátlaku podlehne. *„Najednou jsem po baletu toužila víc než kdy předtím. Uvědomila jsem si, co pro mě až dosud znamenal. Jak mě probudil z mé dětské dřimoty. Jak mě sblížil s babičkou“ (Procházková, 2015, str. 52).*

Jediné pozitivní, co prožívá, je její první láska. Chlapec jménem Lev na ni zapůsobí a ona se do něj zamiluje. Jako každé děvče cítí, že to je ta pravá láska. I přes to, že Lev je o několik let starší, pomáhá Karolíně psychickou situaci zvládnout a společně s její kamarádkou Karamelou se jí snaží dodat optimismus. Nehledě na to, že Karolína prožívá těžké období, její zamilovanost do Lva z ní vyzařuje na míle daleko. *„Myslela jsem jenom na Lva. Ať jsem se*

podívala kamkoli, viděla jsem Lva. Zdály se mi lvi sny a měla jsem před sebou jasnou lvi budoucnost. Byla jsem šíleně zamilovaná“ (Procházková, 2015, str. 84).

Jeden ze zlomových okamžiků jejího života nastává, když se dozví, že nikdy nebude skvělou baletkou, že na to nemá přirozený talent. V tu chvíli Karolína cítí, že přichází o všechno, kromě Lva. V ten moment si myslí, že jí nemůže být hůř. Ale může. Zanedlouho se s ní rozchází i Lev. V tu chvíli je Karolína na dně a naprosto zoufalá. A právě tehdy tato vyrovnaná slečna bilancuje se svým životem a přemýšlí o sebevraždě. Ale při pokusu o ní zjišťuje, že nemá dost odvahy na skoncováním se svým životem. Chce žít. *„Najednou jsem věděla, že těch třiapadesát tabletek ve spěchu spolkykaných v koupelně byla chyba. Že musím jít a dostat je ze sebe ven, protože nic, opravdu nic není tak zlé jako zítra se neprobudit. Všechno ostatní se dá ještě změnit. Všechno“ (Procházková, 2015, str. 169).* Tento okamžik ji však probudí a Karolína se chytne naděje, která na ni čeká.

Karolína je vypravěčkou svého životopisu, své intimní zповědi. Dozvídáme se od ní mnoho, leckdy i spoustu intimních podrobností. Poznáváme, jaká je, poznáváme to, že si dokáže vážít i maličkostí a vycítíme, kdy se cítí opravdu zoufalá a na okraji svých sil. Po přečtení celé její zповědi zjistíme, že i život teprve šestnáctileté slečny, může být plný osudových zvrátů a obrátů o sto osmdesát stupňů.

3.4.4 Hlavní motiv knihy

Hlavním motivem románu je zoufalství, které prožívá mladá slečna. Ačkoliv se jedná o šestnáctiletou dívku, její život se i v tomto věku může obrátit naruby. Jejím snem je role primabaleríny, který se rozpadá, když si Karolína ošklivě zlomí nohu. *„Já ale dělám balet,“ řekla jsem mu, když na mně poprvé vyzkoušel svoji jízlivost. „S jednou nohou mě do Národního divadla nevezmou““ (Procházková, 2015, str. 51).*

I přes velký úraz se Karolína snaží budovat kariéru baletky. Doufá, že rehabilitace pomůže a ona se vrátí k tomu, co ji naplňuje a k tomu, pro co žije. Jenže úraz není to, co ji znemožní kariéru primabaleríny. Musí smířit s mnohem závažnější informací, která ji vnitřně zasáhne mnohem podstatněji. *„A ještě je tady něco. Nevím, jak to přesně vyjádřit, ale v tvém pohybovém výrazu je nějaká nepřizpůsobivost. Jako bys šla schválně proti smyslu tance. Jako bys ho chtěla za každou cenu ovládnout. V baletu ale tělo musí sloužit, je nástrojem. S tím máš problémy. (...) Nesmí si ovšem ode mě a mých kolegů slibovat zázraky. Na co nemá, to ji nikdo nenaučí“ (Procházková, 2015, str. 113).* A právě to je přímý zásah do srdce mladé dívky. Prožívá to velmi citlivě, v tu chvíli má pocit, že přichází o všechno. *„Choulila jsem se pod*

přikrývkou, kolena skrčená k bradě, oční víčka pevně semknutá, a myslela jsem na to, co teď budu dělat. Balet byl od čtyř let nedílnou součástí mého života“ (Procházková, 2015, str. 114).

Do Karolínina pocitu zoufalství se promítá i její první láska, kterou prožívá se Lvem. Ten se s ní po nějaké době rozchází a tato situace se přidává k rozpadu jejich snů. *„Když to chceš slyšet, tak poslouchej: Jsi malá, hloupá holka a já s tebou nehodlám dál ztrácet čas! Jestli mezi námi něco bylo, tak to skončilo“ (Procházková, 2015, str. 161).*

Nahromadění všech problémů vede Karolínu k tomu, že přemýšlí o svém vlastním životě. Vyvrcholí to ve chvíli, kdy se hlavní hrdinka rozhodne pokusit se o sebevraždu. *„Dvacet osm bílých, devět žlutých a šestnáct růžových tabletek leželo přede mnou a já jsem si byla čím dál jistější, že je mám spolýkat a zbavit se tak celé té zoufalé prázdnoty, která na mě odevšad číhala. Bylo to stejně snadné jako napustit si vodu do skleničky a otočit klíčem v zámku. Posadila jsem se na okraj vany, podívala jsem se na sebe do zrcadla a s ušklíbnutím spolkla první tabletku“ (Procházková, 2015, str. 167).*

Tak jako v ostatních dívčích románech, i zde můžeme pozorovat motiv první lásky, přátelství či problémy mezilidských vztahů.

3.4.5 Kompozice díla

Knihy je uvozena věnováním postavě, které je celá zpověď určena. *„Pro Vás, Madam, i přes Vaše šedé blůzy“ (Procházková, 2015, str. 6).* Již z tohoto věnování můžeme zaznamenat, že celý životopis, konkrétněji intimní zpověď je psána osobě zvané „Madam“. Hlavní hrdinka adresátku jinak nepojmenuje, ale obrací se na ni v průběhu celé knihy. *„Vy se v Praze asi vyznáte, Madam, takže nemusím popisovat cestu z Klárova ke Stromovce. V zimě jsme jezdily tramvají, na jaře a na podzim jsme chodili přes Letnou“ (Procházková, 2015, str. 9).* Jedná se o konkrétní osobu, ale o tom, kdo se za ní skrývá, se dozvídáme až v závěru příběhu.

Dílo není děleno do klasických kapitol, ale jednotlivé části jsou označeny pouze symboly v mezeře. Ačkoliv název udává, že se jedná o stručný životopis, nemůžeme ho pokládat za životopis strukturovaný. Jedná se o umělecké dílo, kdy hlavní hrdinka Karolína vypráví svůj životní příběh plný zvrátů. A zároveň nemůžeme říci, že se jedná o životopis stručný. Jak uvádí samotná vypravěčka, stručnost nebyla její silnou stránkou. *„Stručnost, aby bylo jasno, nikdy nebyla mojí silnou stránkou. Mám ráda detaily, poznámky na okraji, odmlky v řeči – všechno to skryté, nadějové, pro mě rozhodující“ (Procházková, 2015, str. 7).*

Karolína se stává tedy vypravěčkou své zpovědi, která se v určitých místech stává velmi intimní. *„Posadila jsem se na okraj vany, podívala jsem se na sebe do zrcadla a s ušklíbnutím*

spolkla první tabletku. Žbluňklo to a v krku mi směšně poskočilo. Radši jsem se otočila na druhou stranu. Dělal jsem tečku za svým životem a nechtěla jsem, aby něco odvádělo mou pozornost k nedůležitým detailům, jako je žbluňkání, grimasy a poskakování ohryzku nahoru a dolů“ (Procházková, 2015, str. 167).

Příběh je vyprávěn chronologicky tak, jak události za sebou následovaly. Někdy se však do chronologické roviny promítají vzpomínky a zážitky z minulosti. Hlavní hrdinka zmiňuje i události, na které si ona sama nepamatuje. Vzpomínky, které se staly ještě před tím, než přišla na svět. Své vyprávění začíná dnem, kdy se narodila a končí aktuální přítomností. „*Nejspíš se vám zdá správné, abych svůj životopis začala druhým dubnem roku 1982, kdy jsem se narodila, já sama však na ten den nemám jedinou vzpomínku. Byl to pátek. Tatínek tvrdí, že přšelo, maminka si pamatuje na sluneční záblesky v okně porodního sálu“ (Procházková, 2015, str. 7).*

3.4.6 Zařazení mezi hodnotnou literaturu

I přes to, že se na první pohled může zdát, že román Ivy Procházkové je stejným dívčím románem jako od ostatních autorek, není tomu tak. Autorka zde běžná témata zpracovává netradičně a ze stereotypů tvoří zvláštní, zajímavé prvky, a hlavně vytváří charakteristicky bohatou hlavní hrdinku.

Dle literárního teoretika Chaloupky (1999), který se této knize věnoval v článku ve Zlatém máji, je tato intimní dívčí zповěď Karolíny významným literárním dílem. Nepatří však do dívčích románek, ale do prózy s dívčí hrdinkou. Také upozorňuje na významný rozdíl mezi těmito dvěma pojmy a vyjadřuje se slovy: „*Procházková má ambice jít nad referenční danosti a tyto ambice naplňuje. Ve výrazové poloze tím, že i když pracuje s ich formou, vyhýbá se snadnému kupení dějových segmentů plynoucích za sebou, že její styl nemá povrchnost onoho hladkého proudu předvídatelných událostí, jež prózy pro dívky začasťe mívají“ (Chaloupka in Dobrovolná, 2008, str. 41).*

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Charakteristika praktické části

Praktická část naší diplomové práce byla realizována kvalitativním výzkumem. Konkrétně se jednalo o interpretaci pracovních listů, které jsme získali od žáků základní školy. Pracovní listy jsou zaměřené na téma, které jsme již nastínili v části teoretické – na triviální a hodnotnou literaturu.

Výzkum byl realizován v 8. třídě základní školy. Zúčastnila se jej jedna třída, tudíž jsme získali odpovědi od 25 žáků. Respondenti vyplňovali pracovní listy v časovém úseku dvou vyučovacích hodin – 90 minut.

Praktická část byla realizována na podkladě čtyř knih. Ty byly vybrány na základě ústředního motivu, který je provází. Jednalo se o knihy: Okno plné strachu od Petry Nachtmanové a Ten, kdo stojí v koutě od Stephena Chboskeho. Tato dvě díla představují motiv outsidera. Další knihou bylo dílo Most do Země lásky od Lenky Lanczové a román Ivy Procházkové – Karolína, stručný životopis šestnáctileté. Tyto dvě knihy představují téma zoufalství. Pracovní listy byly seřazeny tak, že vedle sebe stály ukázky představující jedno téma, ale zároveň zastupující jinou kategorii literatury (triviální a hodnotnou). Za nimi následoval společný pracovní list pro obě ukázky, ve kterém měli žáci porovnávat právě ony dvě knihy.

Pracovní listy byly strukturovány do několika částí. V úvodu každého z nich byl popsán stručný obsah knihy, aby se žáci vžili do děje a následovala námi vybraná ukázka. Texty jsme se snažili vybrat dle znázornění ústředního tématu, který knihy spojuje. Dalším bodem byla metoda podvojného deníku a za ní následovaly otázky směřované k textu. Byly zaměřeny na hlavní motiv příběhu, charakteristiku hlavního hrdiny a na to, zda je děj nějakým způsobem předvídatelný. Společný pracovní list byl postaven na porovnávání obou textů a nalezení faktorů, které mohou být pro knihy společné. Dále se soustředil na to, jakou knihu by si děti raději přečetly, která jim byla bližší. Zaměřili jsme se i na rozdíl komunikace a slovního vyjadřování obou textů. Posledním bodem, který jsme zkoumali, bylo to, zda žáci dokáží knihu zařadit právě do kategorie, pod kterou spadá.

Odpovědi žáků jsou v první řadě vybrány podle četnosti záznamů. Jsou zaznamenány reakce, které se v textech objevily nejčastěji. Dále interpretujeme odpovědi, které nás zaujaly,

vyzařuje z nich určitá nosná myšlenka a také z nich můžeme posoudit to, jak žáci nad textem přemýšlí a jakým způsobem ho vnímají.

Jak již bylo zmíněno, výzkum byl realizován v jedné třídě základní školy a podařilo se nám získat 25 respondentů, tudíž nelze interpretované výsledky považovat za obecné. Je možné, že kdyby náš výzkum byl realizován v jiné třídě či jiné základní škole, výsledky by se více či méně lišily.

4.1 Cíl praktické části

Cílem realizovaného výzkumu je zhodnotit, zda žáci dokáží rozeznat triviální a umělecky hodnotnou literaturu. Zaměříme se na to, jestli si žáci během četby ukázek uvědomí rozdíly mezi jednotlivými díly a dokáží je reflektovat. Dále bychom rádi posoudili, zda studenti dokáží ocenit umělecky hodnotnou literaturu.

5 Interpretace pracovních listů

V této kapitole analyzujeme a interpretujeme získané odpovědi žáků základní školy. Zaměříme se na nejčastější reakce a zajímavé myšlenky respondentů.

5.1 Okno plné strachu

První pracovní list byl zaměřen na knihu s názvem Okno plné strachu od Petry Nachtmanové. Ukázka byla zvolena na základě hlavního motivu – role outsidera. Byla vybrána část z úvodu knihy, která znázorňuje pocity mladé dívky uvažující o sebevraždě.

Jako první jsme zvolili metodu podvojného deníku. Žáci měli vypsát z ukázky pasáž, která je zaujala, připomněla jim událost z jejich života a následně ji měli okomentovat vlastními myšlenkami.

Žáci nejčastěji zvolili pasáž: *„Přála jsem si být mrtvá, ale zároveň jsem nechtěla, aby o mém záměru někdo věděl.“* Uváděli, že na ně souvětí zapůsobilo např. *„Zapůsobila na mě tím, že Hanka chce zemřít, ale zároveň chce žít. Nejráději by utekla někam daleko a chtěla se vrátit v pohodě, obklopená přáteli. Prostě začít žít nový život.“*; *„Opravdu mě překvapilo, že tak mladá dívka už má sebevražedné sklony.“*; *„Moje kamarádka chtěla spáchat sebevraždu a udělat to jako ve filmu 13 důvodů proč. A já jsem na to předčasně přišel a pomohl jí s tím.“* Několikrát se objevila pasáž z textu, která byla formou otázky *„Může být někdo obyčejný pod cizím dotykem jiný?“* Na tento citát se objevily reakce, které poukázaly na to, že žáci nad větou opravdu přemýšlí. *„Věta, která vede člověka k zamyšlení.“*; *„Každý má svoji světlou a tmavou stránku.“* Zajímavou se stala citace *„Stojím za podívání cizích očí, ale vzhledem k vysoké ceně mě nikdo nechce.“*, kterou dotyčný okomentoval slovy: *„Myslím si, že tato pasáž není úplně pravdivá. Každý má stejnou hodnotu a nelze posuzovat lidi podle toho, jak jsou bohatí nebo jak vypadají.“* Respondent se snažil poukázat na to, že by měla být mezi lidmi jednota, neměly by se mezi nimi dělat rozdíly. Jedná se o nosnou myšlenku, která vede k mnoha tématům. Neméně zajímavou pasáží se stala z poslední části ukázky: *„S hadrem by to nikdo nerozebíral. Uklouzla. Spadla. Šmytec.“* Žák se zamyslel i nad důsledky takového činu. *„Nesouhlasím s ní, protože si neuvědomuje, že by možná pomohla sobě smrtí, ale způsobila by problém ostatním, kteří ji určitě měli rádi.“*

Z těchto odpovědí vyzařuje, že žáky překvapilo, že takto mladá slečna přemýšlí o sebevraždě. Těžko se jim chápala její situace, spousta žáků nedokázala určit, co je na pasáži zaujalo, ale na druhou stranu se někteří zamysleli nad tím, co by po činu cítili ostatní z její rodiny.

V první otázce jsme se zaměřili na ústřední téma. Žáci měli zhodnotit, z čeho mohou v ukázce poznat, že se jedná o outsidera. V úvodní otázce měli pojem „outsider“ vysvětlený a nebyl žádný problém roli hrdinky reflektovat. Nejčastěji se objevovaly odpovědi: „*Je jiná než ostatní.*“; „*Je odlišná, protože nemá to, co ostatní.*“; „*Je sama, má jedinou kamarádku a představuje si, že je jako medvěd, kterého nikdo nechce a tím zdůrazňuje samotu.*“ Často žáci vkládali přímo citace z textu. Roli outsidera zde lehce poznali, aniž by museli nad textem hlouběji přemýšlet.

Dále jsme se zaměřili na hlavní hrdinku a zároveň vypravěčku knihy. Úkol žáků spočíval v tom, že měli vybrat jednu charakteristiku znázorňující pocity hrdinky a doplnit ji o své odůvodnění. Šlo nám o zjištění, zda čtenáři vnímají pocity, které na ně hlavní hrdinka knihy přenáší. Jestli jí to věří nebo na ně působí nedůvěryhodně. Téměř ve všech pracovních listech se objevila odpověď: „*Cítím z ní opravdový smutek, protože...*“ Respondenti doplňovali tuto výpověď o své myšlenky. „*... na tom není finančně nejlíp a přišla o svou jedinou kamarádku, tím pádem je sama, což ji vede k pocitům samoty, bezmoci a je schopná uvažovat nad sebevraždou.*“; „*... se chce zabít, přemýšlí o tom, ale jakoby nechce – je to opravdové.*“; „*... ji odstrkávají.*“; „*... protože celý příběh je smutný.*“ Z těchto odpovědí vyzraňuje, že žáci si přečetli příběh dívky, která uvažuje o sebevraždě a přijde jim to smutné. Nepřemýšlejí nad hloubkou pocitů, které Hanka prožívá. Zajímavé byly odpovědi: „*Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože... nikdy není tak zle, abych se zabil.*“ a „*Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože... já nemám přátele a nevádí mi to.*“ Z těchto odpovědí bylo znát, že žáci se snažili hrdinku přirovnat k sobě. Nezamysleli se na textem, ale nad sebou. Také se objevila věta: „*Knihy nepročítuji tolik, abych se přilnul k postavě.*“ Z toho usuzuji, že žák čte knihy, protože musí, knihy neprožívá a nedokáže proniknout do děje a postavy.

V poslední otázce týkající se knihy Okno plné strachu byla nastíněna problematika předvídatelnosti děje. Respondenti se měli pokusit odhadnout, jakým způsobem se bude děj vyvíjet, pokračovat. Často se vyskytovaly nápady, že vše dobře dopadne a Hanka si najde kamarády. „*Dívka bude nejprve na dně, ale potom si najde kamarádku. Její rodina to začne řešit a skončí to dobře.*“; „*Někomu se svěří a najde si kamarády.*“; „*Vzchopí se, někomu se svěří a usmíří se s tou kamarádkou.*“; „*Myslím si, že to bude tak, že bude šikanována, potom to sdělí rodině a oni s tím něco udělají.*“ Můžeme podotknout, že většina žáků opravdu děj knihy odhadla a stručně nastínila, jak se bude příběh vyvíjet. Z těchto odpovědí můžeme určit, že pro většinu respondentů je děj předvídatelný a již po prvním odstavci knihy tuší celý příběh. Několikrát se však objevila odpověď, která vycházela z toho, že je hlavní hrdinka již po smrti.

Tito respondenti špatně pochopili ukázkou a mysleli si, že Hanka opravdu sebevraždu spáchala. „Podle mě teď bude nějaký smuteční obřad, potom na ni budou všichni dobře vzpomínat.“; „Podle mě se hrdinka po své smrti ocitla v druhém životě. Celý to bylo znovu, akorát od začátku.“

5.2 Ten, kdo stojí v koutě

Další knihou, která byla použita v pracovních listech, bylo dílo Stephena Chboskeho – Ten, kdo stojí v koutě. Opět se nacházíme v oblasti hlavního motivu – role outsidera. Ukázkou, kterou jsme do pracovních listů použili, byla rovněž vybrána z úvodní části knihy. Znárodnuje první dopis Charlieho, ve kterém se hlavní hrdina zpovídá, vysvětluje, proč začíná psát korespondenci a co ho trápí.

Prvním úkolem studentů byla opět metoda dojitého zápisníku. Jednalo se o totožnou metodu jako na předchozím pracovním listě. Žáci měli vybrat citát z knihy, který je zaujal nebo jim připomíná něco z jejich života. Nejčastěji byla vybrána pasáž: „*Chci, abys věděl, že jsem zároveň šťastný i smutný a pořád se snažím přijít na to, čím to je.*“ Bylo překvapivé, že studentům tato část opravdu připomínala situaci z jejich osobního života. „*Připomnělo mi to kamarádku, která mi něco podobného napsala.*“; „*Zapůsobila na mě, protože mi tohle napsal kamarád.*“; „*Každý člověk je někdy nahoře a někdy dole, má chuť to vzdát a ani neví z jakého důvodu.*“; „*Vidím v tom sám sebe.*“ Několikrát žáci zvolili větu: „*Potřebuju vědět, že takoví lidé ještě jsou.*“ Opět uváděli situace z jejich života, které jim ukázkou připomněla. „*Občas bych to také potřeboval vědět.*“; „*Má sestra také potřebuje najít opravdového přítele. Jenže si našla právě opak kamaráda a nezvládá to něho, což je špatně.*“; „*Také se někdy cítím sama a mám pocit, že se nemůžu nikomu svěřit.*“ Je šokující, kolik dětí má pocit, že nemá nikoho, komu by se mohly svěřit a prožívají pocit samoty. Respondenty překvapila v ukázkou pasáž: „*Nepokoušej se prosím zjistit, kdo ta holka je, protože to bys pak mohl přijít i na to, kdo jsem já, a já fakt nechci, abys to věděl.*“ Uváděli, že nemohou pochopit, proč Charlie chce pomoc od přítele, ale nechce ukázat, kdo doopravdy je. Také se objevila reakce, která s hlavním hrdinou nesouhlasila. „*Nesouhlasím s touto pasáží, protože kdyby mi tento dopis přišel, tak bych to určitě zjistil, kdo to je. Chtěl bych s ním promluvit.*“

První otázka, kterou měli žáci zodpovědět, byla zaměřena na hlavní motiv knihy. I zde se jednalo o roli outsidera. Respondenti často uváděli, že tento motiv mohou zjistit již z názvu díla. Dokázali se rozepsat a do odpovědí psali hned několik faktorů. „*Nemá se komu svěřit, nemá kamarády, není oblíbený, je to ten, o kterém nikdo neví, že existuje.*“; „*Svěřuje se v dopise a bojí se někomu říct o pomoc osobně.*“; „*Snaží se najít kamaráda přes dopis, protože jiné*

nemá.“; „*Myslí si, že mu nikdo nerozumí.*“ Tato otázka se v obou dílech zdála být jednoduchou a žáci na ni dokázali jednoduše odpovědět. Odůvodnili se hlavní motiv ukázek a našli jeho rysy. Je škoda, že odpověď „*Asi to nepoznám, protože podle mě to není outsider.*“ nebyla více rozvinuta a odůvodněna. Nemůžeme tudíž zjistit, dle čeho dotyčný usoudil svou myšlenku.

Druhá otázka byla opět zaměřena na charakter výpovědi hlavního hrdiny. Stejně jako v předchozím pracovním listě měli vybrat začátek pasáže a doplnit jej o vlastní myšlenku. Ve velké většině se respondenti shodli na výpovědi: „*Hrdina na mě působí důvěryhodně, protože...*“. Odlišné byly však jejich odpovědi. „*... v něm vidím sám sebe.*“; „*... taková situace se může stát každému a málokdo by ji dokázal řešit tímto způsobem.*“; „*... píše o svém životě, o tom, co se opravdu stalo, a to by si nevymýšlel.*“; „*... je to takové opravdové, nevinné.*“; „*... na mě působí jako člověk, kterému se může věřit. Neodkopne tě jenom kvůli jedné chybě.*“ Z reakcí studentů je patrné, že z textu cítí důvěru člověka v někoho, koho ani nezná. Věřící Charliemu jeho dopisy. A právě to bylo účelem autora – aby čtenáři Charliemu věřili. Žáci se zde všichni do ukázky a dokázali se s hlavním hrdinou spojit. Překvapivá však byla odpověď jednoho z respondentů: „*Vyjádřování hrdiny na mě působí přehnaně, protože je to román a žádný román není důvěryhodný.*“ Není zřejmé, jak jedinec k takovému rozhodnutí dospěl. Je možné, že se jedná o čtenáře, který má s romány špatnou zkušenost, ale může se také jednat o dítě, kterému jsou romány tímto způsobem předkládány.

Posledním úkolem, týkajícího se díla *Ten, kdo stojí v koutě*, byla očekávání ukázky a celé knihy. Žáci se měli pokusit nastínit pokračování příběhu, jeho vývoj a svá očekávání. Téměř nikdo nedokázal odhadnout, jakým způsobem se bude děj vyvíjet. Často žáci reagovali způsobem, že vůbec netuší, nedokáží posoudit. V řadě odpovědí bylo naznačeno, že neznámý přítel zjistí, že mu dopisy píše Charlie a seznámí se. „*On zjistí, kdo to je a seznámí se spolu, budou kamarádi.*“; „*Přítel zjistí totožnost dopisovatele, budou se přátelit.*“; „*Charlie bude psát neznámému příteli dopis a přítel zase jemu. Budou si navzájem pomáhat a potom z toho vznikne nerozlučné přátelství.*“; „*Začnou si spolu psát a jednoho dne se stejně zjistí, kdo to je a stanou se z nich kamarádi.*“ Z těchto odpovědí můžeme vyvodit, že děj knihy, kterou jsme k interpretaci vybrali, není tolik předvídatelný jako u díla předchozího. Čtenáře by kniha mohla více překvapit a tím v nich zanechat hlubší zážitek než kniha, od které od začátku víme, co čekat. Je zajímavé, že ve vývoji knihy nikdo nezmínil tajemství, které bylo nastíněno v obsahu příběhu. Žádný z respondentů na něj nereagoval a nevmísil jej do svého pokračování.

5.3 Okno plné strachu X Ten, kdo stojí v koutě

Následující pracovní list byl zaměřený na porovnání těchto dvou ukázek. Jelikož jedna z knih patří do umělecky hodnotné literatury a druhá do literatury triviální, jednalo se o to, zda žáci v textech vidí nějaké rozdíly a zda je dokáží reflektovat. Následovaly otázky zaměřené na informaci, ve které nám žáci sdělí, jaká z knih je více zaujala, kterou by si raději přečetli. Zaměřili jsme se i na komunikaci hlavních hrdinů. Žáci se měli pokusit porovnat komunikaci a vyjadřování ústředních postav. Posledním úkolem bylo zařadit dílo právě do jedné z kategorií.

Co se týče prvního úkolu, ve kterém měli studenti reflektovat rozdíly a nalézt společné faktory ukázek, ukázal se jako velmi složitý. Málokdo z nich otázku zodpověděl. Nejčastěji žáci reflektovali, že žádné rozdíly mezi ukázkami nenašli a společným faktorem se ukázal pouze hlavní motiv. V některých listech byly odpovědi napsány a stalo se velmi zajímavé, jakým pohledem žáci ukázky pojali.

Faktory, které respondenti volili pro ukázkou z knihy Okno plné strachu, byly zaměřeny na problém sebevraždy. „*Chce se raději zabít, než aby situaci řešila. Je to smutné.*“; „*Žije chudě a přemýšlí nad smrtí.*“; „*Je to depresivní dívka bez přátel, chudá.*“; „*Je to chudák.*“ Ve většině odpovědí ji žáci litovali a označili ji jako chudáka. A v porovnání s odpověďmi druhé ukázky působilo dílo triviální literatury na žáky opravdu více smutně, procítěně. U příběhu Ten, kdo stojí v koutě uváděli faktory, které spíše poukazovaly na normální, běžný život. Téměř nikdo v Charliem neviděl outsidera či někoho, koho by měl litovat. „*Má normální život. Není chudý.*“; „*Má normální podmínky, není smutný z toho, že by neměl kamarády nebo jej někdo šikanoval.*“; „*Je pouze přehlížený, nemá sebevražedné sklony, takže to asi není tak vážné.*“ Poukázali bychom na to, že studenti, jakmile neviděli v textu náznak smrti, nepřemýšleli nad vážností situace. Přišlo jim téměř banální, že Charlie nikomu nedůvěřuje a nemá se komu svěřit. Mnohem více je citově zasáhla dívka, která uvažuje nad sebevraždou. Oproti ní měl podle žáků Charlie běžný život. Jen jednou se objevila odpověď, která poukazovala na to, že Charlie chce situaci řešit a Hanka by raději zemřela. Jak jsme již zmínili, mezi společnými faktory se nejčastěji objevilo téma, které bylo výchozí – role outsidera. Ale zaznamenali i odpovědi, které měly trochu hlubší myšlenku. „*Nemají přátele, jsou odstrčeni od ostatních.*“; „*Mají pocit samoty a beznaděje.*“; „*Oba přišli o kamarády.*“

Druhou otázkou jsme se zaměřili na to, jaká ukázka žákům byla bližší a jakou knihu by si raději přečetli. Častější odpovědí bylo, že by si respondenti se zálibením a zájmem přečetli knihu Ten, kdo stojí v koutě. Konkrétně tuto knihu zvolilo 13 z nich. Jako odůvodnění uváděli, že jim příběh přišel zajímavější, a hlavně si myslí, že má šťastnější konec. Dalo by se říci, že

za vidinou šťastnějšího konce stojí předchozí otázky, které byly zaměřeny na vývoj a pokračování příběhu. V knize s názvem *Ten, kdo stojí v koutě* neviděli studenti takový problém jako v díle *Okno plné strachu*. V něm shlédli vidinu šikany, smrti, sebevraždy, tudíž můžeme usoudit, že jim tento příběh přijde tragičtěji ukončený. Druhou knihu by volilo 7 respondentů. Odůvodnění se objevilo pouze ve dvou případech. „*Volila bych knihu Okno plné strachu. Myslím si, že bych se dokázala lépe vžít do role hlavní hrdinky.*“; „*Zajímavější mi připadala kniha Okno plné strachu. Hanka neměla kamarády a musela si poradit sama.*“ Ve 3 případech bylo napsáno, že by si dotyční přečetli obě knihy. „*Obě knihy v sobě mají ukrytý hluboký význam, nad kterým se člověk dokáže zamyslet.*“ V této reakci vidíme, že čtenář ucítil z knihy silnější pocity a chtěl se vžít do hlavního hrdiny. Nebral to způsobem, že se jedná pouze o knihu. Ve dvou pracovních listech bylo zaznamenáno, že by si nepřečetli ani jednu z knih. Bohužel se zde neobjevilo žádné odůvodnění.

Velmi problematickou se stala otázka zaměřena na komunikaci a vyjadřování postav. Ve velké většině se nám odpověď nedostala. Žáci nedokázali komunikaci či projev hlavních hrdinů porovnat. Nad otázkou se zamysleli pouze tři respondenti. Ve všech třech případech viděli žáci rozdíl v tom, že Hana je pesimističtější, moc nemluví a je pro ni těžké komunikovat. Na rozdíl od ní působí Charlie uvolněně. „*Hanka se vyjadřuje velmi těžce. Charlie se potřebuje prostě vymluvit.*“; „*Charlie se svěřuje cizímu člověku. Hana se bojí se někomu svěřit.*“ Poslední odpověď byla svým způsobem zajímavá. „*Hana se bavila s Elenou z očí do očí. Charlie pouze přes zprávy, byl to srab.*“ Můžeme podotknout, že zde čtenář neobjevil podstatu ukázky a příběhu. Charlieho považuje za „sraha“, protože není schopný komunikovat a svěřovat se osobně, ale již nezaznamenává pocity, které hrdinové cítí a nepřemýšlí nad tím, z jakého důvodu se chlapec vyjadřuje právě formou dopisů.

Posledním úkolem respondentů bylo zařadit literární díla do příslušné kategorie – triviální a umělecky hodnotná literatura. Také měli přidat odůvodnění svého rozhodnutí. To však žáci ve většině případů opomněli a pouze knihy zařadili. V zadání byl zároveň vysvětlený pojem triviální literatura, aby se studenti dokázali zorientovat. Více než polovina z nich odpověděla, že by přiřadili knihu nesoucí název *Okno plné strachu* k umělecky hodnotné literatuře. „*Okno plné strachu je umělecky hodnotnější, protože tam jsou opravdové pocity a není to psané formou dopisu.*“ Z této odpovědi vyplývá, že forma dopisů je pro žáka řazena k podřadnější literatuře. Nejspíše má vžitě, že umělecky hodnotné knihy jsou psané pouze klasickou formou. Dalších 7 žáků zařadilo k této literatuře příběh s názvem *Ten, kdo stojí v koutě*. V jednom z případů to bylo odůvodněné slovy: „*Ten, kdo stojí v koutě patří do*

hodnotné literatury, protože mi přijde kniha více uvolněnější.“ V několika málo odpovědích se objevilo, že respondent není schopen rozřadit knihy. Z reakcí studentů je patrné, že kniha, která je na první pohled více citově zasáhne, je pro ně umělecky hodnotnější. Nehledají v ní něco víc, ale dají na první dojem.

5.4 Karolína, stručný životopis šestnáctileté

Do skupiny umělecky hodnotné literatury jsme zařadili knihu české autorky Ivy Procházkové nesoucí název Karolína, stručný životopis šestnáctileté. Dílo znázorňuje motiv zoufalství. Ukázka byla vybrána asi z poloviny příběhu. V této části se hlavní hrdinka ocitá v situaci po rozchodu se svým chlapcem a po informaci, která bortí její sen baleríny.

V rámci podvojného deníku měli respondenti vybrat jednu pasáž z textu, která je zaujala či jim připomněla situaci z jejich osobního života. Zároveň měli vybranou část ukázky odůvodnit. Spousta žáků k podvojnému deníku napsala, že se jim žádná pasáž nelíbí, nebo neví, kterou část by měli vybrat. Z odpovědí, které se nám dostali, byla nejčastěji vybrána pasáž, která uvozuje ukázku. *„Ležela jsem v posteli skoro bez hnutí, hleděla jsem do obdélníku nebe za oknem a cítila jsem, že se ve mně všechno sbírá k pláči.*“ Je v ní nastíněna bezmocnost a beznaděj hlavní hrdinky. Ale tento motiv v ní respondenti neobjevili. Reakce byly spíše velmi nechápavé a žákům přišlo zvláštní, že by hrdinka či někdo jiný mohl zažívat takový pocit. *„Zaujalo mě, že se hned nerozbrečela. Když se mi chce brečet, tak brečím a neprožívám to tak dlouho.“*; *„Je to divné, že někdo jen tak leží v posteli bez hnutí. Nevím, proč to někdo takhle dělá.“*; *„Trochu s ní souhlasím, protože občas taky takhle ležím, ale přijde mi zvláštní, že to takhle popisuje.“* Studenti se nedokázali do hrdinky vžít. Možná to bylo tím, že nikdy nic takového nezažili, anebo ukázku knihy nepochopili. K reakcím, které znázornily nepochopení ukázky z této intimní zpovědi, patřily i odpovědi žáků, kteří vybrali jinou pasáž. *„... bylo mi jedno, jestli způsobím potopu a náš dům odpluje na slaných vlnách třeba na druhý konec světa.“* Žáky tato věta údajně pobavila a přišla jim vtipná. *„Pobavilo mě to, je vtipné, že by dům odplul.“*; *„Tato pasáž mi přijde malinko vtipná, chápu, že z hlediska příběhu je to smutné, ale dalo se to napsat jinak.“*; *„Vybrala jsem tuto část, protože je vtipná.“* Žáci v této části nejspíše nenašli hlubší smysl. Přečetli si ukázku asi pouze povrchově a nezamysleli se nad ní. Pouze v jednom případě se objevila jiná reakce na tuto část textu. *„Hrdinka mi přijde jako sobec. Je nešťastná a nevadí jí, že by to odnesla celá rodina.“* Překvapivou odpověď jsme našli pracovním listu jednoho z respondentů. Byla vybrána pasáž: *„Oči se mi naplnily slzami, tekly mi z koutků po tvářích do uší, do vlasů a já je neutírala, protože jsem měla sevřené pěsti a vůbec mi nezáleželo na tom, jestli bude celý polštář mokrý...“*. Dotyčný zde reagoval slovy:

„Znám ten pocit. Ne kvůli klukovi, ale kvůli šikaně.“. Je patrné, že má za sebou těžkou zkušenost, která jej také vedla k zoufalství a v této pasáži našel sám sebe.

V následující otázce se měli žáci pokusit o rozpoznání motivu zoufalství z přečteného textu. Jednalo se o to, zda studenti dokáží reflektovat jednotlivé faktory z ukázky, které by na tento motiv poukazovaly. Ve velké míře respondenti kladli k této otázce pasáže z ukázky, vkládali jednotlivé věty, které zdůrazňují pocity Karolíny, hlavní hrdinky příběhu. Nejčastěji se objevily reakce, které zdůrazňovaly faktor pláče. Žáci viděli zásadní projev zoufalství právě v tom, že Karolína pláče. „*Hrdinka neví, co má dělat, proto je smutná a brečí. Má pocit, že se jí zhroutil celý život, tak jen brečí.*“; „*Motiv zoufalství mohu poznat, protože je zde hodně naříkání a pláče.*“; „*Zoufalství jsem poznal podle toho, že celou dobu brečela a bylo jí to všechno jedno.*“ Někteří z nich se pokusili najít i jiný faktor, který by na zoufalství poukazoval. Směřovali k tomu, že se Karolíně obrátil život naruby a najednou nevěděla, co si počne. „*Holka se cítí úplně špatně, protože se jí po pádu změnil celý život.*“; „*Vzlyká tak moc, že jí je všechno jedno. Její život je těžší a těžší. Zlomila si nohu a její první láska se s ní rozešla. Tak neví, co má dělat.*“; „*S někým se rozešla, cítí nebo si spíše myslí, že už ji v životě nic dobrého nečeká.*“; „*Dívka je zoufalá, protože jí sny nejdou podle plánu.*“ Jiné faktory žáci jako zoufalství neurčili. Ně kterým z nich nepřišel text vůbec zoufalý.

Druhý úkol byl opět zaměřený na hlavní hrdinku, v tomto případě šestnáctiletou Karolínu. Respondenti měli vybrat jednu z možností, která jim nejvíce charakterizovala projev hrdinky, a doplnit ji o své odůvodnění či komentář. Nejvíce si vybírali odpověď: „*Cítím z ní opravdový smutek, protože...*“, kterou doplňovali o své myšlenky. Ty se často zaměřovaly na nedávný rozchod hrdinky a na situaci, kdy musela Karolína skončit s baletem. „*... se s ní rozešel kluk.*“; „*... je to těžké se s někým rozejít.*“; „*... prochází těžkým obdobím.*“; „*... musela skončit s baletem, který ji tolik bavil.*“; „*... protože se neumí vzchopit.*“ Z poslední odpovědi vyplývá, že respondent opět považuje hlavní hrdinku za někoho, kdo nedokáže bojovat a pouze se vzdává. Několikrát byly zaznamenány reakce, které volily jiný začátek věty. „*Z textu cítím opravdové zoufalství, protože...*“ Opět byly zapsány odpovědi, které směřovaly ke ztrátě snů. „*... se jí zhroutil sen a zároveň i vztah.*“; „*... dělala něco, co ji nehorázně baví, ale teď bohužel nemůže... takže je zoufalá.*“; „*... je nemocná, rozešel se s ní kluk, takže ji to trápí.*“ Z reakcí můžeme zaznamenat, že žáci vnímali jako větší problém rozpad vztahu než ztrátu životního snu. Může to být i tím, že v jejich letech vnímají vztahy mnohem podstatněji a citlivěji než koníčky, kterým se věnují. Překvapivé bylo, že několik odpovědí vyjadřovalo myšlenku, že na žáky text působí přehnaně. „*Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože...*“ Stejně

překvapivé byly i reakce žáků. „... pouze brečí a nesnaží se to řešit.“; „... přijde mi, že se hrdinka moc lituje. Jenom se s ní rozešel kluk, to není žádná tragédie.“; „... není to tak vážné, jak se snaží Karolína popsat.“ Žáci se zastavili u myšlenky rozchodu a již více příběh neprocitřovali, tudíž jim přišla situace a reakce na ni přehnaná. Je možné, že se snaží jednání Karolíny zlehčit, nebo v textu opravdu nenašli nic jiného, co by působilo smutně a zoufale.

Poslední úkol týkající se knihy Karolína, stručný životopis šestnáctileté byl zaměřen na předvídatelnost děje a celého příběhu. Nejvíce odpovědi se opět týkalo prožitého rozchodu, ale i ztráty svého snu. „Nějakou dobu se k tomu nebude chtít vrátit, ale potom se k příteli i k baletu vrátí a dosáhne svého snu.“; „Podle mě se jí ta noha uzdraví a bude pokračovat ve snu a třeba pozná nového přítele.“; „Začne znovu tančit a znovu se zamiluje.“; „Uzdraví se a bude se zase věnovat baletu a tím se jí splní sen.“; „Lev se k ní vrátí a budou spolu zase chodit.“; „Nakonec to zvládne, vrátí se k baletu a bude mít skvělý život.“ Ve velké většině viděli žáci vývoj v tom, že se Karolína uzdraví a vrátí se zpátky k baletu. Nikoho z nich nenapadlo, že by si mohla najít jiný koníček, kterému by se začala věnovat. Stalo se pro ně jasnou volbou zůstat u motivu tance. Můžeme podotknout, že v tomto případě viděli respondenti klasický dívčí román, ve kterém se partneri k sobě vrátí, vše se dá do pořádku a příběh bude mít šťastný konec. Ke šťastnému konci však nevedly dvě odpovědi studentů, kteří zmiňovali smrt. „Karolína nátlak nevydrží a spáchá sebevraždu.“; „Myslím si, že se nakonec zabije kvůli příteli.“ Je zajímavé, že i důvod k sebevraždě je pro žáky hlavně rozchod s partnerem. Jak jsme již zmiňovali, respondenti nenašli v textu hlubší smysl, než je zoufalství ze ztráty přítele. Tomu nasvědčuje i vcelku otevřená odpověď jedné dívky: „Tuto knížku bych si asi nepřečetla. Asi proto, že nejsem ten typ holky, co se utápí v slzách kvůli klukům. Zkrátka bych se do toho nedokázala vcítit. Ten pocit mi není známý.“ Na jednu stranu je dobré, že studentka má pocit, že by se do hlavního hrdiny měla vcítit, pokud si chce knihu užít. Na stranu druhou je škoda, že jí tato kniha odradila nástínem děje a ukázkou, pod kterou nenašla hlubší smysl.

5.5 Most do Země lásky

Poslední knihou, kterou jsme použili v praktické části, je dívčí román Lenky Lanczové, v němž se řeší problémy s láskou, ale i s přátelstvím. Jedná se o dílo Most do Země lásky. Tentokrát byla vybrána ukázka ze závěru knihy. Ocitli jsme se v čase, kdy zemřela nejbližší kamarádka hlavní hrdinky Hanky a zároveň ve chvíli, kdy Hanka zjistila, že jí zradila nejlepší přítelkyně, která ji svedla jejího chlapce.

První úkol opět spočíval v metodě podvojného deníku, do kterého měli žáci vypsát pasáž z ukázky, která je zaujala a vlastními slovy, myšlenkami ji doplnit. Tentokrát byla

nejčastěji zvolena krátká část, která dle žáků vše vystihuje. „*Bolí mě duše.*“ K této jednoduché větě se respondenti dokázali rozepsat více než v kterémkoliv jiném úkolu. „*Ta věta má něco do sebe. Hrdince věřím, že ji to opravdu trápí a bolí. Zradila ji kamarádka i přítel, tudíž s ní souhlasím, je to opravdu těžká situace.*“; „*Jednoduchá věta, která mluví skoro za vše. Je to takový ten pocit, když se s vámi rozejde přítel a ztratíte i kamarádku. Nikoho nemáte a všechno vás bolí.*“; „*Z té věty cítím opravdový smutek. Když bolí duše, tak je to horší než nějaká zlomená noha.*“ V této odpovědi se nejspíše dotyčný snažil poukázat na kontrast mezi Hankou a Karolínou. Ukázka, která byla z knihy Ivy Procházkové, mu přišla banální a oproti dílu *Most do Země lásky* málo závažná. „*Ten pocit, že mě bolí duše znám. A myslím si, že nejsem sama, zná ho hodně lidí a není to nic příjemného.*“ Mezi zajímavé pasáže patřila i ta, ve které hlavní hrdinka popisuje své pocity. „*Cloumají se mnou rozporuplné pocity, nenávisť střídá lítost i zklamání...*“ Student uvedl, že mu pasáž připadá pravdivá a reálná. „*Přijde mi to pravdivé. Někdy mám taky takový pocit, že nevím, jestli někoho nenávidím nebo lituju.*“ I na text z knihy Lenky Lanczové se objevila reakce, která nesouhlasila s výrokem. Jednalo se o pasáž: „*Proto mě pomlouvala. Chtěla, aby mě Marek nechal sám od sebe a byl volný. Pro ni!*“. Dotyčný s tímto výrokem nesouhlasil z důvodu víry v pravé přátelství. „*S tímto nesouhlasím, protože to byly kamarádky, tudíž by se neměly podrážet a přebírat si kluky. To kamarádky nedělají. Je to divné, když tě zklame sestra.*“

První otázka byla stejná jako u předchozích pracovních listů. Žáci měli za úkol poznat a reflektovat motiv zoufalství na vybraných faktorech z ukázky. Často vkládali pasáž, která již byla ve velké míře zmíněna v předchozím úkolu: „*Bolí mě duše.*“. Pocity zoufalství však dokázali reflektovat na pocitech hrdinky, které zažívá po ztrátě a zároveň zradě její nejlepší přítelkyně. Je zajímavé, že mnohem častěji byly zaznamenány odpovědi, které poukázaly právě na přátelství než na ztrátu přítele. U předchozí knihy viděli žáci nejhlubší zoufalství v rozchodu s přítelem, zde je tento motiv až na druhém místě. „*Hrdinka cítí pocit zoufalství, protože chová vztek, ale i smutek ke své zemřelé kamarádce. Je nešťastná, že ji zradila nejbližší osoba.*“; „*Po smrti Denisy je vidět, že je Hanka velmi utrápená a neví, co se sebou dělat. Už nemá kamarádku a je na vše sama.*“; „*Osamocenosť, smutek po ztrátě kamarádky.*“; „*Podvedla ji její nejlepší přítelkyně, proto je nešťastná.*“; „*Je zrazená někým, od koho by to nikdy v životě nečekala. A to bolí.*“; „*Je sama. Ztratila kamarádku a tím se jí obrátil život naruby.*“ Hlavním faktorem zoufalství se pro žáky stala ztráta nejlepší přítelkyně a její zrada. V tuto chvíli nejspíše cítili přátelství jako důležitější než lásku. Je zajímavé, že zde žáci museli volit mezi rozchodem s přítelem a přátelstvím a bylo to znát i na jejich odpovědích. V předchozí

ukázce tomu tak nebylo. V ní byl povrchově znázorněn pouze motiv ztráty partnera a nic hlubšího v textu žáci nehledali, proto byla volba jasná. Co se týče odpovědí týkajících se ztráty partnera, objevily se také několikrát. „*Je smutné, že se s ní rozešel její přítel Marek kvůli kamarádce. Nezasloužil si ji.*“; „*Hanka ztratila někoho, koho milovala kvůli kamarádce. Je zoufalá z toho, že ji podvedl a nechal ji být.*“; „*Zoufalství je zde ukázáno tím, že se s Hankou rozešel Marek.*“

Ve druhém úkolu byla, stejně jako v předchozích pracovních listech, nastíněna charakteristika projevu hlavní postavy. Respondenti měli vybrat jednu z nabízených možností a doplnit ji o svůj závěr, svou myšlenku. Bylo zarážející, že pouze jedna z odpovědí začínala slovy: „*Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože...*“. Dotyčný ji doplnil o svou myšlenku, u které je znát, že nad ní opravdu přemýšlel. „*... její kamarádka umřela a ona přemýšlí o klukovi? Vím, že ji zradila, ale kamarádům by vždycky měla dát přednost.*“ Jednalo se o jedinou odpověď v tomto úkolu, která neupřednostňovala vztah před přátelstvím a zároveň jediná odpověď, která pochybovala o důvěryhodnosti zoufalství a smutku hlavní hrdinky. Za nejčastější uvozovací větu byla zvolena ta vypovídající o smutku. „*Cítím z ní opravdový smutek, protože...*“ Žáci reagovali slovy, která vypovídala o samotě hlavní hrdinky. „*... se to může stát v reálném životě každému.*“; „*... to pro ni musela být tragédie, když najednou zůstala na všechno sama.*“; „*... její sny s kamarádkou i přítelem se rozpadly.*“; „*... prožívá hodně těžké chvíle.*“ Studenti vnímali jako velmi smutnou věc, že Hanka zůstala bez přítele i kamarádky. Zapůsobilo na ně, že v příběhu se neobjevují pouze šťastné chvílky. V některých z pracovních listů se objevila pasáž: „*Z textu cítím opravdové zoufalství, protože...*“. V reakcích se jednalo o stejnou myšlenku jako u první uvozovací věty – ztráta přítele, kamarádky a samota. Ve třech případech se objevila odpověď, která značí o důvěryhodnosti. „*Hrdinka na mě působí důvěryhodně, protože...*“ Je překvapivé, že v předchozí ukázce, která je řazena mezi umělecky hodnotnou literaturu, se taková odpověď neobjevila ani jednou. Naopak se vyskytly reakce, které poukazyvaly na přehnanost vyjadřování hrdinky. V tomto případě žáci odůvodnili svou odpověď slovy, která upozorňují i na zkreslené informace čtenářů. „*... je rána ztratit někoho, koho milujete. A stává se to často. A v knížkách to bývá jako v reálném životě.*“; „*... to vypravuje podle skutečnosti.*“ Není nám známé, jak respondent dospěl k názoru, že je kniha vyprávěna podle skutečnosti. Možná zažil podobnou situaci či četl knihu s totožným příběhem.

Poslední úkol, který se týkal tohoto dívčího románu, byl trochu odlišný než v předchozích pracovních listech. Tentokrát se měli žáci pokusit napsat a nastínit, co se událo před ukázkou. Jelikož byl text vybrán téměř ze závěru knihy, bylo by náročné, aby se žáci

pokusili o úplný konec. Možná to, že otázka byla odlišná než v předchozích částech, se stalo zavádějícím. Ve značné skupině se odpověď neobjevila, nebo studenti reagovali tím, že si myslí, že tohle je závěr příběhu. Tudíž si zadání nepřečetli, nebo si ho přečetli špatně a úkol nesplnili. Respondenti, kteří otázku pochopili správně, reagovali myšlenkami, které směřovali k Denise, Hance a Markovi. „*Myslím, že se Hanka s Denisou předtím pohádaly, nebo si něco udělaly. Asi Denisa svedla toho Marka, a proto se pohádaly.*“; „*Asi chodili ven všichni tři a pak se Denisa zamilovala do Marka a všechno se to zhoršilo.*“; „*Marek a Hanka spolu byli šťastní, dokud se do toho nepletla Denisa. Potom se to zkazilo.*“; „*Denisa s Hankou byly kamarádky, potom se objevil Marek a chodil s Hankou. Pak se kamarádky pohádaly a Denisu srazilo auto.*“ Můžeme podotknout, že tyto odpovědi se vcelku shodují se stručným nástinem děje. Je znát, že žáci situaci odhadli a tento stereotypní model dvou kamarádek, které se zamilují do stejného chlapce, skutečně odhalili. Na rozdíl od předchozího díla, které je řazeno k umělecky hodnotné literatuře, kde žáci vývoj příběhu téměř vůbec neodhadli správně. Je možné, že je to tím, že model knih Lenky Lanczové je předvídatelnější než u knih Ivy Procházkové, která se snaží vytvořit netradiční děj. Tím se pro žáky stává těžší na pochopení a nedokáží odhadnout, co by se v něm mohlo odehrát.

5.6 Karolína X Most do Země lásky

Poslední pracovní list byl společný pro předchozí dvě ukázky, které znázorňovaly motiv zoufalství. Kniha s názvem Karolína, stručný životopis šestnáctileté spadá pod kategorii umělecky hodnotné literatury. Oproti tomu román Lenky Lanczové řadíme ke konzumní literatuře.

Pořadí i struktura úkolů, které měli žáci vypracovat, zůstala stejná jako v předchozím pracovním listu, který byl zaměřen na první dvě knihy.

Porovnávání dvou ukázek a hledání společných faktorů se stalo prvním úkolem žáků na posledním pracovním listu. Respondenti měli ke každému dílu napsat charakteristická hesla a poté najít faktory společné pro obě ukázky. Nejspíše se jednalo o texty žákům bližší, neboť se objevilo mnohem více myšlenek než u předchozích dvou děl s tématem outsidera. Co se týče románu Ivy Procházkové, nejvíce se žáci opět zaměřili na rozchod s partnerem, ale tentokrát zmínili i ztrátu životního snu – baletu. „*Musela se smířit s koncem jejího životního snu a najít si jiný.*“; „*Měla psychické problémy.*“; „*Přemýšlela více nad sebevraždou než hrdinka v tom druhém příběhu. Most do Země lásky byl více opravdový.*“; Z poslední odpovědi můžeme usoudit, že dotyčný našel zalíbení spíše v druhé knize, která mu přišla reálnější. Může to být způsobené motivem přátelství, který se v díle také značně objevuje, ale i nastíněním situace,

kteřá se běžně stává v životě mladých lidí. „*Ukázka byla depresivní. Karolína se nemůže vyrovnat s rozchodem.*“; „*Napadají mě slova: smrt, deprese, ztráta snů, nuda.*“ Je těžké posoudit, proč sem respondent zařadil i slovo „nuda“. Možná ho kniha nezaujala, takové téma mu přijde nezajímavé či mu přišel děj málo napínavý. „*V románu Karolína se objevila situace, kdy hrdinka nevěděla, co má dělat.*“ Tato odpověď stála proti reakci na knihu druhé autorky, Lenky Lanczové: „*Ten tlak vybrat si mezi kamarádkou a klukem je mnohem větší než změnit svůj koníček. Je tu zároveň vztek a smutek.*“ I z této odpovědi můžeme vyvodit, která kniha respondenta zaujala více a jaký v ukázkách viděl rozdíl. Opět tu máme situaci, ve které román Karolína vypadá, že řeší pouze banální problémy a naproti tomu román *Most do Země lásky* je podle čtenáře zaměřen na mnohem vážnější překážky života. Co se týče dalších faktorů, které žáci psali pod knihu Lenky Lanczové, objevovaly se nejvíce reakce zaměřené na problém lásky dvou slečen k jednomu chlapci. „*Dvě holky milují jednoho kluka, proto se to musí vyřešit.*“; „*Napadají mě slova: nenávisť, závist. To vystihuje celý příběh.*“; „*Nejhorší je ta nevědomost, proč to nejlepší kamarádka udělala. S tím je těžké žít.*“; „*Moje myšlenky jsou: podraz, smutek, deprese, křivdy, zničená láska, falešné přátelství, faleš.* Právě proti této poslední odpovědi stála reakce žáka, kterou jsme již uváděli: „*Napadají mě slova: smrt, deprese, ztráta snů, nuda.*“ Je zajímavé, že životní příběh šestnáctileté slečny, které se obrátí život naruby je pro dotyčného nuda, ale láska dvou dívek do jednoho chlapce, nevěra a zrada jsou pro něj mnohem zajímavější. Z odpovědí v následujících otázkách, které budeme uvádět v další část textu, můžeme posoudit, jaký důvod k takové myšlence dotyčný má. V jednom z úkolů, ve kterém měli respondenti určit, která kniha je více zaujala, bylo uvedeno: „*Most do Země lásky se mi líbil víc, protože je to psané podle skutečné události. Něco podobného se mi stalo, takže vím, že se takové věci dějí, jen o tom konečně někdo napsal.*“ Student nejspíše nemá přehled o podobných knihách, triviální literatuře a neví, jaké knihy s motivem lásky se objevují v knihovnách či na pultech knihkupectví. Je možné, že kdyby byl s principy konzumní literatury seznámen a četbě s podobnou tematikou věnoval nějaký čas, uvědomil by si právě znak triviální literatury – stereotypnost. Je otázkou, zda se žák nevěnuje pouze triviální literatuře s podobnou tematikou, ale čte knihy jiného žánru či se četbě nevěnuje vůbec a tím je způsobena jeho nepřehlednost.

Jednou z částí tohoto úkolu bylo nalézt společné faktory ukázek. Ve velké míře se žáci shodli a psali zde hlavní motiv, pro který byly texty vybrány – motiv zoufalství. Dále se objevovaly reakce: „*smutek, bolavá duše, samota, strach, ztráta lásky, kluk, zlomené srdce*“.

Následovala otázka, která směřovala k volbě knihy. Žáci se rozhodovali, kterou z knih by si raději přečetli, a hlavně z jakého důvodu. Nejvíce respondentů (13) zaujala více kniha

Most do Země lásky od Lenky Lanczové, která spadá do oblasti konzumní literatury. Jako odůvodnění se nám dostaly reakce: „*Volila bych Most do Země lásky, protože to vypadá jako dobré čtení.*“; „*Most do Země lásky je celkově zajímavější.*“; „*Most do Země lásky, protože to může být víc ze života a není to tak depresivní.*“ To, že žáky více zaujala tato kniha, bylo znát již v předchozích otázkách a reakcích na ně. Často zmiňovali, že jim kniha Lenky Lanczové přijde mnohem více reálná, zajímavá a je jim bližší. Oproti tomu román Ivy Procházkové již od začátku pro ně vyzařoval nudou a pouhým neštěstím ze ztráty svého zájmu, koničku. Knihu zvolilo pouze 8 respondentů. „*Karolína – připadá mi více o životě. Učí o tom, že život není jen procházka růžovou zahradou.*“ Tato odpověď nastiňuje to, co nejspíše chtěla ukázat i autorka. Život se nám může obrátit vzhůru nohama, ale člověk musí jít dál. Dotyčný svou odpověď velmi pěkně specifikoval a porozuměl záměru autorky. „*Karolína, protože bych nechtěl číst o problémech v přátelství.*“; „*Karolína, protože by mě zajímalo, jak to opravdu skončilo.*“ Poslední odpověď vede k záměru, o který se snažíme během práce s texty s žáky – o motivaci a nabuzení žáků, aby si knihu přečetli. Ve čtyřech pracovních listech byla zaznamenána reakce, že by si studenti nepřečetli ani jednu z knih. „*Nevybral bych si ani jednu, protože nechci číst o tom, jak se někdo sebelituje.*“

Dostáváme se k otázce, která se ukázala jako velmi problematická již v minulém pracovním listu. Jednalo se o úkol, ve kterém měli žáci porovnat vyjadřování a způsob komunikace hlavních postav příběhu. Ani u dvou ukázek znázorňující téma zoufalství nedokázali žáci ve velké většině vyjadřování porovnat. V několika otázkách napsali reakce, které spíše odpovídají porovnání osob či děje. „*Hanka a Denisa byly kamarádky, které milovaly stejného kluka. Karolína byla sama, ale kluk se s ní rozešel.*“ Ke komunikaci se vyjádřili čtyři respondenti. „*V ukázce z Mostu do Země lásky vyjadřuje postava své pocity, v té první spíše popisuje situaci.*“ Je zřejmé, že respondent pocity v textu od Ivy Procházkové nevnímal či k nim nepronikl. „*Karolína neustále zmiňuje, že je smutná, jiné pocity tam nejsou. Hanka zmiňuje nenávisť, závist a zoufalství.*“; „*Karolína je spíše smutná a Hanka je našťvaná a beznadějná.*“ V těchto příkladech opět vidíme, že čtenáři pocity Karolíny nevnímali. Viděli v ukázce pouze smutek, ale nic jiného v textu nenašli. Oproti tomu v druhé ukázce pronikli do hlubších pocitů, které dokázali reflektovat. Nejspíše se pro ně byla kniha Ivy Procházkové těžší a méně jasná na pochopení. Poslední reakce: „*Jedna brečí, jedna je našťvaná.*“ není ujasněna. Nevíme, kterou hrdinku v kontextu dotyčný myslel.

Závěrečná otázka našeho výzkumu byla opět zaměřena na to, zda žáci dokáží rozlišit, která kniha je řazena do konzumní literatury, a která do literatury s uměleckou hodnotou.

V zadání byla triviální literatura vysvětlena, aby se žáci lépe orientovali v problematice. Tentokrát zůstaly odpovědi vyrovnané. Do triviální literatury by 10 žáků zařadilo dílo *Most do Země lásky* a dalších 10 respondentů určilo jako literaturu konzumní knihu Ivy Procházkové. Ostatní žáci odpověděli, že nedokáží určit knihy a zařadit je do skupiny. Bohužel bylo zaznamenáno pouze jedno odůvodnění, proč zařadit román *Karolína* do oblasti literatury s určitou uměleckou hodnotou. „*Nejspíše Karolína patří do umělecké literatury, protože to není tak velká tragédie jako smrt Denisy.*“ Je zřejmé, že respondenti nedokázali jednoznačně určit, že román Lenky Lanczové se řadí k triviální literatuře. Nejspíše je to způsobené tím, že nevidí rozdíly mezi texty, se stylem triviální literatury se nesetkali a nedokáží v textu najít rysy a znaky jednotlivých typů četby.

6 Zhodnocení praktické části

Celý výzkum naší praktické části byl založen na interpretaci vybraných odpovědí žáků 2. stupně základních škol, kteří vyplňovali pracovní listy zaměřené na reflexi konzumní a hodnotné literatury. Pracovní listy byly rozděleny na šest částí. Každou část představovala jedna kniha a dva z nich byly založené na porovnávání předchozích ukázek.

První z pracovních listů byl věnovaný knize s názvem Okno plné strachu od Petry Nachtmanové. Dílo bylo zařazeno ke konzumní literatuře. Co se týče textu, nejvíce žáky zaujaly pasáže, které byly věnovány přímo sebevraždě. Žáky překvapilo, že takto mladá dívka již přemýšlí nad sebevraždou a málokdo se zamyslel nad důsledky takového činu. Někteří z respondentů upozornili na svůj nesouhlas s výrokem v textu a přemýšleli nad rozdíly mezi lidmi. Došli k závěru, že všichni lidé jsou stejní a mají stejnou cenu. Ústřední motiv outsidera žáci velmi snadno poznali. Často předkládali pasáže přímo z textu, ale upozornili i na odlišnost hlavní hrdinky od ostatních. Ve chvíli, kdy měli vyjadřování hlavní hrdinky charakterizovat, dospěli k závěru, že z ní cítí opravdový smutek. Téma sebevraždy a příběh Hanky žáci vnímali jako smutný, ale již se nezaměřili na její hlubší pocity. Často se objevily i odpovědi, ve kterých se žáci zamýšleli nad sebou a svým životem. Nezaměřili se tolik na pocity hrdinky, ale na jejich vlastní. V posledním úkolu měli respondenti nastínit děj a jeho vývoj. V této ukázce se prokázalo, že děj knihy je velmi předvídatelný. Žáci jednoduše zaznamenali, jak si myslí, že se příběh bude vyvíjet a ve své podstatě ho opravdu stručně odhadli. Nebylo to pro ně těžké. Můžeme podotknout, že si respondenti z prvního odstavce knihy domysleli celý děj, tudíž je při četbě nic nepřekvapí a neobjeví moment překvapení.

Druhý pracovní list byl sestaven na podkladě knihy nesoucí název Ten, kdo stojí v koutě. Kniha spadá do oblasti umělecky hodnotné literatury. V této ukázce žáky zaujalo hned několik pasáží. Často se s hrdinou ztotožňovali a citace jim připomínaly zážitky a vzpomínky z jejich života. Z mnoha odpovědí vyzařovalo, že i v této třídě je spousta dětí, které nemají nikoho, komu by se mohly svěřit a cítit se osamoceni. V otázce, která směřovala k hlavnímu motivu knihy, žáci často zmiňovali samotný název románu. Uváděli i mnoho faktorů, které na motiv outsiderství poukazují a otázka se pro ně stala velmi snadnou. Druhá otázka byla zaměřena na charakteristiku vyjadřování hlavní postavy. Nejčastěji žáci zvolili, že na ně hrdina působí důvěryhodně. Věřili mu, a to se zdálo být i hlavním smyslem autora – získat důvěru čtenáře v Charlieho. Poslední otázka byla věnována vývoji a pokračování příběhu. Tento úkol se stal pro respondenty velmi těžkým. Téměř nikdo nedokázal odhadnout a správně nastínit další děj románu. Žáci se zaměřili na to, že se Charlie s neznámým přítelem setká, ale nikdo již

nepřemýšlel nad tajemstvím, které hlavní hrdina skrývá. Ukázalo se, že kniha pro žáky není předvídatelná, tudíž ve chvíli četby se pro ně stane překvapivou a zanechá v nich mnohem hlubší zážitek než dílo, u kterého od začátku příběhu tušíme celý děj.

Další pracovní list směřoval k porovnávání dvou předcházejících knih. Žáci je měli porovnat, najít mezi nimi rozdíly a také posoudit, které dílo by si raději přečetli. V porovnání dvou ukázek žáci upozorňovali na to, že Hanka je chudák, chce spáchat sebevraždu a je nešťastná. Oproti tomu Charlie byl podle respondentů normální chlapec, který se pouze nemá komu svěřit. Málokdo viděl v hlavním hrdinovi outsidera. Žáci poukazovali na jeho běžný život a na Hanky neštěstí. V tomto případě žáky triviální literatura více citově zasáhla. Z odpovědí žáků podotýkáme, že v druhém textu neodhalili pocity Charlieho, protože nebyly viditelné na první pohled. Umělecká hodnota i pocity Charlieho pro ně zůstaly skryty. Druhá otázka se ptala na to, kterou z knih by si respondenti raději přečetli, která z nich je více zaujala. Většina z nich by volila knihu s názvem Ten, kdo stojí v koutě. Dílo jim přišlo zajímavější, s hrdinou se dokázali ztotožnit a měli představu šťastného konce. Byli zvědaví, jakým způsobem se děj vyvine a těšili se na závěr příběhu. Je možné, že by je k četbě vedla právě ta nevědomost příběhu, na rozdíl od knihy nesoucí název Okno plné strachu, ve které si děj představit dokázali. Následující otázka směřovala k porovnání komunikace a vyjadřování osob. Stala se velmi problematickou, protože žáci tento faktor porovnat nedokázali. V reakcích, které se nám dostali, viděli studenti zásadní rozdíl v tom, že Hanka působila smutně, pesimisticky a Charlie spíše uvolněně. Poslední otázka vedla ke zjištění, zda žáci dokáží určit, která kniha spadá do oblasti konzumní literatury, a která do oblasti umělecky hodnotné literatury. Více než polovina z nich zaznamenala, že k literatuře s uměleckou hodnotou patří kniha Okno plné strachu. Zdůvodňovali to právě kvůli jasnějším pocitům hlavní hrdinky. Ve druhém románu pocity hlavního hrdiny neodhalili, tudíž si mysleli, že právě to ho řadí k triviální literatuře.

Další pracovní list byl věnován dívčímu románu Ivy Procházkové – Karolína, stručný životopis šestnáctileté. Dílo je zařazeno k literatuře umělecky hodnotné a v našem výzkumu zastupovalo motiv zoufalství. Pro žáky bylo mnohem těžší než v předchozích ukázkách, aby vybrali text, který je zaujal nebo jim připomněl situaci z jejich života. Nejčastěji uváděli, že je žádná pasáž nezaujala. Ve velké míře se objevily odpovědi, ve kterých jsme se setkali s nepochopením textu a prožitků hlavní hrdinky. Respondenti se nedokázali vžít do její situace a proniknout do jejích pocitů. Zaznamenali i reakce, které ukazovaly na „vtipnost“ textu. Žákům ukázka přišla zábavná a přirovnání pocitů hrdinky nepochopili. V otázce, která směřovala k hlavnímu motivu knihy, byly citovány některé z pasáží z textu, ale někteří uvedli i faktor

pláče, který je dle nich symbolem zoufalství. Druhá otázka měla opět charakterizovat působení hlavního hrdiny. Často byly vybrány odpovědi, které znázorňovaly smutek i zoufalství hlavní hrdinky. Bylo překvapivé, že několik studentů uvedlo, že na ně vyjadřování hlavní hrdinky a celý text působil přehnaně. Stalo se tomu proto, že žáci v textu viděli pouze ztrátu zájmů a zlomenou nohu, ale již se nesoustředili na hlubší pocity a hodnotu příběhu. Poslední úkol, stejně jako v předchozích pracovních listech, byl soustředěn na předvídatelnost příběhu a vývoj děje. Žáci reagovali na rozchod s přítelem a na zlomenou nohu, tudíž pro ně bylo zřejmé, že se partneri k sobě vrátí, noha se vyléčí a Karolína začne znovu tančit. Nikdo z respondentů nepřemýšlel nad tím, že by si hlavní hrdinka zvolila jiný koníček. Stejně jako u předchozí knihy, která byla řazena k umělecky hodnotné literatuře, se ukázalo, že je pro žáky děj nepředvídatelný. Nedokáží správně odhadnout vývoj děje a při četbě mohou zažít pocit překvapení.

Poslední knihou, která byla k interpretaci vybrána, se stalo dílo Lenky Lanczové – *Most do Země lásky*. Kniha spadá do oblasti konzumní literatury a do naší diplomové práce jsme ho zařadili pro ústřední motiv zoufalství. Ač je to překvapivé, žáky v textu zaujalo hned několik pasáží. Velmi lehce se dokázali vžít do hlavní hrdinky, soucítit s ní a zároveň s ní prožívat rozchod s chlapcem. Pochopení pocitů a situace se stal pro studenty velmi jednoduchým a jasným. Stejně jako první úkol pracovního listu, ve kterém měli znázornit faktory představující zoufalství v textu. Zoufalství popisovali prostřednictvím ztráty a zároveň zrady nejlepší přítelkyně, beznadějí, nevědomostí, ale zmiňovali i rozchod s přítelem. Dokázali najít spoustu symbolů a faktorů, které vyzařují zoufalstvím. Ve chvíli, kdy měli určit charakteristiku vyjadřování a projevu hlavní hrdinky, volili žáci odpověď, která vypovídala o opravdovém smutku a zoufalství. Pouze jeden z respondentů reagoval, že by výpověď působila přehnaně, ostatní studenti hrdince věřili naprosto každé slovo a celou ukázkou s ní prožívali. Poslední úkol byl stejný jako v předchozích pracovních listech. Bylo jeho cílem zjistit, zda je děj příběhu pro žáky předvídatelným. Tentokrát však měli respondenti odhadnout, co se událo před vloženou ukázkou. Z odpovědí můžeme poznamenat, že ve své podstatě žáci děj odhadli. Stejně jako u předchozího díla patřícího ke konzumní literatuře, se jim podařilo nastínit obsah děje. Značí to právě o tom, že čtenář triviální literatury již po několika řádcích četby tuší, jak děj bude pokračovat.

Poslední pracovní list porovnával dvě předchozí knihy – *Most do Země lásky* a román *Karolína*, stručný životopis šestnáctileté. V prvním úkolu se měli žáci zaměřit na faktory specifické pro jednotlivé knihy a zároveň najít faktor společný pro obě ukázky. Nejčastěji

zmiňovali rozdíl, že Karolína měla pouze zlomenou nohu a musela se vzdát baletu, zatímco Hanka přišla o nejlepší přítelkyni a prožívá zradu, nenávist, rozchod i samotu. Problémy Karolíny přišly žákům banální a více cítili a prožívali děj s Hankou. Jako společný motiv uváděli nejčastěji právě rozchod s partnerem. Ve chvíli, kdy měli respondenti zvolit knihu, která je více zaujala a chtěli by si ji přečíst, projevíly se doteď naznačované myšlenky a pocity. Více, než polovina žáků by si raději přečetla knihu s názvem *Most do Země lásky* od Lenky Lanczové. Tato volba byla naznačována již od začátku interpretace, neboť žáci již v úvodu pracovních listů naznačovali, že z knihy Ivy Procházkové necítí žádné hlubší pocity a nepřijde jim příběh zajímavý. Následující otázka se ukázala opět jako velmi problematická. Žáci nedokázali porovnat komunikaci a vyjadřování hlavních hrdinek. Spíše zaznamenávali rozdíly v postavách a ději, než aby popsali rozdíly komunikace. V odpovědích, které se k nám dostali, bylo nastíněno, že Karolína se zmiňuje pouze o smutku, a ne o jiných, hlubších pocitech. Na rozdíl od Hanky, která své pocity dává mnohem jasněji najevo. Poslední otázka měla dát odpověď na to, zda žáci poznají, které z děl je triviální, a které nese uměleckou hodnotu. Tentokrát zůstaly odpovědi vyrovnané. Nelze ale říci, zda žáci tipovali, nebo opravdu dokázali literaturu zařadit.

Co se týče celého výzkumu, na základě interpretací jednotlivých odpovědí, bylo zjištěno, že žáci nevidí rozdíly mezi konzumní a hodnotnou literaturou. Nerozlišují literaturu jako takovou a spíše se orientují podle toho, která kniha pro ně vyzařuje jasnějšími pocity. Domnívají se, že pokud z knihy nejsou cítit hlubší pocity na první pohled, patří dílo do konzumní literatury. Naopak kniha, ve které na první pohled vidí pocity hrdinky a dokáží se do ní vžít, řadí ji k literatuře umělecké. Hodnotu knihy tudíž neocenují, neboť ji v knize, ve většině případů, ani nenaleznou.

Vyozorovali jsme, že v případě dívčího románu, přečetli by si žáci raději literaturu řadící se k oblasti triviální, ale v případě, kdy se jednalo o motiv outsidera, volili knihu literatury umělecké. Jak jsme již zmiňovali, je to způsobené tím, že se žáci přiklánějí k příběhům, které znají z jiných knih nebo osobního života, přijdou jim reálnější a nemusí v nich hledat hlubší smysl, protože hlubší pocity žáci v textech neobjevili. Je zavádějící, že knihu z oblasti umělecké literatury žáci volili z důvodu vidiny šťastného konce. U opačné knihy z literatury konzumní měli pocit, že děj bude tragický a skončí špatně. Dílo nevolili z důvodu zájmu, umělecké hodnoty, ale právě z naděje, že vše dopadne lépe než ve druhé knize.

Jak jsme již zmiňovali v úvodu praktické části, výzkum byl realizován v jedné třídě základní školy a účastnilo se jej 25 respondentů. To je pouze malý vzorek všech studentů

základních škol, tudíž nelze publikované výsledky generalizovat a považovat je za všeřikající. Je možné, že kdyby byl náš výzkum realizován v jiné třídě či základní škole, výsledky by se více či méně lišily.

Závěr

Diplomová práce s názvem „*Recepce konzumní a hodnotné literatury u žáků na 2. stupni ZŠ*“ si kladla za cíl reflektovat, zda žáci základní školy dokáží vnímat rozdíly mezi hodnotnou literaturou a literaturou konzumní. Naším cílem bylo zjistit i to, jakému druhu literatury dávají přednost, které z knih na ně působí zajímavěji a jestli ocení hodnotu umělecké knihy. Posledním dílčím cílem bylo, zda dokáží knihu správně zařadit do jednotlivých oblastí.

Teoretická část byla věnována triviální literatuře jako celku. Zaměřili jsme se na pojmy, které si jsou velmi blízké: literární kýč, literární brak a triviální literatura. Zmínili jsme její znaky, rysy, ale také jsme nastínili její historický vývoj. Jelikož je praktická část diplomové práce zaměřena na četbu žáků, v rámci teoretické části jsme zmínili čtenářskou gramotnost, ale také jsme nastínili výzkum Národní knihovny České republiky, který byl zaměřen na motivaci k četbě a obecně na děti jako běžné čtenáře. V rámci pedagogické profese jsme část diplomové práce věnovali pojetí čtenářství v Rámcovém vzdělávacím programu a zaměřili se na nejčastější problémy v rozvoji čtenářství a kritického myšlení, které uvádí Košťálová (2010).

Značná pasáž teoretické části byla věnována stručné interpretaci literárních děl, které jsme následně využili v části praktické a byl na nich postaven náš výzkum. V interpretaci jsme se zaměřili na několik faktorů z knih. Jednalo se o stručný životopis autora, charakteristiku hlavní postavy, nastínili jsme dějovou linii, vyjádřili jsme hlavní motiv díla, který se stal hlavním faktorem výběru knihy a odůvodnili zařazení do konzumní či hodnotné literatury. Interpretace byla podložena přímými citacemi a pasážemi z vybraných děl. Co se týče vybraných titulů, zvolili jsme knihy na základě ústředního motivu, který se stal důležitým pro náš výzkum. Jednalo se o knihu s názvem *Okno plné strachu* od české autorky Petry Nachtmanové. Dílo bylo vybráno pro hlavní motiv znázorňující roli outsidera a řadí se ke konzumní literatuře. Dalším románem, který jsme použili do diplomové práce, se stala zpověď chlapce Charlieho, vydaná pod názvem *Ten, kdo stojí v koutě*. Autorem je Stephen Chbosky a stejně jako v předchozí knize je zde ústředním motivem role outsidera s rozdílem, že dílo řadíme k umělecky hodnotné literatuře. Jako druhý motiv jsme zvolili téma zoufalství, které představovaly dva dívčí romány českých autorek. Kniha zastupující triviální literaturu nese název *Most do Země lásky* od Lenky Lanczové a dílo nesoucí název *Karolína*, stručný životopis šestnáctileté, patří do literatury umělecky hodnotné, napsala Iva Procházková.

K cílům, které jsme si určili na začátku diplomové práce, jsme dospěli realizací výzkumu v praktické části. Jak již bylo zmíněno, výzkum byl zaměřen na reflexi hodnotné a

konzumní literatury. Byl realizován formou pracovních listů, které byly následně interpretovány a analyzovány. Pracovní listy vyplnili žáci 8. ročníku základní školy během dvou vyučovacích hodin. Podklady se skládaly z šesti částí, kdy vždy proti sobě stály knihy zastupující stejný motiv, ale jinou oblast literatury. Struktura pracovních listů byla postavena na stručném nástinu děje, aby se do něj žáci snadněji vžili, ukázce, která vedla k následným otázkám a na úkolech, které směřovaly k textu. Byla zde zastoupena metoda podvojného deníku a následovalo několik otázek, které se zaměřovaly na ústřední motiv, charakteristiku vyjadřování hlavního hrdiny a předvídatelnost děje. Za knihami znázorňující jedno téma následoval pracovní list, který směřoval k porovnání předchozích ukázek. Zde jsme se zaměřili na to, zda žáci dokáží najít rozdílné, ale i společné faktory v ukázce, jestli posoudí komunikaci a vyjadřování hlavních hrdinů, jestli dokáží rozhodnout, která z knih nese uměleckou hodnotu, a která z nich spadá do oblasti literatury triviální a v neposlední řadě jsme zjišťovali, která z oblastí je žákům bližší.

Výsledky, ke kterým jsme dospěli v rámci našeho výzkumu, byly zpracovány a zhodnoceny v samostatné kapitole nesoucí název *Zhodnocení praktické části*. Obecně lze říci, že žáci literaturu nerozlišují podle umělecké hodnoty, ale podle pocitu, který z ní mají. Pokud jsou na první pohled vidět pocity hlavního hrdiny, žáky to zasáhne a spolu s hrdinou knihu prociťují. V tomto případě mají pocit, že kniha vždy spadá do oblasti umělecky hodnotné literatury. Naopak, pokud kniha na první dojem hlubšími pocity nevyzařuje, čtenáři je v ukázce nehledají a kniha jim přijde nezajímavá. V takovém případě ji automaticky řadí k literatuře triviální. Tento faktor se odráží i na jejich výběru. Knihy, které by si žáci chtěli přečíst, volili na základě vlastních emocí, které pocíťovali při četbě ukázek. Respondenti raději zvolili příběh, který na první pohled sliboval šťastný konec, nebo jim přišel reálnější a citově prociťtější. Žáci v četbě neviděli žádné rozdíly v rámci oblasti konzumní a hodnotné literatury, které by se týkaly formy vyjadřování, charakteristiky hlavních hrdinů či myšlenek. V literatuře s uměleckou hodnotou hlubší myšlenky často ani neobjevili, tudíž jim text nepřišel zajímavý. Velký rozdíl nastal v části věnované předvídatelnosti děje. Knihy triviální literatury žáci dokázali odhadnout a děj příběhu správně nastínit. Oproti tomu u knih spadajících do druhé oblasti vývoj příběhu neodhadli správně a neměli jasnou představu o pokračování děje.

Již v úvodu praktické části jsme upozorňovali na fakt, že výzkumu se účastnil pouze malý vzorek studentů základních škol, tudíž nejde považovat získané výsledky za obecné. Závěrem lze říci, že průzkum poukázal na to, že žáci 2. stupně základní školy, kteří se zúčastnili

výzkumu, triviální a umělecky hodnotnou literaturu nerozlišují a nemají přehled o rozdílech mezi těmito oblastmi.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Primární zdroje

CHBOSKY, Stephen, 2016. *Ten, kdo stojí v koutě*. Vydání první. [Praha]: Slovart, s.r.o. 212 stran. Brio. ISBN 978-80-7529-183-7.

NACHTMANOVÁ, Petra, 2006. *Okno plné strachu*. Vyd. 1. Praha: Petra. 126 s. ISBN 80-7301-163-8.

PROCHÁZKOVÁ, Iva, 2015. *Karolína: stručný životopis šestnáctileté*. 2., upr. vyd. Praha: Mladá fronta. 221 s. ISBN 978-80-204-3545-3.

LANCZOVÁ, Lenka, 1999. *Most do Země lásky*. Líbeznice: Víkend. 207 s. Čtení pro dívky. ISBN 80-7222-060-8.

Sekundární zdroje

ALTMANOVÁ, Jitka, FALTÝN, Jaroslav, Katarína NEMČÍKOVÁ a Eva ZELENDOVÁ, ed, 2010. *Gramotnosti ve vzdělávání: [příručka pro učitele]*. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 978-80-87000-41-0.

BRATRŠOVSKÁ, Zdena a HRDLIČKA, František, 1998. *Jak se rodí outsiders*. Prostor.č. 2.

ČAPEK, Karel, 1971. *Marsyas čili Na okraj literatury (1919-1931)*. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 185 s.

Čtenářství. *Informace pro knihovny* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2019 [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/12_Cten.htm#cten

DOBROVOLNÁ, Helena, 2008. *Současná česká a slovenská příběhová próza*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Doc.PhDr. Naděžda Siegllová, CSc.

FOSTER, Thomas C, 2014. *Jak číst romány jako profesor*. Přeložil Petra JELÍNKOVÁ. Brno: Host, 372 s. ISBN 978-80-7294-929-8.

FRIEDLAENDEROVÁ, Hana. *České děti jako čtenáři 2017*. Národní knihovna ČR [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2019, 2018 [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/docs/ctenarstvi/ceske-deti-jako-ctenari-2017-1>

HOLANOVÁ, Markéta; SEGI, Stefan, 2010. *Anatomie braku: Několik tezí k brakové literatuře*. LitENky (Literární novinky) [online]. 2010, 6, 2, [cit. 2010-06-08]. Dostupné z: Dostupný z WWW: <<http://www.litenky.cz/clanek.php/id-2598>>.

- CHALOUPKA, Otakar, 1999. *Několik nových českých knih pro děti*. Zlatý máj, s. 86.
- KOŠŤÁLOVÁ, Hana, Kateřina ŠAFRÁNKOVÁ a Ondřej HAUSENBLAS, 2010. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. Praha: Česká školní inspekce, [cit. 2019-03-08]. Dostupné z:
<https://digifolio.rvp.cz/artefact/file/download.php?file=78120&view=2935>
- LANCZOVÁ, Lenka, 2006. *O Lence*. Stránky Lenky Lanczové [online]. Praha: Copyright, [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <http://www.lanczova.cz/o-lence.php>
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava, 2002. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 355 s. ISBN 8073190206.
- NACHTMANOVÁ, Petra, 2019. *Petra Nachtmanová* [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.petranachtmanova.cz/>
- Národní knihovna ČR* [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 2019 [cit. 2019-03-14]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/>
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], 2017. Praha: MŠMT, [cit. 2019-04-02].
- RUSŇÁK, Radoslav, 2009. *Svetová literatúra pre deti a mládež v didaktickej komunikácii*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta. 203 s. ISBN 978-80-555-0071-3.
- SIROVÁTKA, Oldřich, ed, 1990. *Literatura na okraji*. 1. vyd. Praha.
- ŠUBRTOVÁ, Milena a kol, 2012. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež II*. 1. vyd. Praha: Libri.
- THOMPSON, Elizabeth, 2007. *Stephen Chbosky* [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://pabook.libraries.psu.edu/palitmap/bios/Chbosky__Stephen.html
- TRIVIALITA A KÝČ V LITERATUŘE PRO DĚTI A MLÁDEŽ, 2019. *Učení s chalupou* [online]. Praha: Copyright, [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: http://ucenischalupou1.chytrak.cz/5_4.htm#img00f3805a001d
- URBANOVÁ, Svatava, 2010. *Dialogy Ivy Procházkové*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta.
- URBANOVÁ, Svatava, 1999. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia. ISBN 80-7198-379-9.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní listy zaměřené na reflexi konzumní a hodnotné literatury

Příloha č. 1

OKNO PLNÉ STRACHU – Petra Nachtmanová

Příběh vypráví o dívce jménem Hana Veličková. Hanka je dvanáctiletá dívka, která si prochází velmi těžkým obdobím, které ji nutí uvažovat i o smrti. Vyrůstá v chudší rodině, tudíž si nemůže dovolit nejnovější trendy a oblečení, a právě to je jedním z důvodů jejího postavení mezi spolužáky. Na začátku knihy ztrácí i svou jedinou kamarádku Elenu, se kterou ještě nedávno plánovaly prázdniny. Ta se přidává do party její úhlavní nepřítelkyně – Pavlínky. Hanka zažívá šikanu ze strany spolužaček a uvědomuje si, že se musí někomu svěřit. Potřebuje pomoc rodiny, protože sama to nezvládne.

Ukázka z knihy:

- Ukázka je z úvodu knihy, kdy se s hlavní hrdinkou seznamujeme.

„Na malém náměstí si chladím obličej na vitrínovém skle obchodu s hračkami. S přilepeným nosem, čelem a tvářemi si připadám jako reklama na vycpané plyšáky, obklopující mou uvzdychanou maličkost. Ano, jsem přesně takový vycpaný medvěd, žirafa, pes či kocour. Stojím za podívání cizích očí, ale vzhledem k vysoké ceně mě nikdo nechce. Nikdo netouží po mé dlouhodobé návštěvě v království, říkájícím si kamarádky domov. (...) Ptáte se stejně jako já? Může být někdo obyčejný pod cizím dotekem jiný? Ano. Asi jako okno. Zavřené a otevřené je odlišné. Zavřené dusí. Otevřené dýchá. Předevčírem jsem se dýchání z okna tolik bála, že se mi rozbušilo srdce. Prostě jsem chtěla vzít hadr, čistící prostředek na sklo mezi fingovaným leštěním skočit dolů. Toužila jsem tragicky zahrát, jak jsem nešťastně spadla a zabila se. Prála jsem si být mrtvá, ale zároveň jsem nechtěla, aby o mém záměru někdo věděl. S hadrem by to nikdo nerozebíral. Uklouzla. Spadla. Šmytec.“

Podvojný deník:

Vypiš z ukázky pasáž, která tě zaujala, zapůsobila na tebe, připomněla ti něco z tvého života nebo s ní nesouhlasíš.	Napiš komentář k vybrané pasáži. Proč jsi zaznamenal/a právě tuto pasáž, co ti připomněla, čím na tebe zapůsobila nebo proč s ní nesouhlasíš.

Otázky k zamyšlení:

- **Hlavním motivem této knihy je role outsidera. Outsider je člověk, který stojí stranou od ostatních. Pokus se napsat, jak můžeš tento hlavní motiv poznat z ukázky.**

- **Jak na tebe působí hlavní hrdinka? Vyber jednu z možností a pokus se svou odpověď odůvodnit.**

Cítím z ní opravdový smutek, protože

Hrdinka na mě působí důvěryhodně, protože ...

Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože ...

Myslím si, že se hrdinka snaží pouze zapůsobit na čtenáře, protože ...

Z textu cítím opravdové zoufalství, protože ...

- **Jaká jsou tvá očekávání od knihy? Dokážeš odhadnout, jak bude kniha pokračovat a vyvíjet se? Pokus se nám to stručně nastínit.**

TEN, KDO STOJÍ V KOUTĚ – Stephen Chbosky

Román „Ten, kdo stojí v koutě“ je velmi osobitou a důvěrnou zповědí mladého chlapce. Hlavní postavou a zároveň vypravěčem této osobní zповědí je patnáctiletý Charlie, který právě nastupuje na střední školu. Jak uvádí název knihy, je to „Ten, kdo stojí v koutě“. Ale díky tomu si všímá věcí, které ostatní nevidí a dokáže jim i mnohem lépe porozumět. Charlie se ocitá v letech dospívání. Musí čelit tomuto období, ale i pocitům ze sebevraždy jeho kamaráda. Rozhodne se psát dopisy neznámému příteli. Vše se odehrává během Charlieho prvního ročníku na střední škole. Charlie zde hledá porozumění a přátelství, které nachází mezi spolužáky ze školy. Potkává pravé přátele a díky nim zažije spoustu šťastných chvil, které v něm hodně zanechají. Ale i přes to je zde Charlieho velké tajemství, které je hlavní příčinou jeho odlišnosti.

Ukázka z knihy:

- Ukázka je z úvodu knihy, kde Charlie píše první dopis neznámému příteli.

„25. srpna 1991

Milý příteli,

píšu ti, protože jedna holka říkala, že umíš naslouchat a máš porozumění a že ses ji na večírku nesnažil dostat do postele, i když jsi měl tu možnost. Nepokoušej se prosím zjistit, kdo ta holka je, protože to bys pak mohl přijít i na to, kdo jsem já, a já fakt nechci, abys to věděl. Prostě jenom potřebuju vědět, že tam někde je někdo, kdo mi bude naslouchat a rozumět, někdo, kdo se nesnaží dostat lidi do postele, i když má tu možnost. Potřebuju vědět, že takoví lidé ještě jsou. Myslím, že právě ty bys mohl něco takového pochopit, protože mám dojem, že žiješ opravdický život, a tím pádem dovedeš ocenit, co to znamená. Alespoň doufám, že to dovedeš, protože ostatní lidé u tebe hledají oporu a přátelství a jde to. Alespoň se to povídá. Budu psát o svém životě. Chci, abys věděl, že jsem zároveň šťastný i smutný a pořád se snažím přijít na to, čím to je.“

Podvojný deník:

Vypiš z ukázky pasáž, která tě zaujala, zapůsobila na tebe, připomněla ti něco z tvého života nebo s ní nesouhlasíš.	Napiš komentář k vybrané pasáži. Proč jsi zaznamenal/a právě tuto pasáž, co ti připomněla, čím na tebe zapůsobila nebo proč s ní nesouhlasíš.

Otázky k zamýšlení:

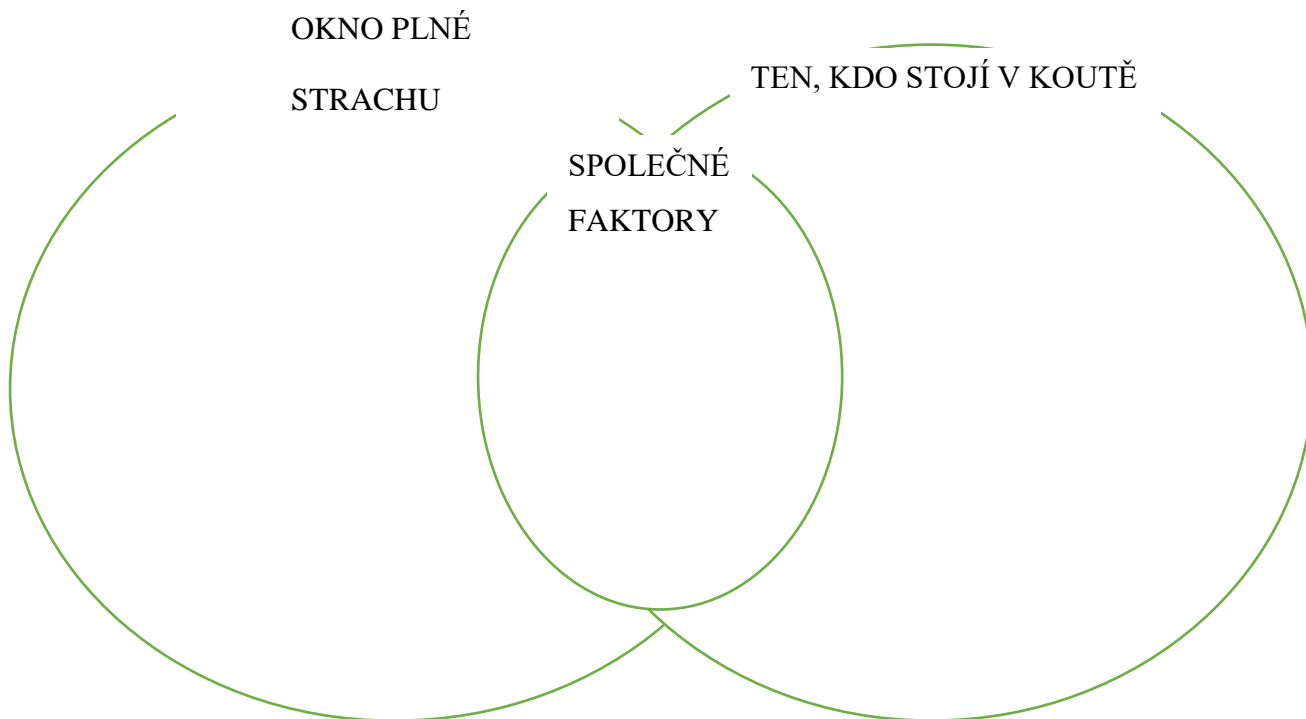
- **Hlavním motivem této knihy je role outsidera. Outsider je člověk, který stojí stranou od ostatních. Pokus se napsat, jak můžeš tento hlavní motiv poznat z ukázky.**

- **Jak na tebe působí hlavní hrdina? Vyber jednu z možností a pokus se svou odpověď odůvodnit.**
 - Cítím z něj opravdový smutek, protože
 - Hrdina na mě působí důvěryhodně, protože ...
 - Vyjadřování hrdiny na mě působí přehnaně, protože ...
 - Myslím si, že se hrdina snaží pouze zapůsobit na čtenáře, protože ...
 - Z textu cítím opravdové zoufalství, protože ...

- **Jaká jsou tvá očekávání od knihy? Dokážeš odhadnout, jak bude kniha pokračovat a vyvíjet se? Pokus se nám to stručně nastínit.**

SPOLEČNÝ PRACOVNÍ LIST PRO OBĚ UKÁZKY

- Tyto dvě ukázky mají společný hlavní motiv – role outsidera. Pokus se ukázky porovnat. Napiš, zda vidíš nějaké rozdíly, co se týče formy nebo dojmu, jakým na tebe působí.

- Který z textů ti byl bližší a připadal ti zajímavější? Proč? Kterou knihu by sis raději přečetl/a?
- Jakým způsobem se liší vyjadřování a komunikace hlavních postav?
- Dokážeš určit, který text je umělecky hodnotný, a který řadíme k tzv. triviální literatuře a z jakého důvodu? (*Triviální literaturu lze charakterizovat jako typ literatury s výhradně zábavnou a relaxační funkcí, která postrádá uměleckou hodnotu. Je velmi srozumitelná, nekomplikovaná a idealizuje skutečnost. Můžeme v ní pozorovat stereotypy, se šťastným koncem. Tato literatura je zvláště nenáročná čtenáře a vnucuje jim zkrácené pojetí života a světa.*)

KAROLÍNA – STRUČNÝ ŽIVOTOPIS ŠESTNÁCTILETÉ – Iva Procházková

Jak už napovídá název, jedná se o vyprávěný životopis šestnáctileté Karoliny. Karolína je mladá dívka, která miluje balet a sní o kariéře primabaleríny. Když však jednou spadne a zlomí si nohu. S baletem musí na nějakou dobu přestat a netuší, zda se k němu někdy vrátí. Bortí se jí sny, prožívá první lásku, která je vlastně příčinou jejího pádu, a která se neobejde bez komplikací. Po pádu si Karolína prochází těžkým obdobím, život se jí obrátí naruby, ale protože je jí vlastní tvrdohlavost, nevzdává se, učí se přijímat nové skutečnosti a otevírat se novým možnostem. V „životopise“ se snaží vyličit každodenní problémy spojené s dospíváním, ale osudy jejich blízkých a své pocity a touhy.

Ukázka z knihy:

- Ukázka je asi z poloviny knihy, kdy se Lev (Karolínin přítel) s hlavní hrdinkou rozejde.

„Ležela jsem v posteli skoro bez hnutí, hleděla jsem do obdélníku nebe za oknem a cítila jsem, že se ve mně všechno sbírá k pláči. Trochu se to podobalo dlouhým vteřinám před kýchnutím, které už se ohlásilo, ale ještě na sebe nechává čekat. Od napjaté pozornosti mě bolelo celé tělo, z břicha se mi vzhůru ke krku tlačilo něco těžkého (připadalo mi, že v sobě mám hlubokou šachtu, kterou stoupá plně naložený výtah), konečně to dosáhlo nejvyšší hranice a já jsem začala škytavě vzlykat. Přikryla jsem si hlavu peřinou, ale vzlykání bylo čím dál prudší. Otrásl celým mým tělem – skoro to vypadalo, že mám v sobě sopku, která byla dlouho v klidu a teď se probudila k životu. Oči se mi naplnily slzami, tekly mi z koutků po tvářích, do uší, do vlasů a já je neutírala, protože jsem měla sevřené pěsti a vůbec mi nezáleželo na tom, jestli bude celý polštář mokrý, celé prostěradlo, celá postel, bylo mi jedno, jestli způsobím potopu a náš dům odpluje na slaných vlnách třeba na druhý konec světa.“

Podvojný deník:

Vypiš z ukázky pasáž, která tě zaujala, zapůsobila na tebe, připomněla ti něco z tvého života nebo s ní nesouhlasíš.	Napiš komentář k vybrané pasáži. Proč jsi zaznamenal/a právě tuto pasáž, co ti připomněla, čím na tebe zapůsobila nebo proč s ní nesouhlasíš.

Otázky k zamyšlení:

- **Hlavním motivem této knihy je zoufalství. Pokus se napsat, jak můžeš tento hlavní motiv poznat z ukázky.**

- **Jak na tebe působí hlavní hrdinka? Vyber jednu z možností a pokus se svou odpověď odůvodnit.**

Cítím z ní opravdový smutek, protože

Hrdinka na mě působí důvěryhodně, protože ...

Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože ...

Myslím si, že se hrdinka snaží pouze zapůsobit na čtenáře, protože ...

Z textu cítím opravdové zoufalství, protože ...

- **Jaká jsou tvá očekávání od knihy? Dokážeš odhadnout, jak bude kniha pokračovat a vyvíjet se? Pokus se nám to stručně nastínit.**

MOST DO ZEMĚ LÁSKY – Lenka Lanczová

Hlavními hrdinkami jsou dvě sedmnáctileté slečny, nejlepší kamarádky – Hanka a Denisa. Jsou si velmi podobné a jejich přátelství je tak silné, že se dají považovat za dvojčata. Obě rády hrají, pro ně nebezpečnou hru, stopování. Často stopují náhodná auta. Postupem času Hanka začne chodit s chlapcem jménem Marek, do kterého se zamiluje i Denisa.

Ukázka z knihy:

- Ukázka je ze závěru knihy, která se odehrává po smrti Denisy a poté, co hlavní hrdinka zjišťuje, co se stalo.

„Jsem zamlklá, přepadlá, nemocná. Bolí mě duše. Pro Denisu... i pro Marka! Cloumají se mnou rozporuplné pocity, nenávist střídá lítost i zklamání... Chvillemi pro Denisu pláču, pak ji zatracuji. Moje kamarádka, moje sestra, moje dvojče mě takhle zradilo! Svedla mého kluka, ačkoli věděla, jak moc mi na něm záleží. Ty její řeči o zemi zázraků, kde se dva na sebe mohou spolehnout, milují se, nikdy si nezahnou, žijí jen pro sebe! Kecy, kecy, kecy! (...) Zamilovala se do něho stejně moc jako já. Snažila se mi to naznačit, nevěděl ale, kudy kam. Proto změnila názor na nevěru, najednou omlouvala zradu, minimálně ji dovedla pochopit! Proto mě pomlouvala. Chtěla, aby mě Marek nechal sám od sebe a byl volný. Pro ni! Zamilovaly jsme se do jednoho kluka. V tom tkví celá tragédie!“

Podvojný deník:

Vypiš z ukázky pasáž, která tě zaujala, zapůsobila na tebe, připomněla ti něco z tvého života nebo s ní nesouhlasíš.	Napiš komentář k vybrané pasáži. Proč jsi zaznamenal/a právě tuto pasáž, co ti připomněla, čím na tebe zapůsobila nebo proč s ní nesouhlasíš.

Otázky k zamyšlení:

- **Hlavním motivem této knihy je zoufalství. Pokus se napsat, jak můžeš tento hlavní motiv poznat z ukázky.**

- **Jak na tebe působí hlavní hrdinka? Vyber jednu z možností a pokus se svou odpověď odůvodnit.**

Cítím z ní opravdový smutek, protože

Hrdinka na mě působí důvěryhodně, protože ...

Vyjadřování hrdinky na mě působí přehnaně, protože ...

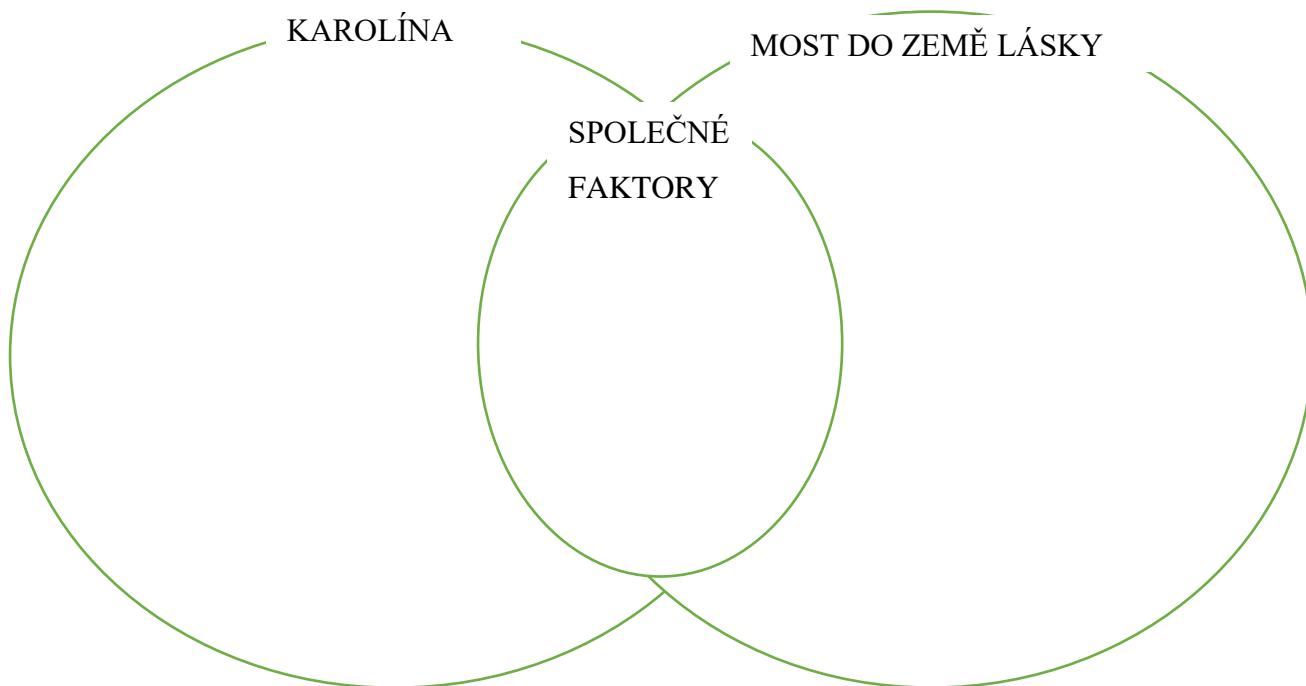
Myslím si, že se hrdinka snaží pouze zapůsobit na čtenáře, protože ...

Z textu cítím opravdové zoufalství, protože ...

- **Jaká jsou tvá očekávání od knihy? Dokážeš odhadnout, co se dělo před touto ukázkou? Pokus se nám to stručně nastínit.**

SPOLEČNÝ PRACOVNÍ LIST PRO OBĚ UKÁZKY

- Tyto dvě ukázky mají společný hlavní motiv – zoufalství. Pokus se ukázky porovnat. Napiš, zda vidíš nějaké rozdíly, co se týče formy nebo dojmu, jakým na tebe působí.

- Který z textů ti byl bližší a připadal ti zajímavější? Proč? Kterou knihu by sis raději přečetl/a?
- Jakým způsobem se liší vyjadřování a komunikace hlavních postav?
- Dokážeš určit, který text je umělecky hodnotný, a který řadíme k tzv. triviální literatuře a z jakého důvodu? (*Triviální literaturu lze charakterizovat jako typ literatury s výhradně zábavnou a relaxační funkcí, která postrádá uměleckou hodnotu. Je velmi srozumitelná, nekomplikovaná a idealizuje skutečnost. Můžeme v ní pozorovat stereotypy, se šťastným koncem. Tato literatura je zvláště nenáročná čtenáře a vnucuje jim zkreslené pojetí života a světa.*)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Hurytová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Recepce konzumní a hodnotné literatury u žáků na druhém stupni základních škol
Název v angličtině:	Reception of consumerist and valuable literature by second grade students at primary school
Anotace práce:	Cílem této diplomové práce je zhodnotit recepci konzumní a hodnotné literatury u žáků na 2. stupni základních škol. Diplomová práce vymezuje pojmy související s konzumní literaturou a charakterizuje triviální literaturu jako celek. Dále se zaměřuje na pojetí čtenářství v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a interpretuje vybrané knižní tituly. Praktická část je realizována prostřednictvím interpretace a analýzy pracovních listů. Soustředuje se na identifikaci rozdílů konzumní a hodnotné literatury a posuzuje recepci těchto oblastí literatury žáky 2. stupně základní školy.
Klíčová slova:	Konzumní literatura, literární kýč, literární brak, RVP ZV, čtenářství, čtenář, umělecky hodnotná literatura, role outsidera, zoufalství, Iva Procházková, Stephen Chbosky, Lenka Lanczová, Petra Nachtmanová.
Anotace v angličtině:	

Klíčová slova v angličtině:	Cosumerist literature, literary kitsch, literary brash, RVP ZV, reading, reader, valuable literature, role outsiders, despair, Iva Procházková, Stephen Chbosky, Lenka Lanczová, Petra Nachtmanová
Přílohy vázané v práci:	Pracovní listy
Rozsah práce:	86 stran
Jazyk práce:	Český jazyk